

הערכת תוכנית סחל"ב

סטודנטים חוברים לבתי הספר

בשנת הלימודים תשע"ח

כסלו תש"ף – דצמבר 2019

הובלת צוות ההערכה:

ד"ר טל רז, מנהלת אגף א' סקרים והערכת פרויקטים, ראמ"ה

צוות הערכה בראמ"ה:

עדי מוסקוביץ'-זית, חוקרת איכותנית וכמותית ראשית

ראיד זידאן, חוקר כמותי

ריאד טיבי

ניצה שמואלי

תוכן העניינים

5.....	עיקרי הממצאים	
7.....	מבוא	1.
8.....	מטרת מחקר ההערכה ושאלות המחקר:	2.
10.....	שיטה:	3.
10.....	כלי המחקר	3.1.
10.....	המחקר האיכותני	3.1.1.
11.....	המחקר הכמותי	3.1.2.
11.....	המחקר האיכותני	3.2.
12.....	המחקר הכמותי	3.3.
12.....	שיעורי ההשבה	3.3.1.
13.....	אופן דיווח התוצאות	3.4.
14.....	ממצאים	
16.....	יישום תוכנית סחל"ב בפועל	1.
16.....	היכרות בתי הספר עם מטרות התוכנית	1.1.
18.....	תחילת יישום התוכנית בבתי הספר	1.2.
18.....	הסיבות להצטרפות לתוכנית	1.2.1.
20.....	מועד כניסת התוכנית לבתי הספר	1.2.2.
	תדירות הפעילות שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	1.2.3.
	מספר הסטודנטיות הפועלות בבית הספר שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	1.2.4.
	שיבוץ הסטודנטיות בכיתות ומיפוי התלמידים שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.	1.2.5.
25.....	אופן יישום התוכנית בכיתות	1.3.
25.....	קיום תוכנית עבודה	1.3.1.
26.....	מתווה העבודה – סטודנטית מול תלמידים	1.3.2.
30.....	מיקום הפעילות	1.3.3.
32.....	הקשר בין הסטודנטיות לתלמידים	1.3.4.
33.....	האחריות על התוכנית בבתי הספר	1.4.
34.....	האחריות על התוכנית בפועל	1.4.1.
35.....	עדכון וקיום ישיבות בנוגע לתוכנית	1.4.2.
38.....	ליווי בתי הספר על ידי החברה הזכיינית	1.5.
42.....	בחינת מודל העבודה של התוכנית	2.
42.....	מאפייני המודל שעל פיו פועלים בתי הספר ומידת הגמישות בהפעלתו	2.1.
50.....	ליווי הסטודנטיות ומידת מחויבותן לתוכנית	3.

50	ההכנה להשתתפות בתוכנית	3.1
52	התחשבות בבקשות הסטודנטיות	3.2
52	קליטת הסטודנטיות בבתי הספר	3.3
54	מחויבות הסטודנטיות לפעילות ונוכחותן בבתי הספר	3.4
55	מידת ההתמדה של הסטודנטיות והקפדה על הנוכחות	3.4.1
56	המעקב אחר נוכחות הסטודנטיות בבית הספר	3.4.2
57	הליווי השוטף שמקבלות הסטודנטיות בתוך בית הספר	3.5
58	התמיכה והליווי המקצועי מהמורות	3.5.1
60	נגישות הגורם המלווה והתמיכה האישית שמקבל הסטודנט	3.5.2
61	הליווי השוטף מהחברה הזכיינית	3.6
67	שביעות הרצון מהתוכנית והתרומה הנתפסת שלה	4
67	שביעות רצון המורות, המנהלות והסטודנטיות מהתוכנית	4.1
67	שביעות רצון המורות והמנהלות	4.1.1
71	שביעות רצון הסטודנטיות	4.1.2
74	התרומה הנתפסת לתלמידים ושביעות רצונם	4.2
74	התרומה הנתפסת עבור התלמידים	4.2.1
78	שביעות רצון התלמידים מהעבודה עם הסטודנטיות	4.2.2
79	הרצון להמשיך הפעילות והשינויים הדרושים	4.3
79	המשך פעילות התוכנית בבתי הספר	4.3.1
81	נקודות לשיפור בהפעלת התוכנית	4.3.2

עיקרי הממצאים

תוכנית סחל"ב (סטודנטים חוברים לבתי הספר) מופעלת על ידי האגף לחינוך יסודי ופועלת בשנים האחרונות בכ-200 בתי ספר המשתייכים ליום חינוך ארוך. במסגרת התוכנית נכנסים סטודנטים לבתי הספר לצורך עבודה ממוקדת עם קבוצות של תלמידים בתוך הכיתות בהיקף של כ-4 שעות שבועיות ובתמורה לפעילות זו, הם זכאים למלגת לימודים. על פי מובילי התוכנית, התוכנית שמה לעצמה כמטרה מרכזית **לקדם את התלמידים הן מבחינה לימודית והן מבחינה אישית ורגשית** באמצעות מתן מענה מותאם ככל האפשר, בדגש על תלמידים מתקשים.

בשנת הלימודים תשע"ח לוותה התוכנית בהערכה מעצבת של הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (להלן – ראמ"ה), שנועדה לספק למשרד החינוך מידע בנוגע להשגת המטרות הנתפסות של התוכנית, אופן יישומה, מידת שביעות הרצון של המעורבים בתוכנית וכן בחינת מודל העבודה שבבסיס התוכנית. ההערכה מבוססת על שילוב של מחקר כמותי ומחקר איכותני. במסגרת ההערכה הכמותית התבצעו ראיונות טלפוניים למנהלות, למורות ולסטודנטיות ב-170 בתי ספר, ובמסגרת ההערכה האיכותנית בוצעו ראיונות לכלל המעורבים בתוכנית במדגם של 10 בתי ספר.

באופן כללי, נמצא כי **הלך הרוח בנוגע לתוכנית סחל"ב הוא חיובי וכי שביעות הרצון של המעורבים בתוכנית גבוהה. מרבית המנהלות והמורות שבעות רצון מפעילות הסטודנטיות בבית הספר, מתרומתן לתלמידים וכן להתנהלות הכיתתית.** כמו כן, ניכר כי התלמידים שעובדים עם הסטודנטיות יוצאים נשכרים מהתוכנית ומתקדמים הן ברמה הלימודית והן ברמה האישית בהתאם לצורכיהם. גם הסטודנטיות הלוקחות חלק בתוכנית מעידות על שביעות רצון גבוהה, הן עקב התרומה לתלמידים ולחברה והן עקב תחושת שליחות ותרומה אישית.

לצד שביעות הרצון הגבוהה ממרבית ההיבטים והרצון להמשיך ולהפעיל את התוכנית בבתי הספר, עלו מספר נקודות לשיפור, הנוגעות באופן ההפעלה של התוכנית וכן במודל העבודה ומידת התאמתו לצרכים של בתי הספר; ראשית, **עולה תחושה של חוסר סיפוק מתדירות הליווי ומרמת המעורבות של המנחה מטעם החברה הזכיינית** במהלך השנה. כמו כן, חלק ניכר מבתי הספר מעוניינים **בקליטת מספר גדול יותר של סטודנטיות** (בייחוד בבתי הספר דוברי העברית), **וכן בהרחבה של שעות הפעילות של הסטודנטיות בכיתות.** כל נושא הרישום והמעקב אחר נוכחות הסטודנטיות נמצא מסורבל וכורך בבירוקרטיה רבה, ולדעת כלל המעורבים בבתי הספר יש לשנותו ולהתאימו לעולם הטכנולוגי, כך שיהיה יעיל יותר וממוקד. בנוסף, ברמה הרחבה יותר, **עולה בקרב המנהלות התחושה כי בבניית התוכנית לא הודגש דיו נושא ההמשכיות** בתוך בתי הספר והתמורות לטווח הארוך, וכן כי **לא קיימים בידיהם כלים מספקים לקבלת משוב פדגוגי ומנגנון בקרה** על עבודת הסטודנטיות ועל מידת התרומה הממשית של עבודתן זו לתלמידים.

באופן כללי, נראה כי מדובר בתוכנית טובה, המסייעת לבתי הספר באמצעות מתן עזרה לתלמידים ולמורות בכיתות. עם זאת, חשוב לזכור כי אין מדובר בתוכנית מערכתית המבקשת לשנות את הפדגוגיה או את התנהלות בית הספר, אלא רק לסייע לעובדי ההוראה לבצע את מלאכתם על הצד הטוב ביותר, ונראה כי בכך עיקר כוחה.

1. מבוא

סחל"ב (סטודנטים חוברים לבתי הספר ולגנים) היא תוכנית שנועדה ליישם את חוק עידוד המעורבות של הסטודנטים ביום חינוך ארוך, התשס"א 2000 והתקנות שהותקנו מכוחו. על פי נתוני האגף לחינוך יסודי במשרד החינוך, התוכנית מיושמת החל משנת 2003 בכ-200 מבתי הספר המשתתפים ביום חינוך ארוך¹. השהייה במסגרת של יום חינוך ארוך כוללת שבוע לימודים בן 41 שעות, ומשמעו הארכת משך הלימודים של כל התלמידים במסגרת החינוכית של בית הספר.

לפי החוק, כל סטודנט² שהוא אזרח ישראלי הלומד תוכנית לימודים מלאה לקראת תואר ראשון במוסד המוכר על ידי המועצה להשכלה גבוהה, זכאי להשתתף בתוכנית. סטודנט שישתתף בתוכנית ישולב בפעילות חינוכית בהיקף של כ-4 שעות שבועיות במהלך שעות הלימודים במהלך כל שנת הלימודים. בסך הכול מחויב הסטודנט לעבודה בהיקף של 100 שעות פעילות ישירה עם התלמידים במסגרת הכיתה, ונוסף על כך להשתתפות בשעות הדרכה. בתמורה לפעילות זאת, הסטודנט יהיה זכאי למלגת הלימודים בשיעור של שישים אחוזים משכר הלימוד הנהוג באותה שנת לימודים באוניברסיטאות שהמדינה מתקצבת³.

התוכנית מופעלת באחריות האגף לחינוך יסודי במשרד החינוך ובסיוע מפעיל (זכיון) שנבחר בתהליך של מכרז פומבי אחת למספר שנים. במסגרת תפקידו הזכיון מפרסם את התוכנית, ממייין את הסטודנטים, מנחה אותם ואחראי להעביר להם את כספי המלגות.

לקראת סופה של כל שנת לימודים, מנהלי המוסדות המעוניינים בכך ממלאים טופסי בקשה להצטרפות לתוכנית בשנת הלימודים העוקבת, ולאחר מיון ובחירת הסטודנטים על ידי הזכיון המפעיל את התוכנית עבור משרד החינוך, ולקראת תחילת שנת הלימודים האקדמית, מתבצע שיבוץ של הסטודנטים בבתי הספר.

בכל בית ספר המשתתף בתוכנית משובצים בין 1 ל-6 סטודנטים, תוך התייחסות לגודל בית הספר, לצרכיו ולמספר המלגות הקיימות המחולקות באותה השנה. מנהל בית הספר קולט את הסטודנט ודואג לשיבוצו בזמן קבוע, תוך התאמה למערכת הלימודים של הסטודנט. מנהל המוסד החינוכי, בשיתוף עם צוות המורות ו/או עם גורם המוגדר כאחראי על התוכנית בתוך בית הספר מתאים בין הסטודנט ובין קבוצות התלמידים שייפגשו עימו בכל אחת משעות פעילותו במוסד, תוך התייחסות למיפוי הצרכים שנערך בבית הספר לגבי כל תלמיד. בית הספר מצמיד לכל סטודנט מורה שילווח אותו ויתמוך בו בעת הצורך, ואף ידאג למעקב אחר נוכחותו הסדירה של הסטודנט בבית הספר⁴.

¹ ביותר מ-500 בתי ספר מופעל יום חינוך ארוך (י"ח"א), כך שבתוכנית משתתפים פחות מ-40% מבתי הספר ביו"ח"א
² מטעמי נוחות הדוח הנוגע לבחינת יישום חוק יום חינוך ארוך, כתוב בלשון זכר אך מתייחס הן לסטודנטים והן לסטודנטיות (כנ"ל לגבי מורות, תלמידים ומנהלות) - מרכז המידע והמחקר בכנסת (2007), בחינת יישום חוק יום חינוך ארוך, מוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט ולוועדת הכספים.
³ אתר סחל"ב (סטודנטיות חוברים לבית הספר ולגן) (<http://www.sachlav-edu.co.il>)

4 משרד החינוך (2013). חוזר מנכ"ל תשע"ד/3 (א) 3.7-78 תכנית סחל"ב (סטודנטיות חוברים לבית הספר ולגן)

אופי הפעילות במוסד החינוכי

הסטודנטים עוסקים בהדרכה ו/או בהנחיה של שיעורים שיש בהם משום העשרה והרחבה של תוכניות הלימודים על פי צורכי בית הספר. הם פועלים לשם כך באמצעות עבודה עם קבוצות קטנות וקבוצות של תלמידים בתחומים שנבחרו תוך התאמה לצורכי התלמידים.

בהתאם להגדרת פעילות הסטודנטים בחזר מנכ"ל של המשרד, פעילות הסטודנט מתבצעת יחד עם המורה בתוך הכיתה, והוא אינו מורשה להוציא קבוצת תלמידים לעבודה מחוץ לכיתה. קבוצת התלמידים תהיה קבוצה למשך כל יחידת הפעילות. משך יחידת הפעילות תלוי בגיל התלמידים, במאפייני הקבוצה, בנושא הפעילות ובטיבה. יחידת הפעילות תארך 6 שבועות ברציפות לפחות ולא יותר מ-12 שבועות, אך תוך התחשבות בצורכי בית הספר. על אף המתווה הכללי, שעל פיו מונחים בתי הספר לקיים את התוכנית, למנהלים ולאחראים על התוכנית ניתנת גמישות מסוימת, שבגבולותיה הם יכולים לערוך שינויים בהתאם לצורכי בית הספר.

מטרות התוכנית על פי מובילי התוכנית

על פי מובילי התוכנית, המטרה המרכזית שהתוכנית קבעה לעצמה הייתה **לקדם את הישגי התלמידים** באמצעות מתן מענה מותאם ככל האפשר לצורכיהם השונים, בדגש על תלמידים מתקשים, מענה אשר יסופק באמצעות פעילותם של הסטודנטים ברחבי בית הספר.

מטרה נוספת היא **יצירת דוגמה אישית עבור התלמידים והקניית ערכים להמשך דרכם הלימודית והאישית**. באמצעות המפגש האישי עם הסטודנט יוכלו התלמידים להיחשף לאדם צעיר, שלא מכבר סיים את לימודיו בבית הספר ואשר לומד כעת לקראת תואר אקדמי, מודל הזדהות שיכול לעורר בהם מוטיבציה ורצון להצליח בלימודיהם, כדי שבדומה אליו, ייפתחו גם בעבורם דלתות והם יוכלו להמשיך בלימודים גבוהים ולהגשים את עצמם אישית ומקצועית.

נוסף על קידום התלמידים, בתי הספר הלוקחים חלק בתוכנית מעוניינים להכניס לבית הספר **תוספת איכותית לכוח האדם הקיים** במטרה להקל על המורה בכיתה באמצעות שהות הסטודנט בכיתה ועבודתו עם קבוצת תלמידים על החומר הנלמד בכיתה.

2. מטרת מחקר ההערכה ושאלות המחקר:

ראמ"ה נתבקשה ללוות בשנת תשע"ח את תוכנית סח"ב במחקר של הערכה מעצבת. ההערכה נועדה לספק למשרד החינוך ולמובילי התוכנית מידע בנוגע להשגת המטרות הנתפסות של התוכנית, אופן יישומה ומידת שביעות הרצון של מובילי התוכנית, מנהלות בתי הספר, המורות, התלמידים והסטודנטיות ממרכיביה השונים. בנוסף, תנסה הערכה זו לעזור למובילי התוכנית למקד את עשייתם במסגרתה באמצעות מציאת מודל מיטבי להפעלתה בבתי הספר, תוך

התייחסות לממצאים שיעלו מן ההערכה והפקת לקחים להמשך הדרך. שאלות ההערכה המרכזיות הן כדלקמן:

✓ כיצד מיושמת התוכנית בפועל?

מתי החל יישום התוכנית בבתי הספר? כיצד התבצע השיבוץ של הסטודנטים בכיתות? מהם מאפייני התלמידים שלומדים בקבוצות קטנות עם הסטודנט? האם בתי הספר המשתתפים בתוכנית מצליחים לממש את מודל העבודה באופן שהוא אופטימלי עבורם? האם העבודה של הסטודנטים בכיתות מתקיימת על פי המודל שהותווה בחזר המנכ"ל, מודל הכולל עבודה בקבוצות קטנות וקבועות, עבודה על תחומי פעילות המותאמים לצורכי התלמידים ולנלמד בכיתה, פעילות ישירה של הסטודנט מול התלמידים ופעילות בתוך הכיתה בלבד? האם הקשר בין המורה לסטודנט הוא ישיר, רציף ומועיל מבחינתו של המורה? האם לרוב הסטודנטים עומדים בהתחייבויותיהם מבחינת כמות השעות השבועיות; האם הם מתמידים בקיום נוכחות סדירה בבית הספר, מקיימים את התחייבויותיהם בהתאם לצורכי בית הספר ומצליחים לקיים וליצור קשרי עבודה עם התלמידים לאורך זמן?

✓ ליווי התוכנית והנחיית הסטודנטים

האם תהליך הליווי וההנחיה שמקבלים הסטודנטים מהזכיין מספק והאם הוא מלווה אותם באופן שוטף ותדיר לאורך שנת הלימודים? מהו הליווי שמקבלים הסטודנטים טרם הכניסה לבתי הספר? מהו תהליך הליווי וההנחיה שמקבלים הסטודנטים לאורך שנת הלימודים באופן שוטף? האם המנהל מעורב בכניסה של הסטודנטים לכיתות ובאינטראקציה שלהם עם התלמידים ועם המורות? האם עומדת לרשותו של הסטודנט בבית הספר מורה או יועצת שעזרה הוא נמצא בקשר קבוע ושאליה הוא יכול לפנות בעת הצורך? האם ההנחיה והליווי שמקבלים הסטודנטים מהמנחה החיצוני ומבית הספר הם מספקים ומועילים הן מבחינת בית הספר והן מבחינת הסטודנטים, והאם הם תורמים לשיתוף פעולה ולעבודה מיטבית של הגורמים השונים יחד?

✓ בחינת מודל העבודה הקיים להפעלת התוכנית ומציאת עקרונות לעבודה

מיטבית של התוכנית בהמשך הדרך

האם מודל העבודה הנוכחי נתפס כמיטבי בעיני הגורמים השונים (מנהלות, מורות, סטודנטיות תלמידים)? האם על סמך התרומה, כפי שהיא נתפסת על ידי הגורמים שלעיל, ניתן לצייר מאפיינים מרכזיים למודל עבודה טוב יותר להמשך הפעלת התוכנית באמצעות הכנסת שינויים/שיפורים במודל הנוכחי? כיצד במבט-על תופסים מובילי התוכנית את שילוב הסטודנטיות בבתי הספר באמצעות המודל הנוכחי? האם קיימת העדפה להשתתפות מספר גבוה יותר של בתי ספר בתוכנית או שמא מעדיפים שישתתפו בה פחות בתי ספר, אך עם מספר גדול יותר של סטודנטיות בכל אחד מהם? האם מופעל בתוך בית ספר על ידי המנהל או אחד המורים/ות מנגנון

שמטרתו לוודא כי השתתפות התלמידים בפעילות עם הסטודנטיות אכן תגרום לקידום הישגיהם הלימודיים והחברתיים?

✓ שביעות הרצון והתרומה הנתפסת של התוכנית עבור התלמידים, המורות,

המנהלות והסטודנטיות

האם לתפיסת המעורבים ניתן להבחין בשיפור בהישגי התלמידים שקיבלו שעות עבודה עם הסטודנטיות לאורך זמן? האם נתרמו התלמידים בתחומים נוספים בזכות המפגש עם הסטודנטיות ובמה נתרמו (חינוך לערכים, שאיפה למצוינות, העלאת המסוגלות העצמית וכו')? האם המורות מביעות שביעות רצון מהעזרה שהן מקבלות מהסטודנטיות בכיתה וכיצד הן רואות את המפגש שלהם עם התלמידים? האם המפגש של התלמידים עם הסטודנטיות תורם ללמידה משמעותית? האם מנהלות אשר התוכנית מתקיימת בבית ספרן לאורך זמן יכולות להעיד על התרומות לתלמידים, למורות ולבית הספר בכלל? האם קיים רצון שהתוכנית תמשיך לפעול בבתי הספר בשנים הבאות ובאיזו מתכונת?

3. שיטה:

מחקר ההערכה המלווה את תוכנית סח"ב מבוסס על **שילוב של מחקר כמותי ומחקר איכותני**. ההנחה היא שהמתודולוגיה המשולבת תסייע בקבלת תמונה רחבה ועם זאת מעמיקה ככל האפשר, שתסייע ללמוד ולהבין טוב יותר את התפיסות בשטח בנוגע לתוכנית בכלל ולהצלחות ולקשיים ביישומה בפרט.

ההערכה כללה מדגם של בתי ספר הלוקחים חלק בתוכנית במשך יותר משנה אחת, ובמסגרתה נערכו תחילה ראיונות איכותניים לגורמים שונים בבתי הספר, שעמם נמנו מנהלת בית הספר או האחראית על התוכנית, מורה שעובדת ישירות עם סטודנטית במסגרת התוכנית, סטודנטית, קבוצת מיקוד עם תלמידים ותצפית בשיעור. בהמשך, התבצעה הערכה כמותית שכללה ראיונות טלפוניים לכלל מנהלות בתי הספר, המורות והסטודנטיות המשתתפות בתוכנית בשנת תשע"ח.

יתרונותיהן של שיטות המחקר האיכותניות באים לידי ביטוי בהערכת מדדים סובייקטיביים, בלמידה מתוך תיאורי מקרה, ובאיתור ועיבוד של היבטים מקדמים ומעכבים בהתנהלות התוכנית. שימוש בשיטות מחקר כמותיות מאפשר קבלת תמונת מצב סטטיסטית מייצגת והכללת הממצאים על כלל האוכלוסייה הרלוונטית.

3.1 כלי המחקר

3.1.1 המחקר האיכותני

- ✓ **ראיונות עומק מובנים למחצה בקרב מדגם מייצג של מורות, מנהלות, וסטודנטיות**
הלוקחות חלק בתוכנית.
- ✓ **תצפיות על שיעורים שבהם מתקיימת עבודה של סטודנטית עם קבוצת תלמידים.**

✓ **קבוצות מיקוד עם תלמידים הלוקחים חלק בלמידה עם סטודנטית.**

3.1.2. המחקר הכמותי

✓ **סקר טלפוני בקרב כלל המנהלות בבתי הספר המשתתפים בתוכנית.**

✓ **סקר טלפוני בקרב מורות העובדות מול הסטודנטיות בבתי הספר.**

✓ **סקר טלפוני בקרב הסטודנטיות המשולבים בבתי הספר שבתוכנית.**

3.2. המחקר האיכותני

המחקר האיכותני מתבסס על ראיונות שערכנו עם מנהלות בתי הספר או האחראיות על התוכנית שמונו בתוך בתי הספר, מורות שעובדות ישירות עם סטודנטיות בכיתות וסטודנטיות המשתתפות בתוכנית. כמו כן, נערכו תצפיות בשיעורים שבהן נכחה סטודנטית, והתקיימו קבוצות מיקוד עם תלמידים אשר עובדים בקבוצה או באופן פרטני עם סטודנטית.

עבור ההערכה האיכותנית הוכן מדגם של בתי ספר המשתתפים בתוכנית, שנבנה כך שיוכל לשקף את השונות של בתי הספר בממדים של מצב סוציאקונומי, מגזר ופיקוח. דגימת המורות והתלמידים בתוך בתי הספר נעשתה באופן אקראי.

במסגרת ההערכה האיכותנית נדגמו 12 בתי ספר, אולם בפועל בוצעה ההערכה ב-10 בתי ספר בלבד עקב קשיים בתיאום מול בתי הספר והיתקלות בסירובי [ההשתתף](#) בסקרים.

חשוב לציין כי נושא התיאום מול בתי הספר לצורך ביצוע ההערכה האיכותנית נתקל בקשיים לאורך כל הדרך, כאשר דווח פעמים רבות על היעדרות של סטודנטיות ועל קושי לאגד את כלל הגורמים הנדרשים לסקירה בתוך בית הספר באותו היום. כמו כן, חלק מבתי הספר ביטלו את הביקור לאחר התיאום, לעיתים אף ברגע האחרון.

ההערכה האיכותנית התקיימה בחודש מרץ 2018. בכל בית ספר התבצע ריאיון למנהלת או לאחראית על התוכנית וכן למורה העובדת ישירות מול סטודנטית ולסטודנטית שפועלת במסגרת התוכנית. כמו כן, התקיימה קבוצת מיקוד עם תלמידים ותצפית בשיעור שבו פועלת סטודנטית עם תלמיד או עם קבוצת תלמידים. בסך הכול בוצעו 29 ראיונות, 10 קבוצות מיקוד ו-10 תצפיות. בלוח הבא מוצגים מספרי הראיונות שנערכו לכל אחד מהאינפורמנטים.

לוח 1: כמות הראיונות שהתבצעו לכל אחד מהאינפורמנטים

מנהלות/ אחריות על התוכנית	מורות	סטודנטיות	תצפיות	קבוצות מיקוד עם תלמידים	
10	9	10	10	10	כמות

3.3. המחקר הכמותי

ההערכה הכמותית נערכה בקרב כלל מנהלות בתי הספר המשתתפים בתוכנית בשנת תשע"ח, בקרב המורות אשר עובדות עם סטודנטיות במסגרת הלימוד בכיתות ובקרב הסטודנטיות המשתתפות בתוכנית. ההערכה נעשתה באמצעות שאלונים טלפוניים. בתחילת ההערכה התקבלו ממובילי התוכנית רשימות של 170 בתי ספר שתוכנית סחל"ב מופעלת בהם. עם בתי ספר אלו יצרנו קשר כדי לאסוף בהם נתונים על הגורמים השונים שלוקחים חלק בתוכנית. במסגרת ההערכה הכמותית הועברו סקרים טלפוניים למנהלות, למורות ולסטודנטיות בבתי הספר שבהם פועלת התוכנית. השאלונים עסקו באופן הפעלת התוכנית בבתי הספר, בליווי הסטודנטיות ובמידת מחויבותן לתוכנית, בהדרכה של החברה הזכיינית, בשביעות הרצון של הגורמים השונים מהתוכנית, בתרומה הנתפסת שלה מזווית הראייה של הגורמים השונים המעורבים בה ובבחינה של מודל העבודה הנוכחי ושל הרצון להמשיך הפעילות.

3.3.1. שיעורי ההשבה

כאמור, הרשימות שהתקבלו ממובילי התוכנית במשרד החינוך כללו 170 בתי ספר שבהם כבר בשנת תשע"ח, טרם תחילת ההערכה, הסטודנטיות שובצו בהם והתוכנית פעלה באופן מלא. במסגרת איסוף הפרטים מבתי הספר, ניתן מידע בנוגע למספר הסטודנטיות הפועלות באותו בית הספר ולגבי המורות שעובדות עימן ישירות. מתוך 170 בתי הספר שאת פרטיהם קיבלנו, נאספו נתונים באופן מלא מ-166 בתי ספר בלבד, חאת עקב חוסר מענה או היעדר שיתוף פעולה. איסוף הנתונים הכמותיים התבצע בחודשים מאי - יוני 2018.

בלוח 2 מופיעים שיעורי ההשבה בקרב מנהלות, מורים וסטודנטיות בחלוקה לפי מגזר שפה.

לוח 2: שיעורי ההשבה בקרב מנהלות, מורות וסטודנטיות בחלוקה לפי מגזר שפה

		כלל ארצי	דוברי עברית	דוברי ערבית
מנהלות	אוכלוסייה	166	100	69
	נסקרו	140	79	61
	שיעורי השבה	84%	80%	88%
מורים	אוכלוסייה	351	179	171
	נסקרו	302	158	144
	שיעורי השבה	86%	88%	84%
סטודנטיות	אוכלוסייה	709	330	379
	נסקרו	646	297	349
	שיעורי השבה	91%	90%	92%

3.4. אופן דיווח התוצאות

בדוח הנוכחי יוצגו הנתונים על פי חלוקה לפרקים מרכזיים העוסקים בהיבטים שונים של התוכנית, שנאספו במסגרת ההערכה האיכותנית והכמותית. לרוב יוצג ראשית המידע שעלה מהראיונות האיכותניים שנערכו לגורמים השונים, ולאחר מכן יוצגו הנתונים הכמותיים באותו הנושא.

מאחר שהרוב המוחלט של האוכלוסייה שנסקרה בדוח זה הן נשים, הוחלט כי **הדוח יכתב בלשון נקבה לכל אורכו** - מנהלות, מורות וסטודנטיות. כמו כן, כאשר כתוב 'המנהלת' הכוונה למנהלת בית הספר שבו מדובר או לאחראית על התוכנית מטעם המנהלת בתוך בית הספר. כאשר מצוינת לאורך הדוח 'התוכנית' אנו מכוונים לתוכנית סחל"ב.

ממצאים

פרק 1

יישום תוכנית
סחל"ב בפועל

1. יישום תוכנית סחל"ב בפועל

המטרה המרכזית של תוכנית סחל"ב, על פי מוביליה, היא קידום תלמידים, בייחוד תלמידים מתקשים ותת-משיגים, באמצעות מתן עזרה המותאמת ככל האפשר לצורכיהם, דבר אשר לא תמיד מתאפשר באופן מיטבי במסגרת הכיתתית המלאה. על פי הגדרת מובילי התוכנית, לאחר קליטת הסטודנטיות בבתי הספר, הן משובצות בכיתות על פי צורכי התלמידים והצוות החינוכי, ובמסגרת תהליך המיפוי מתבצעת הגדרה ואפיון של תלמידים שהוחלט כי יוצמדו לסטודנטית לצורך עבודה בקבוצות קטנות, תוך הקבלה לנלמד בכיתה ובתיאום עם המורה. לצד הגדרות הפעולה הכלליות שהתקבלו ממשד החינוך, קיים מרחב פעולה מסוים שבמסגרתו רשאים בתי הספר לערוך התאמות ולקבוע מהו מודל הפעולה הנכון ביותר בעבורם ובעבור תלמידיהם.

בפרק זה נבחן את אופן הפעלתה של התוכנית הלכה למעשה בבתי הספר, לרבות נושאים כגון כניסת התוכנית לבית הספר בתחילת השנה, שיבוץ הסטודנטיות בכיתות, בחירת התלמידים שילמדו עם הסטודנטית ומאפייניהם, מתווה העבודה המיושם בפועל במסגרת התוכנית, האחריות על התוכנית, מידת המחויבות של הסטודנטיות, הקשר בין הסטודנטית לתלמידים ועוד.

1.1 היכרות בתי הספר עם מטרות התוכנית

כאמור, על פי מובילי התוכנית במשד החינוך, התוכנית שמה לעצמה כמטרה מרכזית לקדם את הישגי התלמידים בהתאם לצורכיהם באמצעות מתן מענה פרטני או בקבוצה קטנה ותוך התאמה לצורכי התלמידים המתקשים. במסגרת השאיפה לנצל באופן מקסימלי את כוח העזר הסטודנטיאלי שנכנס לכיתות, הוגדר כי הסטודנטיות יעבדו בקבוצות קטנות עם תלמידים מתקשים בהתאם לדרישות המורה ולנלמד בכיתה. כחלק מהמטרה לקדם את התלמידים באופן אישי, הוחלט כי הסטודנטיות יעסקו אך ורק בפעילות ישירה ובתחום הלימודים מול התלמידים ולא בתפקידים נוספים מעבר לכך. בהמשך נבחן את אופן הפעילות הלכה למעשה בתוך בתי הספר, אך לפני כן נברר אם כלל העושים במלאכה מודעים למטרות התוכנית, כפי שאלה הוגדרו על ידי מוביליה. באמצעות דיווחי המורות והמנהלות לגבי מידת הידיעה ועומק ההבנה של מטרות התוכנית, ניתן יהיה לבחון את הקשר בין נקודת המבט של מובילי התוכנית עליה ועל מטרותיה לבין אופן תפיסתה על ידי הגורמים השונים בתוך בתי הספר המממשים את התוכנית בפועל.

במסגרת ההערכה האיכותנית ציינו כלל המורות, המנהלות והסטודנטיות כי על פי ידיעתן, **המטרה המרכזית של התוכנית עוסקת בסיוע לתלמידים, לרוב מתקשים, לצורך קידום הן מבחינה לימודית והן מבחינה אישית.** במרבית בתי הספר מודגש בראש ובראשונה קידום התלמידים המתקשים מהבחינה הלימודית, אך לצד זאת גם **קידום מהבחינה הרגשית**, הכולל העלאת המוטיבציה של התלמידים ותפיסת המסוגלות העצמית שלהם. בנוסף, לדעת חלק מהגורמים ניתן לחזק באמצעות התוכנית לא רק תלמידים מתקשים אלא **לחזק באמצעותה גם**

תלמידים חזקים שזקוקים לדחיפה נוספת, לעזרה בתחום ממוקד או למעטפת תומכת יותר שתסייע להם להצליח.

"מבחינתי המטרה המרכזית היא בעיקר תגבור לימודי וקידום תלמידים באופן פרטני... חשוב גם לתת יחס אישי, להקשיב למצוקות ולנסות לעזור." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"כמו בפר"ח, לחזק ילדים עם קשיים לימודיים וחברתיים באמצעות עבודה באופן פרטני או בקבוצות קטנות." יועצת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"סיוע לתלמידים חלשים או חזקים בשיפור הישגיהם. התלמידים נהנים מאוד ממנה ומפיקים תועלת בעיקר בחקר מדעי." מורה, בי"ס דובר ערבית

מעבר למטרה של קידום התלמידים, אשר נתפסת הן על ידי מובילי התכנית והן על ידי הגורמים בבתי הספר כמטרה מרכזית, קיימת תמימות דעים לגבי **תרומות משניות נוספות של התוכנית עבור כלל הגורמים העושים במלאכה במסגרתה**. כלומר, מעבר לתרומה הישירה לתלמידים, לפעילות במסגרת התוכנית פוטנציאל לתרום גם למורות, לסטודנטיות, לכיתה ובסופו של דבר לבית הספר כולו.

להלן תרומות נוספות שהעלו הגורמים השונים במסגרת הדיווחים בראיונות:

- ✓ צמצום פערים לימודיים ברמה הכיתתית
- ✓ מתן מענה דיפרנציאלי ומותאם תוך התייחסות לשונות בין התלמידים

"לתת מעטפת נוספת לתלמידים שקשה להם, להעלות את הערך העצמי שלהם. לתת מענים רגשיים וחיזוק היכולות שלהם, ובכך לעזור להם להתפתח באופן אישי." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

- ✓ שיפור האקלים הכיתתי וייעול עבודת המורה

"הנוכחות שלי בכיתה מאפשרת למורה להתפנות ולשלוט בכיתה טוב יותר. המורה מדווחת לי שהתלמידים מתקדמים ומשפרים את תפקודם." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

- ✓ קידום הסטודנטית ברמה האישית והתנסות בהוראה

"תמיכה לסטודנטית ותרומה לחברה, שיפור איכות ההוראה בכיתה מעצם נוכחות אדם נוסף בכיתה שמגביר את הפניות של המורה לכיתה. אני משוכנעת שלא נוכחות הסטודנטית התלמידים לא היו מגיעים להישגים כה טובים." מורה, בי"ס דובר ערבית

✓ לתלמידים חזקים - הנאה והפקת תועלת לימודית ומחקרית, התנסות בתצורות למידה חדשות

אשר לחשיפתם של הגורמים השונים למטרות התוכנית המוגדרות, **ניכרת הקבלה בין המטרות שהגורמים בתוך בתי הספר מנו כמרכזיות ובין ההגדרה הרשמית של משרד החינוך לגבי למטרות התוכנית.** על פי הדיווחים, המטרות המרכזיות הוצגו למנהלות בתי הספר ולסטודנטיות בהכשרה הקצרה שעברו טרם תחילת התוכנית, ומכאן החשיפה הראשונית שלהן אליהן. בנוסף, עם תחילת הפעלת התוכנית בתוך בתי הספר, המנהלת בשיתוף הצוות שהוגדר כשותף לתוכנית חידדו ודייקו את המטרות כך שיתאימו לבית הספר כחלק מהשיקולים שינחו את תהליך השיבוץ והכניסה לכיתות. בתהליך המיפוי של התלמידים שיעזרו בשירותי הסטודנט, נעשתה עבודה פנים-בית ספרית, שבמסגרתה הועלו באופן ממוקד הצרכים הספציפיים והכיתות שבהן כוח העזר עשוי להיות יעיל ולקדם את התלמידים ככל האפשר.

1.2. תחילת יישום התוכנית בבתי הספר

בכל שנה נקבע על ידי מובילי התוכנית, בהתאם לבקשות שנתקבלו מהמנהלות, באילו בתי ספר תפעל התוכנית במהלך אותה שנה. על פי הגדרת מובילי התוכנית, עם כניסת התוכנית אל תוך בתי הספר, בין אם מדובר בשנת ההפעלה הראשונה ובין אם כהמשך לפעילותה בשנים קודמות, צריך להתבצע תהליך של היערכות של בית הספר, הכולל קליטה של סטודנטית או של מספר סטודנטיות, מיפוי של הכיתות שבהן יש צורך בעזרה ומיקוד בתלמידים הזקוקים לעזרה פרטנית ומותאמת לצורכיהם עקב קשיים לימודיים או אחרים. בשל החשיבות הרבה של תהליך ההיערכות לכניסה ולקליטה של הסטודנטיות, אשר מהווה בסיס להפעלת התוכנית במהלך השנה, יש לבחון את אופן תחילת הפעילות, עם כניסת התוכנית לבית הספר.

בתת-פרק זה נעסוק בנושאים הקשורים לתחילת פעילותה של התוכנית בבתי הספר בשנת הלימודים הנוכחית (תשע"ח), תוך התייחסות לסיבות שבגינן רצו בתי הספר והסטודנטיות לקחת חלק בתוכנית, למועד תחילת יישומה בתוך בית הספר ולאופן השיבוץ של הסטודנטיות בכיתות.

1.2.1. הסיבות להצטרפות לתוכנית

ראשית, בחנו עבור כל גורם מהגורמים המעורבים בתוכנית, מהן הסיבות שבגינן רצו לקחת חלק בתוכנית. המנהלות בבתי הספר המשתייכים ליום חינוך ארוך ולרקע סוציו-אקונומי בינוני-נמוך ציינו כי רצו שהתוכנית תפעל בבית ספרו עקב צורך משמעותי בעזרה נוספת בתוך הכיתות. על פי דיווחיהן, בכיתות רבות קיים שיעור ניכר של תלמידים המתקשים להדביק את קצב הלימוד של הכיתה עקב בעיות לימודיות או אישיות, ועל כן עזרה בקבוצה קטנה או עזרה פרטנית יכולה לתרום להם רבות. **המנהלות והמורות רואות בהכנסת הסטודנטיות לכיתות הזדמנות לתת לתלמידים ספציפיים עזרה,** בהתאם ליכולות ולקצב הלמידה שלהם, ואפשרות לחזק את הביטחון שלהם בפורום בטוח ומצומצם יותר, דבר שיאפשר להם בהמשך להשתלב טוב יותר גם

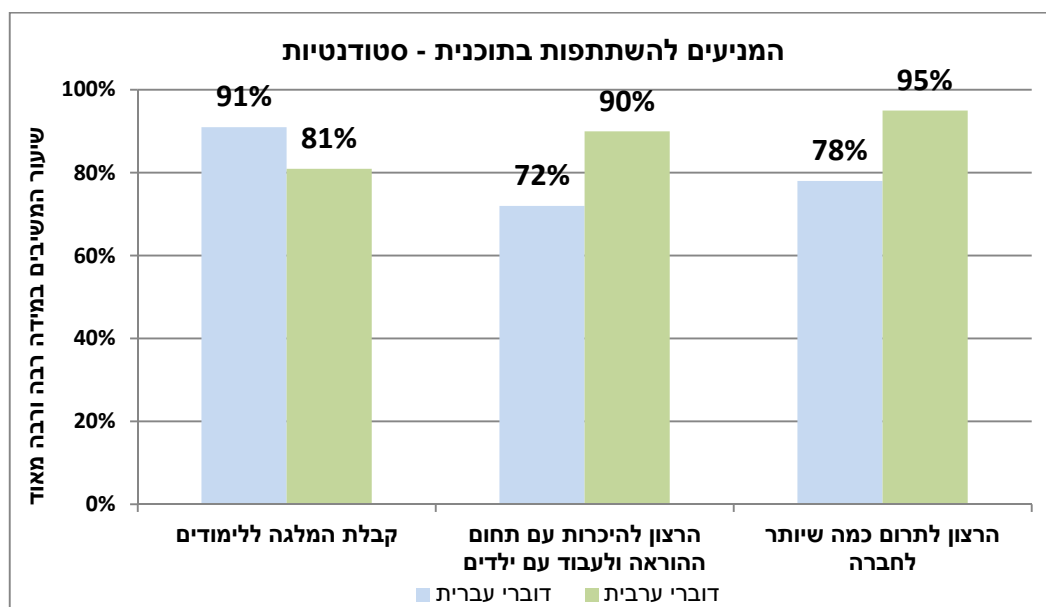
בפורום הכיתתי המלא. כמו כן, בחלק מבתי הספר מעידות המנהלות והמורות כי ההתנסות בשנים קודמות בתוכנית זו או בתוכניות דומות לה יצרה בהן ציפיות לכך שמודל מעין זה יכול לתרום, בעיקר בתוך הכיתות, באמצעות העבודה עם קבוצת התלמידים המתקשים, שתייע למורה ותקל עליה בניהול בכיתה.

"חלק גדול מהתלמידים כנראה עם לקויות למידה, ואין לי זמן להגיע לכולם לכן מאוד חשוב הסיוע של הסטודנטית." מורה, ב"ס דובר עברית, ממלכתי

"אני מאמינה שיחס אישי ואכפתי מחזק את המוטיבציה ותחושת היכולת של תלמידים מתקשים... זו דרך מצוינת לצמצם את הפערים בכיתה." מורה, ב"ס דובר עברית, ממלכתי

לצד מתן העזרה לבתי הספר, ציינו גם הסטודנטיות כי הן רצו להצטרף לתוכנית עקב תחושת השליחות והתרומה האישית, נוסף על קבלת המלגה בסוף השנה. משני סוגי ההערכה עולות מצד הסטודנטיות מגוון סיבות להשתתפותן בתוכנית. בקרב דוברות העברית הסיבות להשתתפות בתוכנית שצינו בשיעור הגבוה ביותר היו קבלת המלגה ללימודים (כ-90%) והרצון להיכרות עם תחום ההוראה והרצון לתרום לחברה (בין 70% - 80%). בקרב דוברות הערבית, לעומת זאת, המניע המוביל להשתתפות בתוכנית היה הרצון לתרום לחברה (95%). במדרג השני צוין הרצון להיכרות עם תחום ההוראה (90%) ולבסוף - קבלת המלגה ללימודים (כ-80%).

תרשים 1: שיעור הסטודנטיות המדווחות על המניעים להשתתפות בתוכנית, פילוח לפי מגזר שפה

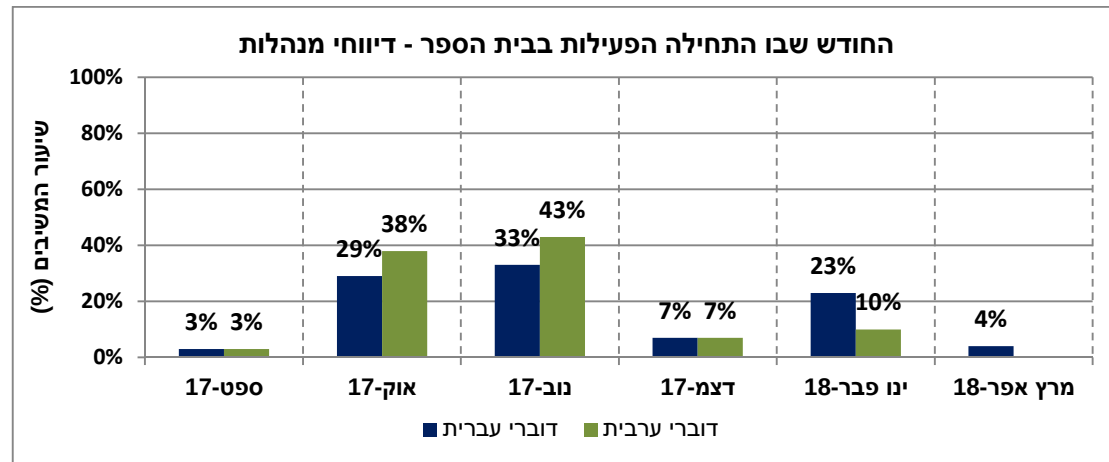

1.2.2. מועד כניסת התוכנית לבתי הספר

מאחר ששנת הלימודים האקדמית של הסטודנטיות באוניברסיטאות ובמכללות ברחבי הארץ מתחילה בשלהי חודש אוקטובר, הוגדר על ידי משרד החינוך כי התוכנית מיועדת להיכנס לבתי הספר מיד לאחר מכן, כלומר בסוף חודש אוקטובר עד תחילת נובמבר 2017.

תרשים 2: שיעור המנהלות המדווחות על החודש שבו החלה התוכנית בבית הספר.

פילוח לפי מגזר שפה

במסגרת שני סוגי ההערכה, נמצא כי בחודשים אוקטובר ונובמבר 2017 החלה התוכנית ברוב בתי הספר. שיעורי הדיווח בנוגע לחודשים אלו גבוהים יותר בקרב דוברי הערבית. במיעוט מבתי הספר צוין כי התוכנית החלה אף מאוחר יותר, במהלך החודשים ינואר-פברואר 2018. בקרב המנהלות דוברות העברית ניתן לראות כי שיעור אלה המדווחות על התחלה מאוחרת בתוכנית, בחודשים ינואר-פברואר, גבוה יותר בהשוואה לדוברות הערבית. למעשה מהדיווחים אפשר לראות כי **התחלה מוקדמת יותר של התוכנית התרחשה בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לדוברי העברית**. כמו כן, בבתי ספר שבהם היה עיכוב בכניסת הסטודנטיות לפעילות, האחריות על התוכנית והמורות הלינו על כך וציינו כי קיים רצון שהתוכנית תחל קרוב ככל האפשר לתחילת שנת הלימודים בבתי הספר. זאת מכיוון שלדעתן, כאשר התוכנית מתחילה חודשים ספורים לאחר תחילת שנת הלימודים, **הדבר פוגע ביכולת בית הספר לקלוט את הסטודנטיות כראוי ולשלב את עבודתן בתוכנית הלימודים, שלרוב מצויה כבר בשלבים מתקדמים יותר**.

"כניסתה המאוחרת של הסטודנטית – לקראת סוף השליש הראשון, פוגעת בהיערכות

שלנו וגם בקליטתה בתוך הכיתה." מורה, בי"ס דובר ערבית

בחלק מבתי הספר שבהם שובצו במסגרת התוכנית כמה סטודנטיות, אופן כניסתן לבתי הספר התבצע לרוב בהדרגה, כך שסטודנטית אחת נכנסה סמוך לתחילת השנה והיתר - מאוחר יותר.

"הגיעו שש סטודנטיות בסך הכול. הראשונה נקלטה ב 16.1.18 והשאר תוך שלושה

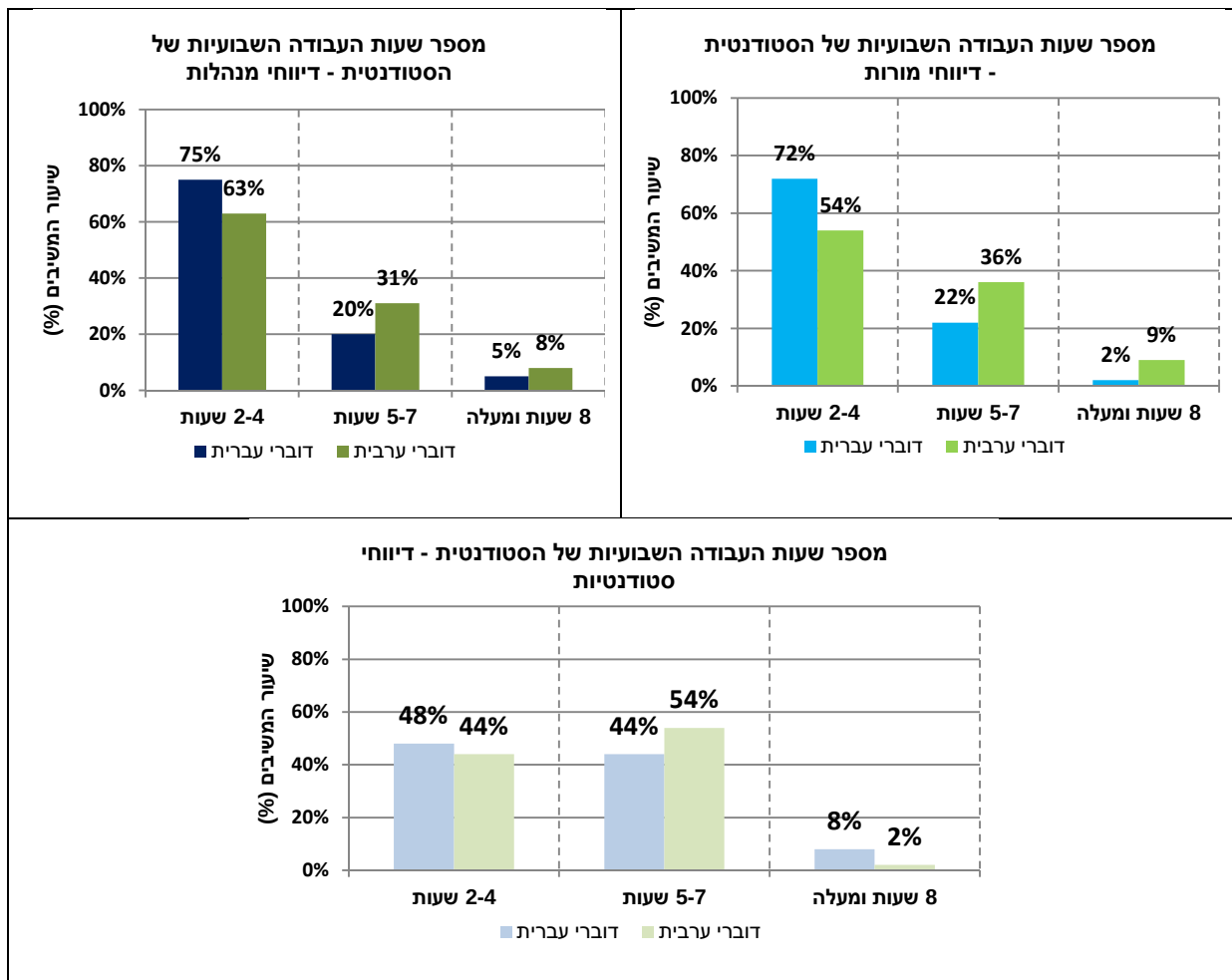
שבועות לאחר מכן." מנהלת, בי"ס דובר ערבית

1.2.1. תדירות הפעילות

אשר לתדירות הפעילות של הסטודנטיות בכיתות, כלל המנהלות, 97% מהסטודנטיות בבתי ספר דוברי עברית ו-90% מהסטודנטיות בבתי ספר דוברי ערבית דיווחו כי יש להן ימים ושעות קבועים שבהם הן מגיעות לבית הספר. בתרשימים הבאים מוצגים הדיווחים בנוגע למספר השעות השבועיות שבהן עובדות הסטודנטיות בכיתות.

תרשים 3: שיעור המדווחות על שעות העבודה השבועיות של הסטודנטית, פילוח לפי

מגזר שפה

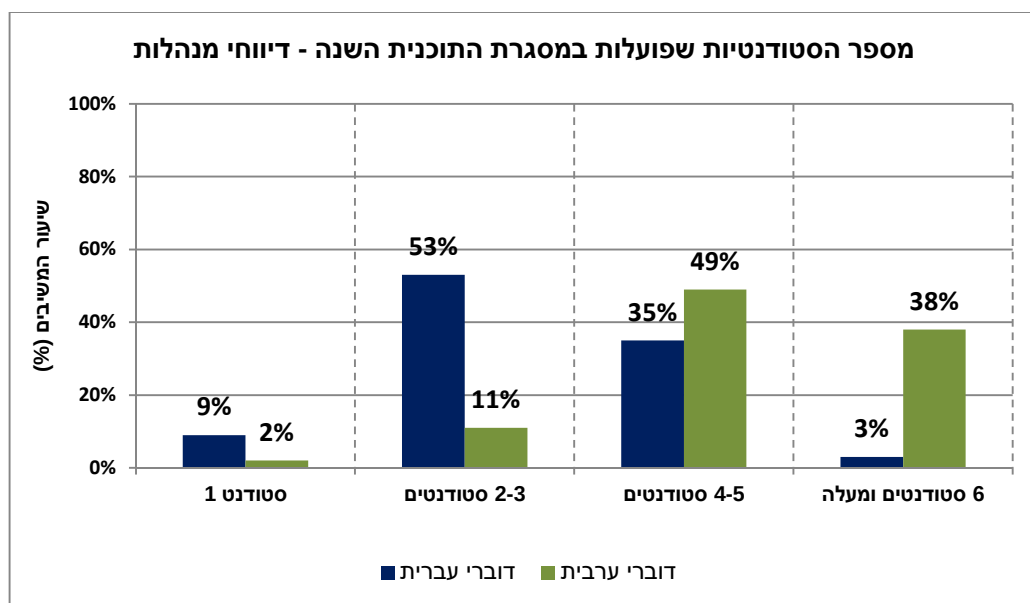
בסקר הטלפוני נתבקשו המנהלות, המורות והסטודנטיות לפרט לגבי מספר השעות השבועיות שבהן עובדות הסטודנטיות בבית הספר במסגרת התוכנית. במסגרת הדיווחים על השעות עולים פערים: לפי דיווחי הסטודנטיות מספר שעות הפעילות שלהן בבתי הספר גבוה יותר בהשוואה למספר השעות שעולה מדיווחי המורות והמנהלות; על פי דיווחי המנהלות והמורות דוברות העברית, 75%-70% ציינו כי הסטודנטיות עובדות 2-4 שעות בשבוע; כ-20% דיווחו על 5-7 שעות, והיתר - על 8 שעות עבודה ומעלה. בקרב דוברות הערבית - בין 54% ל-63% מהמורות ומהמנהלות מדווחות כי הסטודנטיות נוהגות לעבוד בין 2-4 שעות שבועיות; כשליש מהן דיווחו על

7-5 שעות, וכעשירית – על 8 שעות ומעלה. בהשוואה בין מגזרי השפה ניתן לראות כי **המנהלות והמורות דוברות הערבית מדווחות על מספר גבוה יותר של שעות שבמסגרתן עובדות הסטודנטיות** בבתי הספר כחלק מפעילותן בתוכנית. כאמור, מדיווחי הסטודנטיות עולה תמונה מעט שונה, אך דומה בין שני מגזרי השפה: קרוב למחצית ציינו כי הן פועלות בבית הספר בין 2 ל-4 שעות, כמחצית מהן דיווחו על 5-7 שעות, והיתר – על 8 שעות ומעלה. ייתכן שהפערים בדיווחים לגבי השעות בקרב האוכלוסיות השונות נובעים מתפיסה שונה של אופן הדיווח או של המעקב אחר הנוכחות, ובכל מקרה כדאי לנסות ולהבין מאין נובעים הפערים הללו בדיווח.

1.2.2. מספר הסטודנטיות הפועלות בבית הספר

על מנת לבחון את היקף פעילותה של התוכנית בבתי הספר השונים וכן את ההבדלים בין מגזרי השפה, נשאלו המנהלות לגבי מספר הסטודנטיות הפועלות בבתי הספר במסגרת תוכנית סח"ב. בתרשים הבא מוצג שיעור המנהלות המדווחות על מספר הסטודנטיות שפועלות בבית הספר, תוך השוואה בין מגזרי השפה.

תרשים 4: שיעור המנהלות המדווחות על מספר הסטודנטיות הפועלות במסגרת התוכנית, פילוח לפי מגזר שפה

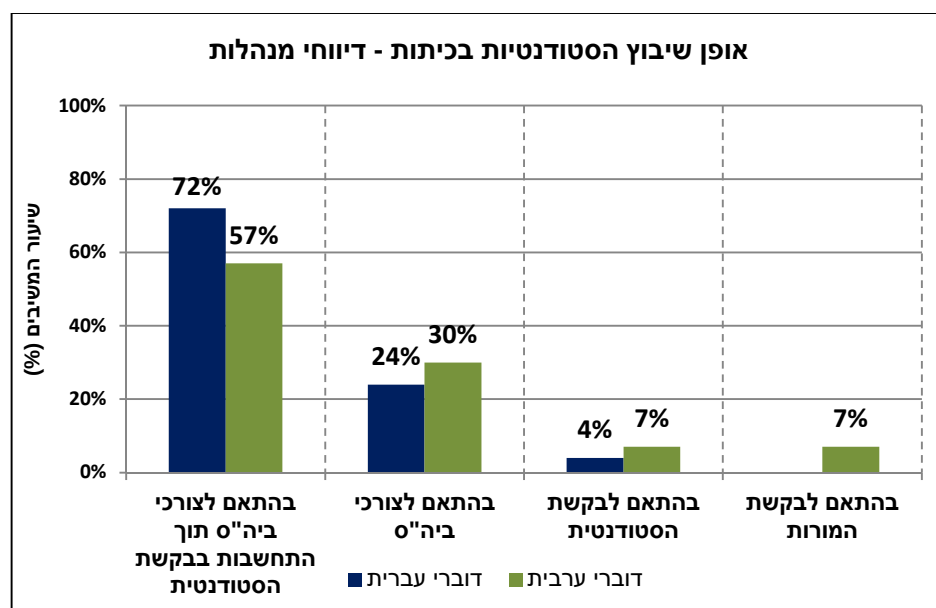
מדיווחי המנהלות דוברות העברית עולה כי בכמחצית מבתי הספר פועלות 2 עד 3 סטודנטיות, ובשליש מבתי הספר – 4 עד 5 סטודנטיות. על פי התמונה המצטיירת בבתי ספר דוברי ערבית, לרוב כמות הסטודנטיות הפועלות במסגרת התוכנית גבוהה יותר; רק כ-10% מהמנהלות מדווחות על 2 עד 3 סטודנטיות, בעוד כמחציתן מדווחות על 4 עד 5 סטודנטיות, וכ-40% מדווחות על 6 סטודנטיות ומעלה. מנתונים אלו וכן מהרשימות שהתקבלו ממובילי התוכנית ניתן להסיק כי בבתי ספר דוברי ערבית, מספר הסטודנטיות שהתקבלו במסגרת התוכנית גבוה יותר על פי רוב, בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית.

1.2.3 שיבוץ הסטודנטיות בכיתות ומיפוי התלמידים

לאחר כניסתן הרשמית של הסטודנטיות לבתי הספר, מתבצע תהליך השיבוץ שלהן, שבמסגרתו ייקבע באילו כיתות הן יפעלו במהלך השנה, באילו מקצועות יינתן התגבור ומהי תצורת העבודה המתאימה ביותר עבור בית הספר.

מדיווחי המנהלות עולה כי **שיבוץ הסטודנטיות נעשה לרוב תוך לקיחה בחשבון של צורכי בית הספר וכן תוך ניסיון להתחשב בבקשות הסטודנטיות** (72% בקרב דוברות עברית ו-57% בקרב דוברות ערבית).

תרשים 5: שיעור המנהלות המדווחות על אופן שיבוץ הסטודנטיות בכיתות, פילוח לפי מגזר שפה

כמו כן, עלה בהערכה האיכותנית כי בעת ההחלטה על אופן השיבוץ בכיתות נלקחים בחשבון גם תחום הלימודים של הסטודנטיות וכן מידת הכיסוי של תוכניות אחרות הפועלות בתוך בית הספר.

"אני שיבצתי את הסטודנטיות, ראיתי למה הסטודנטיות יותר מתחברות וגם בפן האישי במה הם ירגישו יותר חזקות, איזה גילאים מעדיפים... בחרתי כיתות של תלמידים... לרוב העזרה תהיה ברכישת קריאה וחשבון." סגנית מנהלת, אחראית על התוכנית, ב"ס דובר עברית, ממלכתי

"לסטודנטית יש ניסיון עם תלמידים שיש להם בעיות רגשיות וחשבנו שזה נכון לתת לה לקדם תלמידים עם קשיים רגשיים ולימודיים... בעיות התנהגות הן על רקע קשיי ריכוז והיפראקטיביות ולכן חשוב לתת יחס אישי ומענה דיפרנציאלי שמתאפשר רק בקבוצות קטנות וקבועות." מורה, ב"ס דובר עברית, ממלכתי

בנוגע לאופן השיבוץ על פני שכבות הגיל השונות, עולה משני סוגי ההערכה כי שיבוץ הסטודנטיות מתפרש על פני כלל שכבות הגיל על פי הצרכים של הכיתות ושל התלמידים. עם זאת, נראה כי קיימת עדיפות בשילובן בכיתות הנמוכות יותר (עד כיתה ד') עקב הצורך המוגבר בעזרה ובחזוק התלמידים בגילאים האלה, בהשוואה לצורכי התלמידים בכיתות ה'-ו'.

"המנהלת ואני החלטנו לשבץ את הסטודנטית רק בכיתה א', עקב ריבוי בעיות רגשיות של התלמידים." מורה, בי"ס דובר ערבית

"החלטנו יחד שהכי חשוב כרגע זה תלמידי ד'-ה'. יש בשכבות אלו פער גדול, אני לבד ולא מספיקה לעמוד בתוכנית הלימודים." מורה, בי"ס דובר ערבית, ממ"ד

לאחר מיפוי הכיתות שבהן יש צורך בכוח עזר, מתקיימת בתוך בית הספר חשיבה בנוגע לבחירת התלמידים אשר יעבדו ישירות עם הסטודנטיות. הגדרת התפקיד הרשמית של הסטודנטיות בכיתות, על פי חזר המנכ"ל, עוסקת בהדרכה ובהנחיה בנושאי העשרה והרחבה של תוכניות הלימודים עם קבוצות קטנות של תלמידים, חאת מתוך כמה מודלים אפשריים לעבודה. הצורך העיקרי שעולה מצד המורות בכיתות הוא מתן עזרה לתלמידים המתקשים, במישורים שונים, תלמידים שלא תמיד מתאפשר להגיע אליהם ולהתאים את האופן והקצב של הלימוד ליכולותיהם ולצורכיהם. עקב כך, ברוב ניכר בקרב בתי הספר בתוכנית, **התלמידים שמולם עובדות הסטודנטיות הם כאלו שהוגדרו כמתקשים מבחינה לימודית ו/או רגשית**; לרוב מדובר בתלמידים עם פערים בהישגים ובהתקדמות בחומר ביחס ליתר הכיתה, תלמידים עם קושי במקצוע ספציפי או עם בעיות רגשיות, התנהגותיות או חברתיות המקשות על התקדמותם.

"המנהלת הציגה את התוכנית בישיבת צוות, עניינה אותי, והציעה לי לאור ריבוי תלמידים חלשים בכיתתי, הסכמתי ללא היסוס בתקווה שהמצב ישתפר. הסטודנטית עובדת עם גרעין קבוע של תלמידים מתקשים." מורה, בי"ס דובר ערבית

"שובצתי לכיתה ה'1 במקצוע מתמטיקה עם קבוצה של 5 תלמידים קבועים. תלמידים מתקשים במקצוע ואני מסייע להם בפתרון בעיות ובהבנת החומר." סטודנט, בי"ס דובר ערבית

לצד ליבת העבודה של מרבית הסטודנטיות מול תלמידים מתקשים, במיעוט מבתי הספר זוהו בקרב הסטודנטיות יכולות אישיות וכישורים נוספים שיכולים לקדם ולהעשיר גם תלמידים מצטיינים. במקרים אלו נעזרים בהן ליצירת קרקע פורייה ללמידה משמעותית יותר עבור התלמידים המתקדמים, בפעולות כגון קיום קבוצות חקר בתחומים שונים ובייחוד בתחום המדעים.

"סיוע לתלמידים חלשים או חזקים בשיפור הישגיהם. התלמידים נהנים מאוד ממנה ומפיקים תועלת בעיקר בחקר מדעי." מורה, בי"ס דובר ערבית

"אני עובדת עם קבוצה קבועה של תלמידים בכיתה ה' ועם קבוצות חקר משתנות בכיתה

ו'". סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

1.3. אופן יישום התוכנית בכיתות

כאמור, על אף המטרות המוגדרות והאחידות של התוכנית, לכל בית ספר קיימים צרכים שונים הנובעים משילוב של גורמים הייחודיים לבית הספר כגון הרכב האוכלוסייה של התלמידים, גודל הכיתות, כמות התלמידים המתקשים, חלוקת כוח האדם וכדומה. עקב כך, קיימת בידי בתי הספר האפשרות לשנות רכיבים מסוימים במודל העבודה, תוך התאמה לצרכים הקיימים בו. במסגרת הבחינה של יישום התוכנית הלכה למעשה, עולה כי במרבית בתי הספר, לאחר ההחלטה לגבי אופן השיבוץ של הסטודנטיות והתאמתן לכיתות ולעבודה מול תלמידים בעלי מאפיינים מסוימים, **התקיימה חשיבה גם לגבי אופן העבודה** בפועל תוך התייחסות למאפיינים הבאים: מהו המקצוע שבו תתקבל העזרה? האם העבודה תתבצע בתוך הכיתה או מחוצה לה? האם הסטודנטית תעבוד עם קבוצת תלמידים או מול תלמידים בודדים? האם מול קבוצות קבועות או משתנות? מהם פרקי זמני העבודה? ועוד.

1.3.1. קיום תוכנית עבודה

ראשית, נשאלו המנהלות, המורות והסטודנטיות אם על פי ידיעתן קיימת תוכנית עבודה שהן עובדות לפיה במסגרת הפעלת התוכנית בבית הספר. בלוח הבא מוצגים הנתונים בחלוקה לפי מגזר שפה.

לוח 3: דיווחי מנהלות, מורות וסטודנטיות בנוגע לפעילות על פי תוכנית עבודה, לפי מגזר

שפה

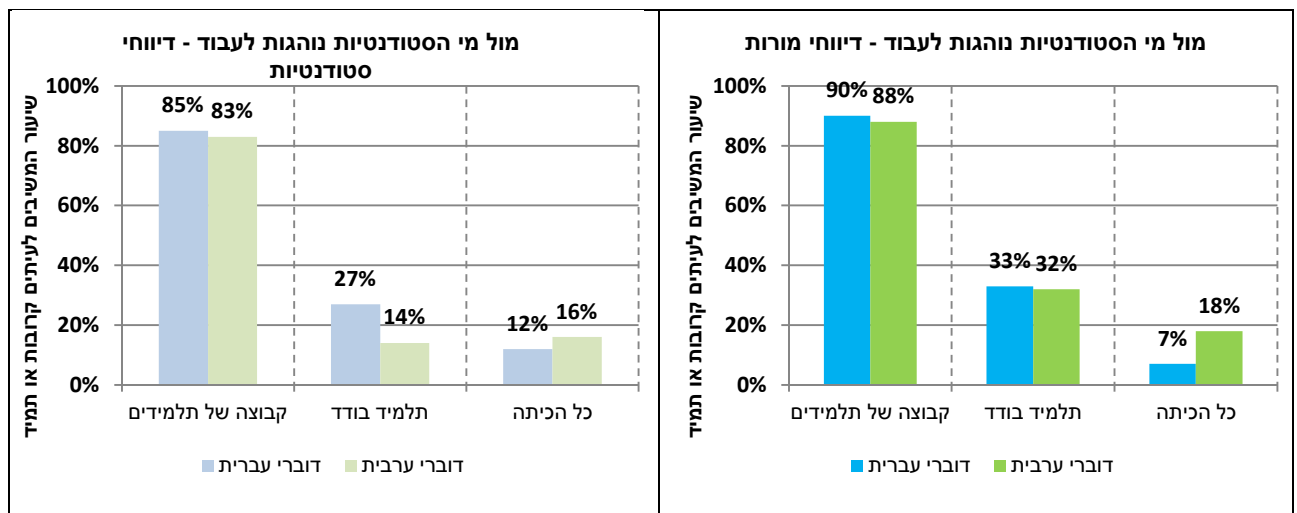
האם קיימת תוכנית עבודה שעל פיה את עובדת בבית הספר במסגרת התוכנית?						
סטודנטיות		מורות		מנהלות		
ערבית	עברית	ערבית	עברית	ערבית	עברית	
64%	50%	58%	69%	82%	85%	כן, קיימת תוכנית עבודה ואנו עובדים לפיה
2%	3%	18%	10%	10%	6%	כן, קיימת תוכנית אך לא נחשפתי אליה
33%	45%	16%	15%	8%	8%	לא קיימת תוכנית עבודה
1%	2%	9%	6%		1%	לא יודעת

מדיווחי המעורבים בתוכנית עולה כי לרוב קיימת תוכנית עבודה וכן עובדים על פיה. עם זאת, עולים פערים בין האוכלוסיות השונות: המנהלות מדווחות בשיעורים הגבוהים ביותר על קיום תוכנית עבודה ועל עבודה על פיה (מעל 80%), המורות מדווחות על כך בשיעורים מעט נמוכים יותר (בין 60% ל-70% לערך), בעוד הסטודנטיות מדווחות על כך בשיעור הנמוך ביותר (בין 50% ל-64%). ייתכן שפערים אלו נובעים מזוויות הראייה השונות של בעלי התפקידים הללו וכן מהגדרות שונות שלהם בנוגע לשאלה מהי תוכנית עבודה ומה היא כוללת. בכל מקרה, נראה כי כדאי לנסות ולהבין כיצד נתפסת תוכנית העבודה על ידי כל אחת מן האוכלוסיות הללו וכן ליצור הגדרה ברורה באמצעות ההנחיות הכלליות של משרד החינוך.

1.3.2. מתווה העבודה – סטודנטית מול תלמידים

על פי מודל העבודה המוגדר של התוכנית, מתווה העבודה כולל הצמדה של סטודנטית לכיתה או למספר כיתות קבועות לאורך השנה. בשיעורים אלו עובדת הסטודנטית עם קבוצה קבועה של תלמידים במשך תקופת זמן רציפה של מספר שבועות לפחות. משני סוגי ההערכה עולה כי בפועל, על פי רוב הסטודנטיות אכן עובדות עם קבוצות של תלמידים ולעיתים גם עם תלמידים בודדים; הרוב המכריע של המורות בשני מגזרי השפה (כ-90%) מדווחות כי **הסטודנטיות עובדות עם קבוצה של תלמידים**, כשליש מדווחות על עבודה עם תלמיד בודד וכעשירית – על עבודה בפורום הכיתתי המלא. בהתאמה, מרבית הסטודנטיות (כ-85%) מדווחות כי הן עובדות עם קבוצת תלמידים, כ-20% – עם תלמיד בודד והיתר – עם כל הכיתה.

תרשים 6: דיווחי מורות וסטודנטיות על מתווה העבודה מול התלמידים, לפי מגזר שפה

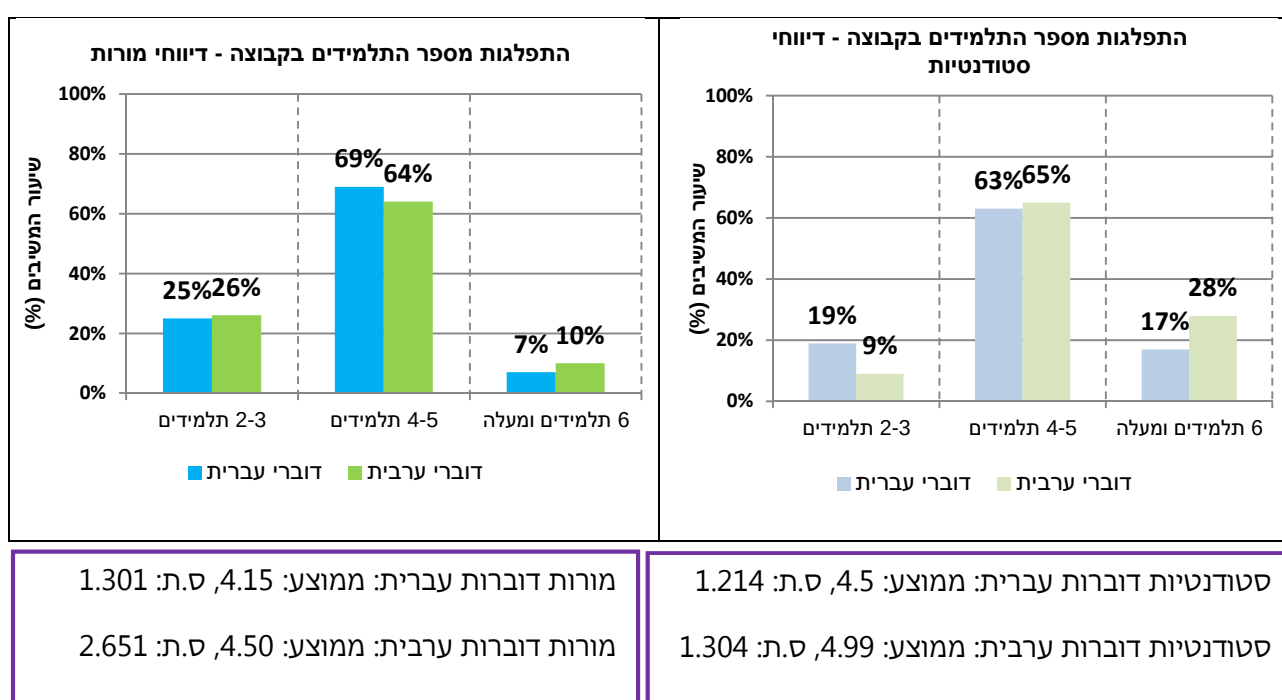
עוד עולה מההערכה האיכותנית כי הסטודנטיות מעידות כי לרוב הן עובדות עם קבוצות של תלמידים המתקשים בלימודים או תלמידים עם קשיים רגשיים או התנהגותיים. אופן העבודה המדויק נקבע באופן משותף על ידי המורה והסטודנטית בתחילת יום הלימודים, תוך מעבר בתחילת היום על מערכי השיעור, על תצורת העבודה המתאימה ועל דגשים נחוצים נוספים.

"הסטודנטית עובדת עם קבוצת תלמידים תת-משיגים בתוך כיתה קבועה, היא מפשטת את החומר שמועבר בשיעור - מעין ידה הארוכה של המורה." מנהלת, ב"ס דובר ערבית

כמו כן, נשאלו המורות והסטודנטיות לגבי אופיין (קבועות או משתנות) וגודלן של קבוצות התלמידים שעמן הן עובדות. רוב המורות דוברות העברית (70%) מדווחות על עבודה מול קבוצה קבועה של תלמידים, בעוד פחות ממחצית מדוברות הערבית דיווחו כך (42%). בקרב הסטודנטיות, לעומת זאת, קיים דמיון בין שני מגזרי השפה, שכן כ-60% מהסטודנטיות בשני המגזרים דיווחו על עבודה עם קבוצות קבועות של תלמידים.

אשר לגודל הקבוצות, בתרשים הבא מוצגים דיווחי המורות והסטודנטיות.

תרשים 7: דיווחי מורות וסטודנטיות בנוגע למספר התלמידים בקבוצה, לפי מזר שפה

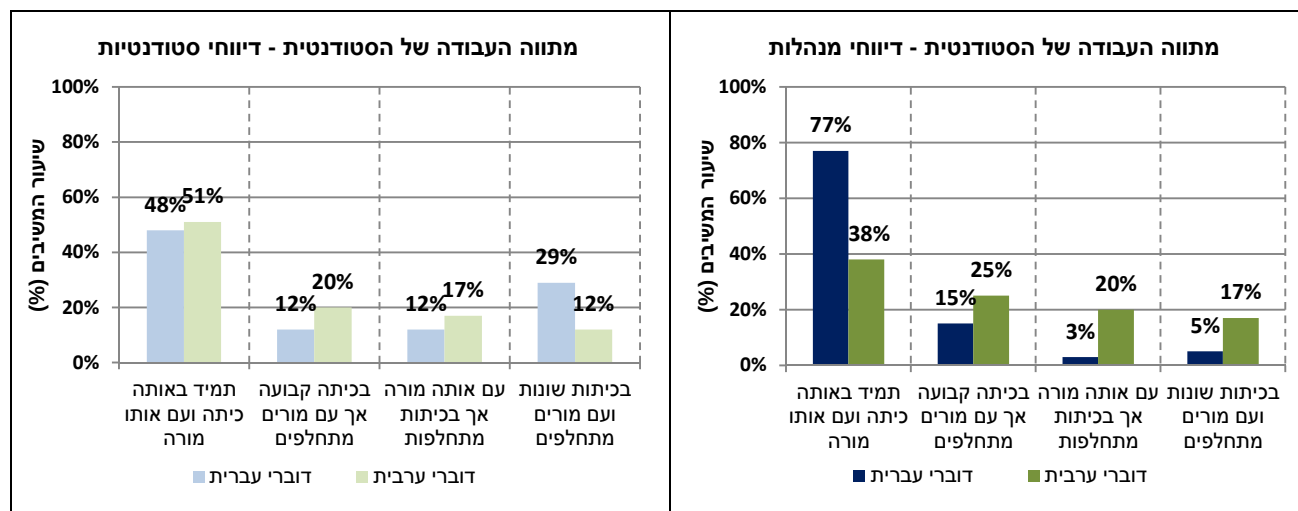

על פי דיווחי המורות והסטודנטיות בשני מגזרי השפה ניתן לראות כי לרוב, הקבוצה שעימה עובדת הסטודנטית מורכבת מ-4-5 תלמידים. בהשוואה בין מגזרי השפה עולה כי בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי הדיווח על קבוצות גדולות יותר (של 6 תלמידים ומעלה) גבוהים יותר בהשוואה לשיעורים אלה בבתי ספר דוברי העברית.

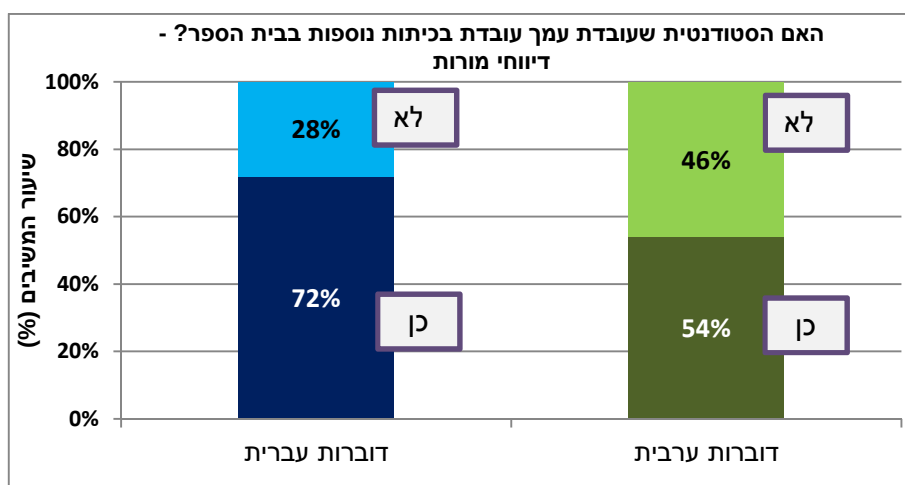
כמו כן, בתרשימים הבאים מוצגים דיווחי המנהלות, הסטודנטיות והמורות לגבי מתווה העבודה בפועל.

תרשים 8: דיווחי מנהלות וסטודנטיות על מתווה העבודה של הסטודנטיות, לפי מגזר

שפה

תרשים 9: דיווחי מורות על מתווה העבודה של הסטודנטיות, לפי מגזר שפה

על פי דיווחי מנהלות דוברות עברית עולה כי מרבית הסטודנטיות עובדות באותה כיתה ועם אותו מורה (77%). לעומת זאת, מנהלות דוברות ערבית מדווחות על יתר גיוון במודל העבודה: בין 17% לכ-40% מדווחות על כל אחד מאופני העבודה השונים. בקרב הסטודנטיות נצפתה תמונה שונה, ולפיה כ-50% מדווחות על עבודה באותה כיתה ועם אותו מורה; בין כ-10% ל-20% מדווחות על עבודתן עם מורות או עם כיתות מתחלפות, ובקרב היתר – ניכר מתווה עבודה משולב, גם כיתות ומורות קבועות וגם מתחלפות. בניגוד לדיווחי המנהלות, בקרב הסטודנטיות קיים יותר דמיון בדיווחים בין מגזרי השפה למעט בנוגע למודל האחרון.

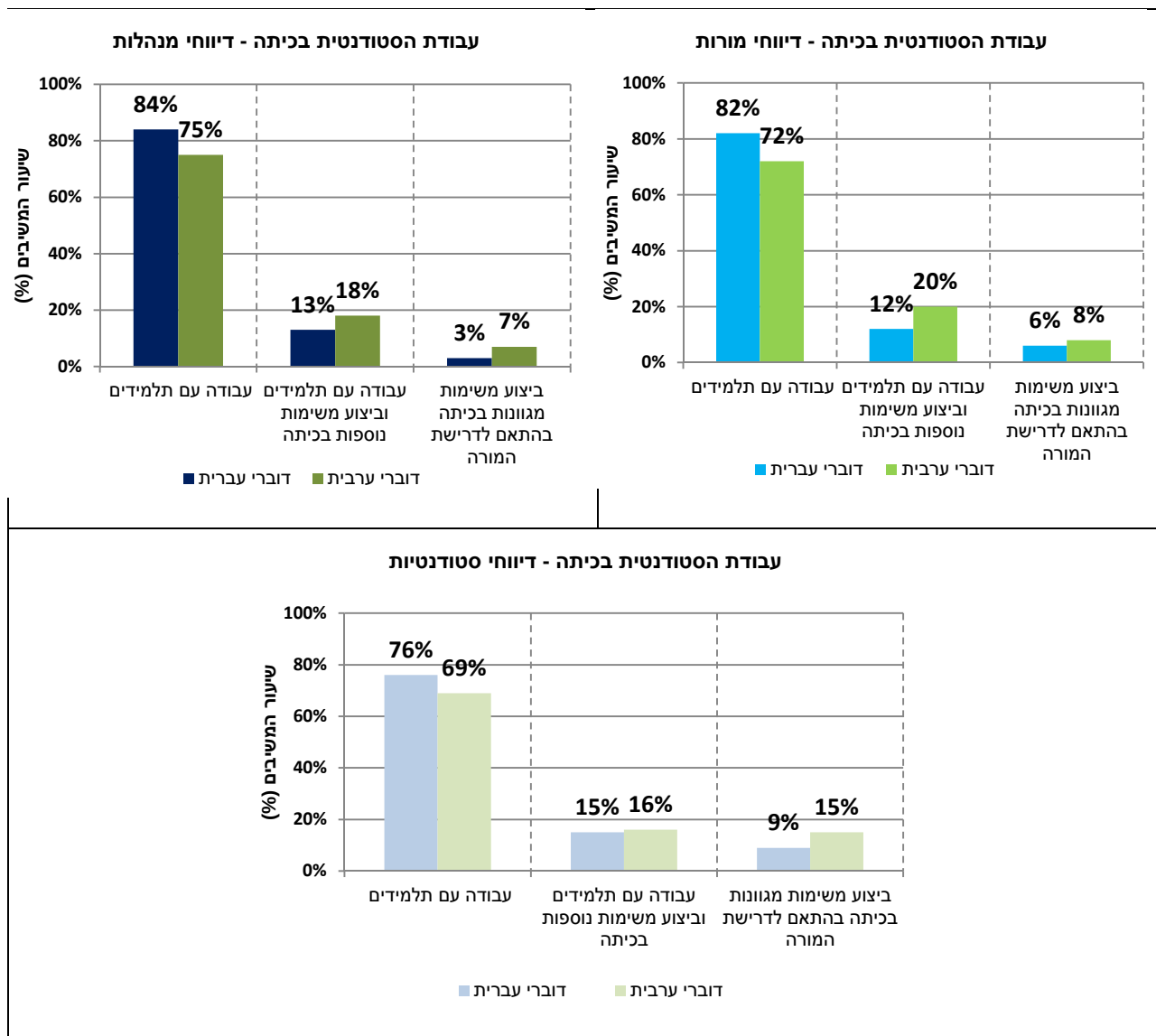
נוסף על המנהלות והסטודנטיות, נשאלו גם המורות אם לידיעתן הסטודנטית שעובדת עימן עובדת בכיתות נוספות בבית הספר. מדיווחי מורות דוברות עברית עולה כי רוב הסטודנטיות (72%) עובדות ביותר מכיתה אחת, בעוד בקרב דוברות הערבית – כמחציתן עובדות בכיתה אחת בלבד.

ומחציתן השנייה – בכיתות נוספות בבית הספר. כמו כן, כ-60% מהמורות מדווחות כי הן עובדות עם סטודנט אחד; כ-20% מהן עובדות עם שתי סטודנטיות, והיתר – עם מספר גדול יותר של סטודנטיות.

מניתוח דיווחי המנהלות, הסטודנטיות והמורות בנוגע למתווה העבודה של הסטודנטית, ניתן להבחין בפערים המעלים תהיות לגבי מידת הידיעה של כל אחת מהאוכלוסיות הללו בנוגע למתווה העבודה בפועל של הסטודנטית – סוגיה המצריכה בדיקה נוספת.

לאחר בחינת אופן העבודה של הסטודנטיות, נרצה לברר אם עבודתן אכן מתמקדת בעבודה המתבצעת ישירות מול התלמידים או שהיא טומנת בחובה פעולות ומשימות נוספות על פי צורכי המורה או בית הספר. בתרשים הבא מוצגת השוואה בין דיווחי מנהלות, מורות וסטודנטיות לגבי ליבת עבודתן של הסטודנטיות בפועל.

תרשים 9: דיווחי מנהלות, מורות וסטודנטיות על אופי העבודה בכיתות, לפי מגזר שפה

מדיווחי המנהלות, המורות והסטודנטיות עולה כי **במרבית המקרים** (בין 70% לכ-85%) **עבודת הסטודנטיות מתמקדת בעבודה ישירות מול התלמידים**. עם זאת, בין 13% ל-20% ציינו כי הן מבצעות גם משימות מגוונות נוספות בהתאם לדרישת המורה.

"אני לא מבצעת תפקידים אחרים, עובדת תמיד ישירות מול התלמידים ולא עושה דברים אחרים טכניים." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

בהקשר זה, נשאלו המנהלות והסטודנטיות אם קורה שהסטודנטיות משמשות כמחליפות וכממלאות מקום של המורה בכיתה. בהתאם לנהלים, **כלל המנהלות והסטודנטיות מדווחות כי לא קורה כלל שהן מחליפות או מתבקשות להחליף את המורה בכיתה.**

אף שמודל העבודה קבוע מראש ושבמסגרתו לרוב הסטודנטיות עובדות עם קבוצה קבועה של תלמידים לאורך זמן, בהערכה האיכותנית עולה כי **חלק מבתי הספר שומרים לעצמם את האפשרות לערוך שינויים במהלך השנה על פי הצרכים המשתנים** שלהם, וחלקם אף עובדים באופן שוטף במודל המשלב מספר אופני עבודה במקביל. כך, למשל, באחד מבתי הספר, מרבית שעות העבודה של הסטודנטית בכיתה מוקדשות לעבודה עם שתי קבוצות קטנות וקבועות של תלמידים מתקשים ובשעה הנותרת היא עובדת באופן פרטני בתחום השפה עם תלמיד שהוא עולה חדש. כמו כן, בבית ספר נוסף דיווחה האחראית על התוכנית כי מודל העבודה אינו קבוע ומתנהל כך שבמרבית השעות הסטודנטית עובדת עם קבוצה הטרוגנית שאינה קבועה לשם השלמת מטלות חקר, וביתר הזמן - עם קבוצה קבועה של תלמידים מתקשים שלהם היא מסייעת ברכישת החומר הנלמד בכיתה.

"הסטודנטית נוכחת יום אחד בשבוע למשך 4 שיעורים. 3 מתוכם היא מקדישה לקבוצה הטרוגנית ולא קבועה ויושבת אתם בחדר המדעים לשם השלמת מטלת החקר. השיעור הרביעי מוקדש לקבוצה קבועה של תלמידים תת-משיגים, היא יושבת איתם בכיתה ומסייעת להם בפתרון מטלות והעמקת הבנת התכנים שעולים בכיתה." מורה, בי"ס דובר ערבית

בחלק מבתי הספר קיימת אפשרות עבודה נוספת, שבמסגרתה הסטודנטית עובדת עם קבוצה המורכבת מגרעין קבוע של תלמידים שמתקשים בלימודיהם ונמצאים בקבוצה לאורך זמן ועם מספר תלמידים נוספים המתחלפים על פי הצורך ועל פי התקדמותם.

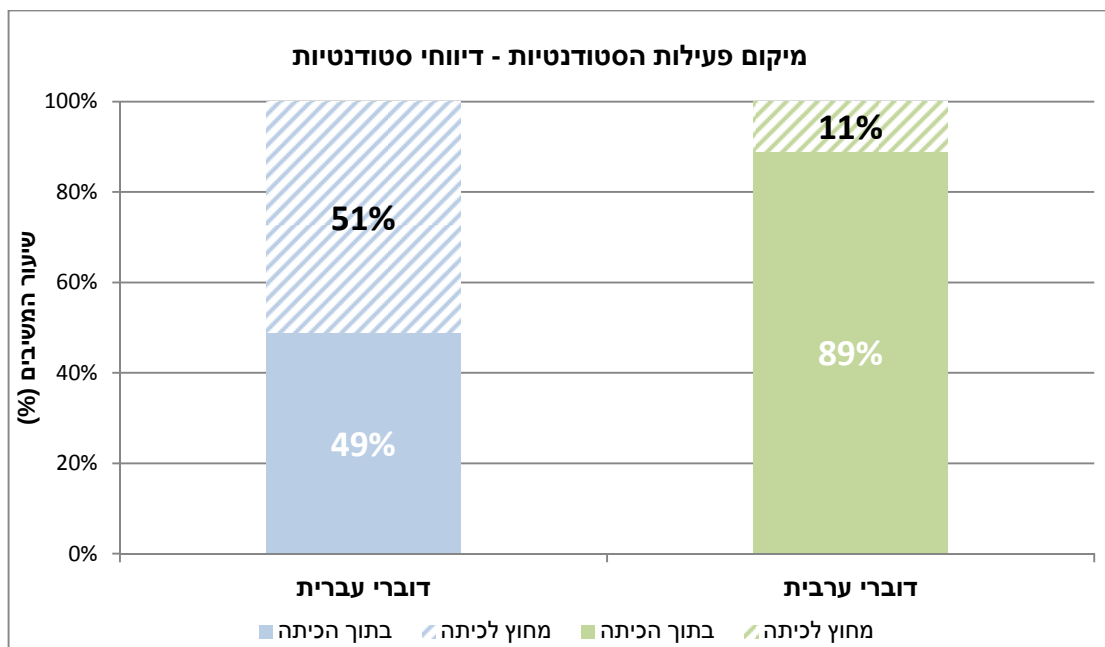
"היא עובדת עם קבוצה בתוך הכיתה, לרוב קבועה. לעיתים אני משנה את הרכבה לפי הצורך. היא עוזרת להם במטלות ובתרגולים, לפי החומר שנלמד בכיתה." מורה, בי"ס דובר ערבית

1.3.3. מיקום הפעילות

על פי נוהלי העבודה של משרד החינוך, קיימת עדיפות לקיום הפעילות של הסטודנטיות עם התלמידים בתוך הכיתה, והיא אינה מורשית להוציא את התלמידים אל מחוץ לכיתה עקב שיקולי

בטיחות ועקב הצורך להיות תחת פיקוחה של המורה, וכן בשל האפשרות 'לשמור על קשר' עם המתרחש והנלמד בכיתה. בתרשים הבא מוצגים דיווחי הסטודנטיות בנוגע למיקום הפעילות.

תרשים 10: דיווחי הסטודנטיות בנוגע למיקום הפעילות, לפי מגזר שפה

מחצית בקרב סטודנטיות דוברות עברית דיווחו כי הפעילות מתבצעת בתוך הכיתה ומחצית – מחוצה לה. לעומת זאת, בקרב הסטודנטיות דוברות הערבית דיווחו רובן (כ-90%) כי הן מקיימות את הפעילות בתוך הכיתות.

מההערכה האיכותנית עולה כי **קיים גיוון במיקום הפעילות: בחלק מבתי הספר הסטודנטיות מבצעות את הפעילות עם התלמידים בתוך הכיתה ובחלקם - מחוצה לה**, כלומר במבואה ליד הכיתה או בחדר נפרד הקשור למקצוע הנלמד, לדוגמה חדר אנגלית או חדר מדעים. עוד עולה כי העבודה עם הסטודנטית מתרחשת פעמים רבות בתוך הכיתה מתוך רצון לחזק את הביטחון העצמי של התלמידים שעובדים עימה בקבוצה קטנה, לגרום להם לחוש חלק מהכיתה ולא לתייגם כ'שונים' מיתר התלמידים.

"לא מאמינה בלהפריד ולהוציא מהכיתה, זה מתייג ולא מחזק את הביטחון העצמי."

מורה, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

הסטודנטית יושבת עם קבוצה של שישה תלמידים בתוך הכיתה. היא קרובה אליהם פיזית ורגשית. מסייעת להם בכתיבה, פתרון דף עבודה, העתקה, התלמידים משתפים פעולה ומרגישים בנוח איתה. תצפית בשיעור, בי"ס דובר ערבית

לצד ההיבטים החיוביים הנגזרים מעבודת הסטודנטית בתוך הכיתה, התגלתה במסגרת הראיונות האיכותניים והתצפיות גם החשיבות של קיום העבודה מחוץ לכיתה דווקא. מאחר שמרבית

התלמידים שעימם עובדות הסטודנטיות הם תלמידים מתקשים מבחינה לימודית, וחלקם עם בעיות התנהגות וקשיים רגשיים, **עולה צורך בקיום הלמידה בסביבה שקטה ואף מנותקת מיתר הכיתה כדי לאפשר להם להתרכז ולבצע למידה איכותית המותאמת לצורכיהם.**

"לתלמידים עם הפרעות קשב חשוב לארגן סביבה רגועה שמאפשרת להם להתרכז לכן רוב השיעורים מחוץ לכיתה." יועצת, אחראית על התוכנית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"המורה מחלקת את הכיתה לשתי קבוצות בתוך הכיתה. אני תמיד מלווה רוב השיעור את הקבוצה שמתקשה כולל הקנייה. לקראת סוף השיעור אנחנו מתחלפות כדי שכל אחת מאתנו תתרום את מה שיש לה לכולם וכדי שהתלמידים לא ירגישו מופלים." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

1.3.4. הקשר בין הסטודנטיות לתלמידים

כאמור, במסגרת פעילות הסטודנטיות בכיתות, הן עובדות ישירות עם התלמידים, לרוב עם קבוצה קבועה ולאורך זמן, ועל כן לקשר שנרקם יש פוטנציאל להיות אישי, משמעותי ותורם לשני הצדדים. בכל בתי הספר **עלתה באופן גורף המשמעות הרבה שמייחסות האחראיות על התוכנית והמורות לקשר האישי המתפתח לאורך הזמן בין הסטודנטית והתלמידים שעימם היא עובדת באופן קבוע ורציף, ועל תרומתו לקידום התלמידים הן בתחום הלימודי והן בתחום האישי-רגשי.**

"החיבור האישי הוא משמעותי לילדים, במיוחד בגיל הנמוך והם זקוקים להקשבה ולהרבה סבלנות." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"הילדים משוגעים עליו, ממש מחכים לו, כל הזמן פונים אליו ושואלים מתי הוא מגיע. הוא תמיד נגיש וזמין אליהם, מאוד קשוב לצרכים שלהם בלימודים וגם חברתית." יועצת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

הסטודנטיות מצידן מעידות כי הן חותרות ליצירת קשר אישי ועמוק מול התלמידים, ועל כן הן משתדלות להקפיד על נוכחות סדירה שלהן, לשמור על רציפות, לזכור את שמותיהם של הילדים ולהכירם בצורה מעמיקה ככל האפשר. תצורת פעילות זאת מאפשרת המשכיות ורציפות עבור התלמידים, דבר שבזכותו ניתן להבחין לאורך זמן בהתקדמות בקרב התלמידים, הן מהבחינה הלימודית והן מבחינת התרומה לביטחון העצמי ולתפיסת המסוגלות האישית שלהם.

"חשוב לי לעבוד עם תלמידים קבועים כדי ליצור איתם חיבור אישי ומשמעותי וכדי לעקוב אחר ההתקדמות שלהם." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"אני מרגישה חיבור עם התלמידים באופן אישי, מרגישה חלק מהם ורוצה מאוד לעזור להם ולדחוף אותם קדימה." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

גם מדברי מרבית התלמידים עולה כי הם נפגשים עם הסטודנטית באופן קבוע אחת לשבוע, מכירים אותה באופן אישי ואף יודעים את שמיה. רוב ניכר של התלמידים מעידים כי במסגרת העבודה בקבוצה קטנה מול הסטודנטית הם **מקבלים עזרה אישית, יכולים לשאול שאלות ולהתעכב על נושאים שפחות מובנים להם וגם זוכים ליחס אישי וחם**. כמו כן, נראה כי אופן הלימוד של הסטודנטיות שונה מעט מהלמידה הפורמלית שאותה מובילה המורה בכיתה. הסטודנטית משלבת לעיתים משחקים בלמידה, תוך התאמה לצרכים של התלמידים ותוך 'דיבור בגובה העיניים' המתקשר לעולמם. על כן עולה כי התלמידים מעריכים מאוד תצורת למידה יצירתית ומותאמת זו ואף נראה כי מפיקים ממנה רבות.

"היא באה יום אחד בשבוע, עוזרת לנו בכל השיעורים ובכל דבר שאנחנו מתקשים בו. היא נחמדה, נותנת לנו מדבקות ולפעמים מתנות... היא אוהבת אותנו ואנחנו אוהבים אותה." קבוצת מיקוד תלמידים, בי"ס דובר עברית

"הסטודנטית מבינה אותנו בניגוד למורה, היא סבלנית כלפינו ומסבירה לנו את החומר לאט. אנחנו מרוצים ממנה, היא קרובה אלינו ותומכת בנו." קבוצת מיקוד תלמידים, בי"ס דובר ערבית

"מאוד כיף לנו עם X ואנחנו מחכים לשיעורים איתו. הוא כמו חבר שאפשר לבקש ממנו כל דבר והוא עוזר תמיד." קבוצת מיקוד תלמידים, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

על אף הלך הרוח החיובי ברובו, באחד מבתי הספר עלה בראיונות ובתצפית כי עקב חוסר עקביות של הסטודנטית בהגעה לכיתה והפגנת אי-רצינות בעבודה, התלמידים פחות מכירים אותה לעומק ומעידים כי היחס שקיבלו ממנה לא היה מספיק מכבד.

"איננו מכירים את הסטודנטית, זו פעם שנייה מתחילת השנה שהיא נכנסת לכיתה. הרגשנו שהוא עצבנית ולא אכפתית." קבוצת מיקוד תלמידים, בי"ס דובר ערבית

בהקשר זה, כלל הסטודנטיות דוברות העברית והערבית (כ-97%) חשות כי הן תורמות לתלמידים שאיתם הן עובדות במסגרת התוכנית.

1.4. האחריות על התוכנית בבתי הספר

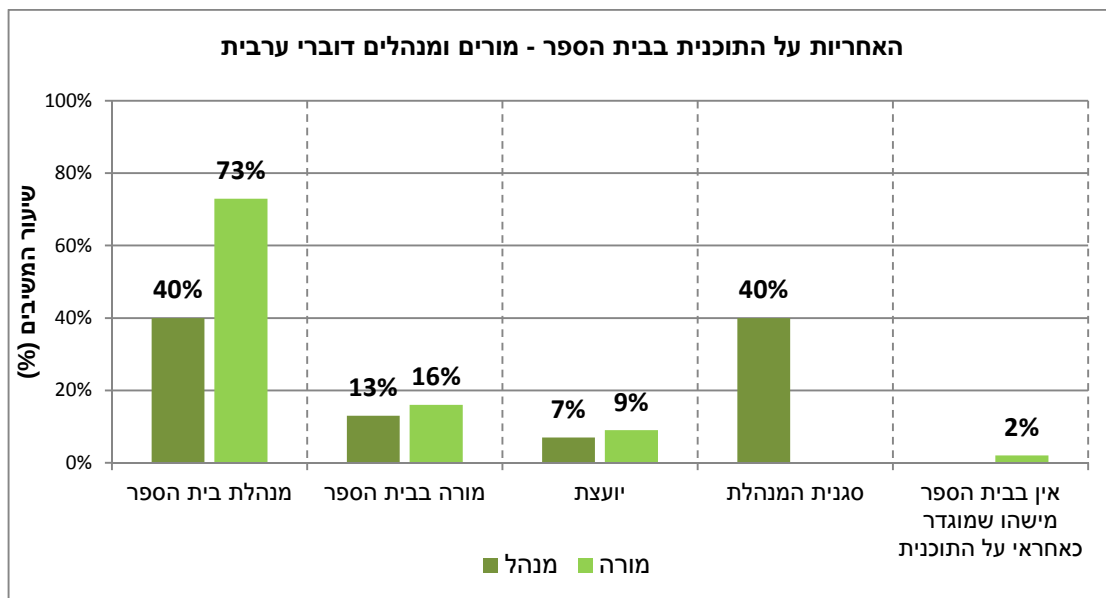
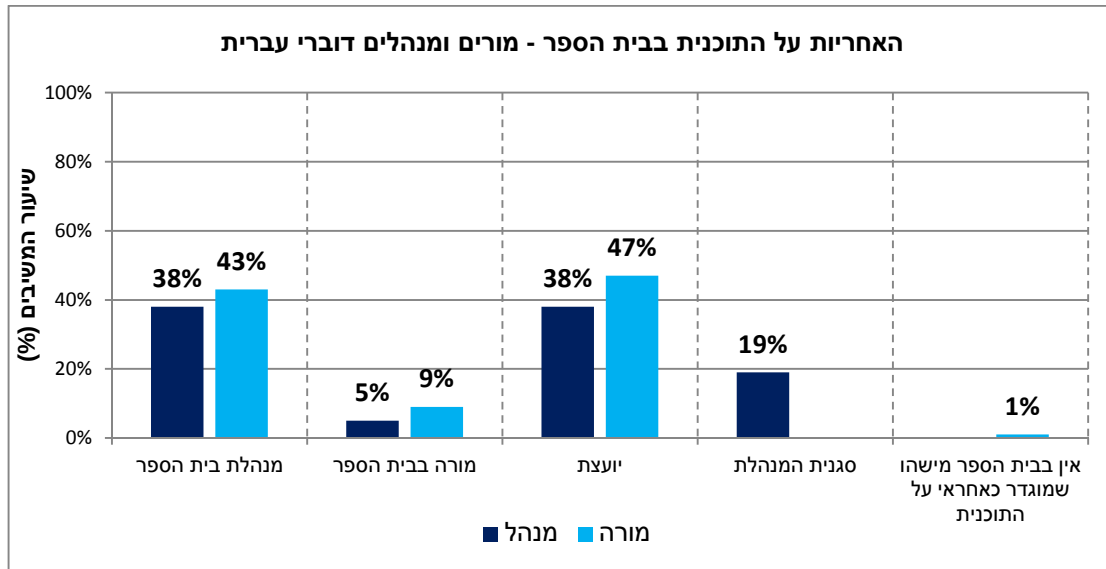
כאשר מנהלת בית הספר מקבלת את האישור לפעילות התוכנית בתוך בית הספר, באפשרותה להחליט אם להשאיר את האחריות לתוכנית בידיה או למנות מישהי אחרת מטעמה כאחראית על התוכנית בתוך בית הספר. במסגרת אחריותו זו, על הגורם הממונה על התוכנית בבית הספר לדאוג לקליטת הסטודנטיות ושיבוצם בכיתות, לקיום קשר ישיר איתן ומעקב אחר נוכחותן, למתן מענה לפניותיהן, על פי הצורך, ובאופן כללי עליו להיות אחראי להפעלת התוכנית בכללותה ולוודא כי היא אכן פועלת כראוי ובמודל המותאם לצורכי בית הספר.

1.4.1. האחראית על התוכנית בפועל

במסגרת שני סוגי ההערכה עולה כי בחלק מבתי הספר המנהלת מתפקדת כאחראית הרשמית על התוכנית ובחלקם מונתה מורה או בעלת תפקיד אחרת מטעמה. בתרשים הבא מוצגים דיווחי המורות והמנהלות בנוגע לאחראית על התוכנית בתוך בית הספר.

תרשים 11: דיווחי המנהלות והמורות בנוגע לאחראית על התוכנית בבית הספר, לפי

מגזר שפה

בקרב דוברות העברית, קיים דמיון יחסי בדיווחי המנהלות והמורות בנוגע לאחראית על התוכנית בבית הספר; כ-40% בכל אחת מן האוכלוסיות דיווחו על המנהלת או על היועצת כאחראית על התוכנית וכן כ-20% מהמנהלות דיווחו על הסגנית. בקרב דוברות הערבית – שיעור גבוה מהמורות סבורות כי המנהלת היא האחראית על התוכנית (מעל 70%), בעוד רק 40% מהמנהלות מעידות

כך. כמו כן, 40% מהמנהלות דוברות הערבית מדווחות כי הסגנית היא האחראית על התוכנית. בשני מגזרי השפה שיעורי הדיווח על מורה אחראית נמוכים יחסית.

עם זאת, עולה מההערכה האיכותנית כי בפועל, גם בבתי הספר שבהם המנהלת היא האחראית הפורמלית על התוכנית, **לרוב המורה או המורות שעובדות ישירות עם הסטודנטיות מתפקדות כאחראיות בפועל ומתוקף כך הן מעורבות מאוד במתרחש בכיתות במסגרת פעילותן של הסטודנטיות**. כלומר, המנהלת היא זו שמפקחת על הפעילות ממבט-על ונפגשת עם הגורמים השונים אחת לתקופה מסוימת, אך הגורם שמונה מטעמה מבצע את הפיקוח והמעקב הלכה למעשה ובאופן שוטף. למעשה, מהראיונות עולה כי כמעט בכל בתי הספר האחראית על הסטודנטיות בפועל, על הקליטה והשיבוץ שלהן, על נוכחותן, על היכרותן עם הנהלים בבית הספר ועל עבודתן השוטפת היא הרכזת שמונתה על ידי המנהלת או המורה שעובדת עמן באופן צמוד.

"האחריות הרשמית והכוללת היא שלי, אך בפועל המורה מבצעת את המעקב והקשר השוטף מול הסטודנטית. הסטודנטית מדווחת לי אחת לחודש באופן כללי. אני פחות מעורבת בפרטים. הייתי מעורבת בתחילת תהליך הקליטה של הסטודנטית ולאחר מכן אפשרתי למורה להוביל..." מנהלת, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

"את היישום בפועל והמעקב אני משאירה לרכזת, היא פוגשת אותם, מתאמת איתם ציפיות, משבצת ועוקבת אחר פעילותם, היא בקשר רציף גם עם המורות של הכיתות בהן משובצים הסטודנטיות... אני מקבלת עדכון בישיבות הנהלה פעם בשבוע." מנהלת, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

ככל הנראה, עקב ריבוי המשימות והעומס המוטלים על כתפי המנהלות, לרוב הן אינן מעוררות לעומק בהתנהלות השוטפת של התוכנית בתוך הכיתות, אלא מעודכנות באופן עיתי ועל פי הצורך. באחד מבתי הספר אף עלה כי לא ברור לגורמים השונים מי בדיוק אחראי על ההיבטים השונים הקשורים להתנהלות השוטפת של התוכנית בתוך בית הספר, וכי לעיתים נושאים מסוימים 'נופלים בין הכיסאות' ונותרים ללא מענה מסודר.

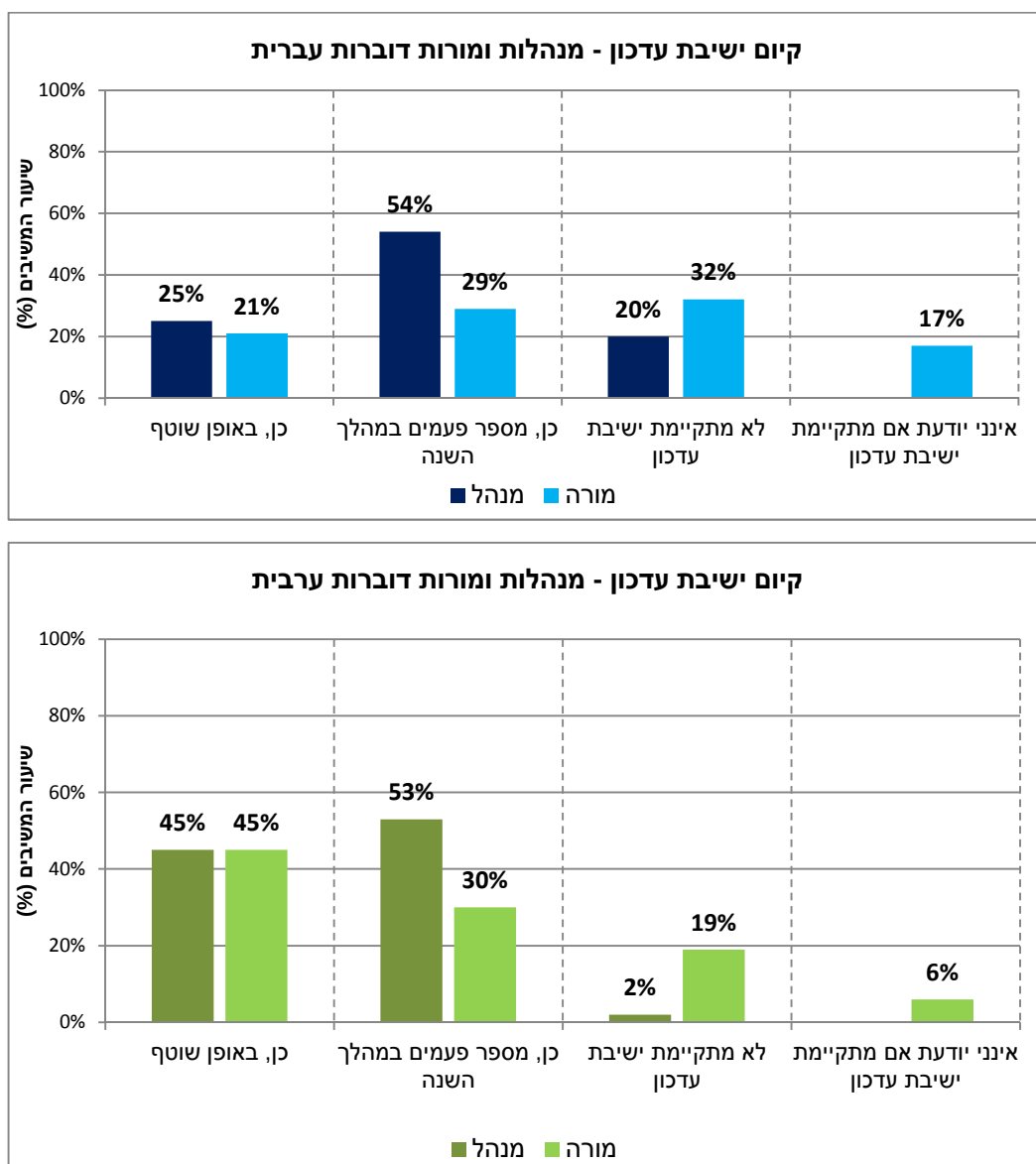
"אני חותמת על דיווח השעות היומי של שתי הסטודנטיות הפועלות בכיתי. אינני יודעת מי חותם על הדיווח החודשי. אינני יודעת איפה נופלת האחריות המקצועית והארגונית של התוכנית, הדברים לא ברורים, אין דמות שאוכל להתייעץ איתה, סגן המנהל הוא דמות טכנית בתוכנית." מורה, ב"ס דובר ערבית

1.4.2. עדכון וקיום ישיבות בנוגע לתוכנית

על מנת שהגורמים השונים יהיו מעורים במתרחש בפעילות התוכנית בבית הספר, חשוב שיתקיימו ישיבות עיתיות שבמסגרתן יעדכנו ויעודכנו הגורמים השונים בהתנהלות התוכנית בפועל ובעבודה של הסטודנטיות בתוך הכיתות. חשוב כי בפורום זה ינכחו כלל הגורמים העוסקים בתוכנית, ובהם מנהלת בית הספר, האחראית על התוכנית או הרכזת והמורות שעובדות ישירות עם הסטודנטיות

בכיתות. מטרת הישיבות היא עדכון של הגורמים המנהלים את התוכנית על ידי הגורמים הפועלים בשטח ישירות עם הסטודנטיות. העדכון יעסוק בכל המתרחש בכיתות באופן שוטף: מידת הנוכחות וההתמדה של הסטודנטיות, אופן הפעלת התוכנית בכיתות השונות, התקדמות התלמידים העובדים מול הסטודנטית וכו'. **מהדיווחים עולה כי ברוב בתי הספר מתקיימות ישיבות עיתיות** המנהלות על ידי מנהלת בית הספר או האחראית על התוכנית, ובמסגרתן מעדכנות המורות ולעיתים גם הסטודנטיות במתרחש בכיתות, ועולות בהן בעיות שונות הדורשות מענה. בתרשים הבא מוצגים דיווחי המנהלות והמורות לגבי קיום ישיבות אלו בבית הספר ולגבי תדירותן.

תרשים 12: דיווחי המנהלות והמורות על קיום ישיבת עדכון, לפי מגזר שפה

באופן כללי, מורות ומנהלות דוברות ערבית מדווחות בשיעורים גבוהים יותר בהשוואה לדוברות העברית על ישיבות עדכון, המתקיימות באופן שוטף או מספר פעמים במהלך

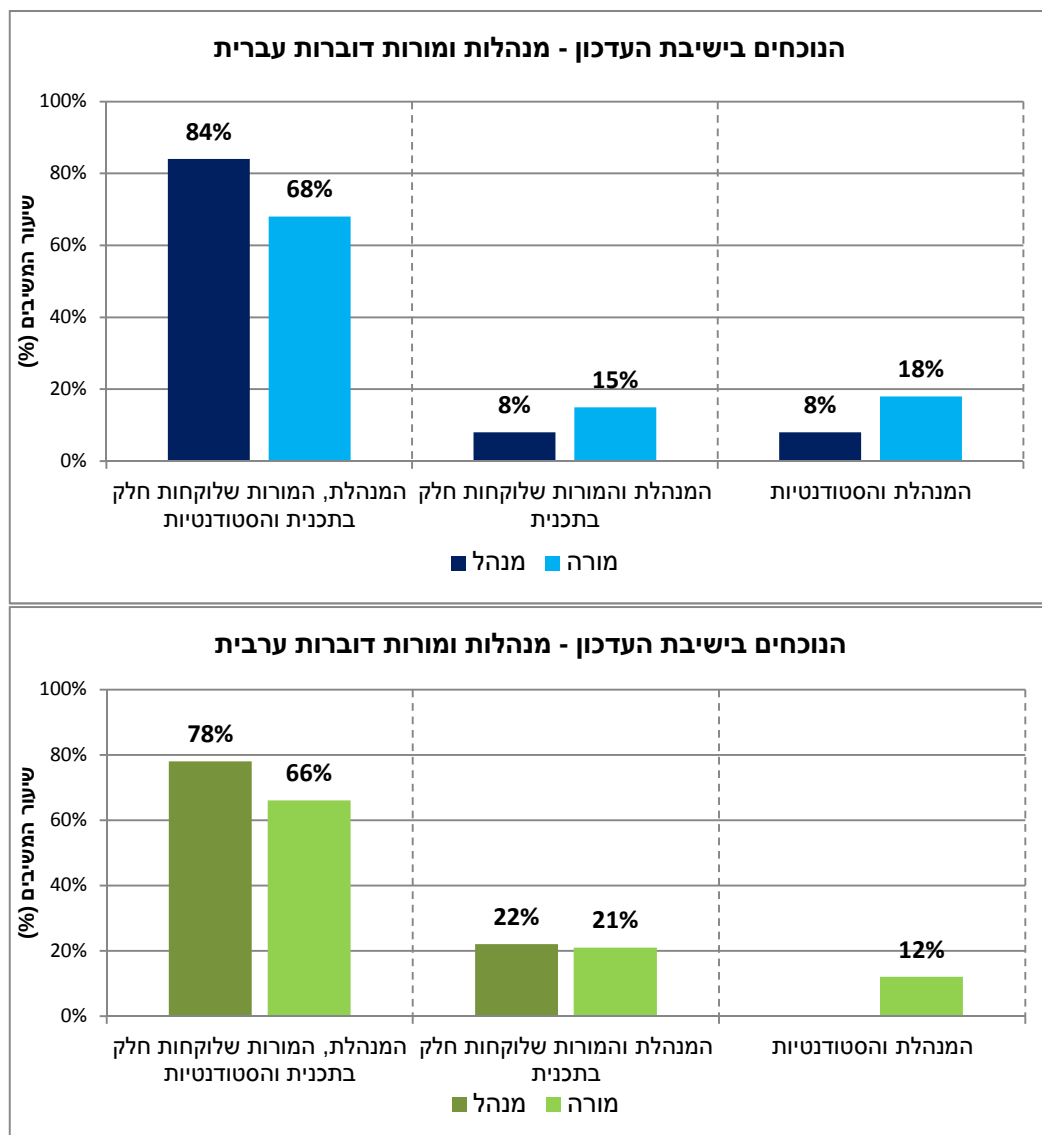
השנה. בהשוואה בין מנהלות למורות ניתן לראות בשני מגזרי השפה כי שיעור גבוה יותר של מנהלות מדווחות על קיום ישיבה מספר פעמים במהלך השנה, ייתכן שפער זה נובע מציפיות שונות של כל אחת מן האוכלוסיות.

"אני מתייעצת עם צוות הניהול - המנהלת והרכזת הפדגוגית, אך אני מנהלת בפועל את התוכנית זו אחריות שלי... גם המורה והסטודנט הם חלק מהדיון ומקבלת ההחלטות." יועצת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"היה פעם מפגש של צוות מורחב בו עסקנו במצב התלמידים, בבעיות בהן צריך להתמקד ובהתקדמות שלהם." מורה, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

כהמשך ישיר לנושא ישיבות העדכון, מוצגים בתרשים הבא דיווחים של המנהלות והמורות בנוגע לנוכחים בישיבת העדכון.

תרשים 13: דיווחי המנהלות והמורות על הנוכחים בישיבת העדכון, לפי מגזר שפה

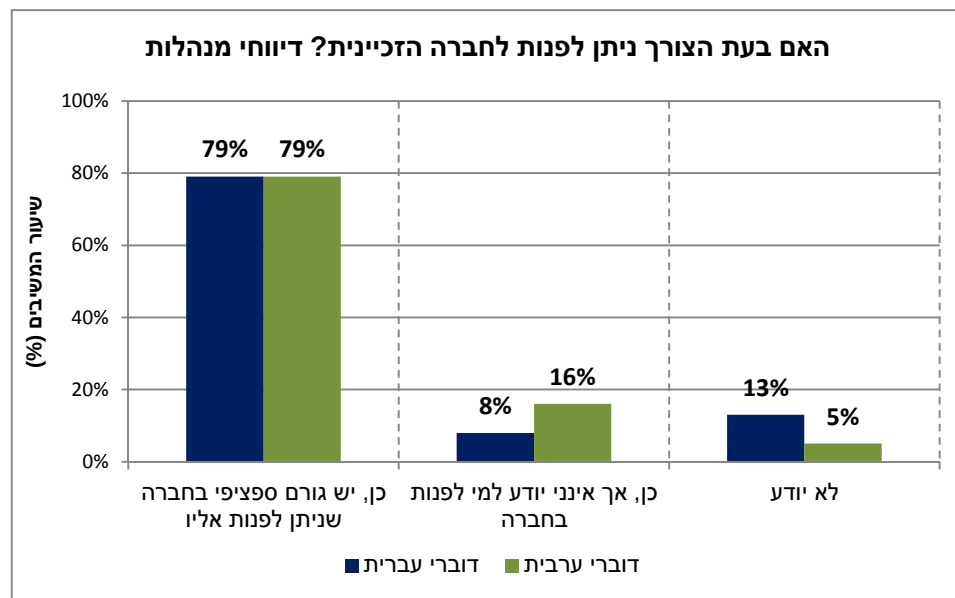

בנוגע לנוכחים בישיבות העדכון, מרבית המנהלות (כ-80%) וכשני שלישים מהמורות בשני מגזרי השפה ציינו כי בישיבות משתתף צוות המורכב מכלל העושים במלאכה - המנהלת עצמה או האחראית על התוכנית, המורות שלוקחות חלק בתוכנית והסטודנטיות.

1.5. ליווי בתי הספר על ידי החברה הזכיינית

כדי שבמהלך השנה התוכנית בבית הספר תפעל ביעילות ותשרת את מטרותיה, מוצמדת לכל בית ספר מנחה מטעם החברה הזכיינית, אשר אמורה ללוותו לאורך הדרך. מטרת הקשר עם הגורם בחברה הזכיינית היא מתן מענה לשאלות ולבעיות שעולות כחלק מההתנהלות במהלך השנה. בהקשר זה נשאלו המנהלות האם כאשר עולה צורך בקבלת מענה כלשהו, יש להן אפשרות לפנות לגורם בחברה הזכיינית וכן האם הן יודעות למי לפנות.

תרשים 14: דיווחי המנהלות על הפנייה לחברה הזכיינית בעת הצורך, לפי מגזר שפה

מרבית המנהלות (כ-80%) מדווחות כי יש גורם ספציפי שאליו ניתן לפנות בעת הצורך. עם זאת, שיעור לא מבוטל של מנהלות (בין 5% ל-16%) מעידות כי הן אינן יודעות אם ניתן לפנות או אל מי.

לסיכום

כדי להבין כיצד פועלת התוכנית הלכה למעשה בתוך בתי הספר, בחנו בפרק זה את אופן הפעלתה החל מכניסתה לבית הספר וכן את אופן יישומה בתוך הכיתות, על היבטיו השונים. ממצאי ההערכה העלו כי ראשית הרצון מצד בתי הספר להצטרף לתוכנית ממוקד בעיקר בצורך בכוח אדם איכותי נוסף, שישמש ככוח עזר אשר יסייע לתלמידים מתקשים בכיתות ויאפשר למורות להתפנות לעבודה עם יתר הכיתה. הסטודנטיות, מצידן, מעידות כי רצו להצטרף לתוכנית עקב המלגה המובטחת בגינה, וגם עקב התנסות בתחום ההוראה והתרומה לחברה. אשר למטרות התוכנית, נראה כי קיימת תמימות דעים בקרב הגורמים השונים המעורבים בתוכנית כי **המטרה המרכזית של התוכנית היא לסייע לתלמידים, לרוב לתלמידים מתקשים, לצורך קידום מבחינה לימודית ואישית**. מטרות משנה נוספות שנמנו עוסקות בצמצום פערים ברמה הכיתתית, במתן מענה דיפרנציאלי, בשיפור האקלים הכיתתי וביעול עבודת המורה וקידום נוסף של תלמידים חזקים.

תחילת יישום התוכנית בבתי הספר

לרוב, התוכנית החלה את פעילותה בחודשים אוקטובר-נובמבר 2017, אף שהיו עיכובים רבים בחלק מבתי הספר (כרבע מהמנהלות דוברות העברית וכעשירית מהמנהלות דוברות הערבית ציינו כי התוכנית החלה אחרי חודש ינואר). מכלל בתי הספר שנסקרו עולה הצורך להתחיל בתוכנית ובקליטת הסטודנטיות קרוב ככל האפשר לתחילת שנת הלימודים, כדי לאפשר ליווי של הילדים לאורך כל השנה, וכן כדי שרמת המעורבות בחומר ובמתרחש בכיתה תהיה עמוקה וארוכת טווח באופן מספק.

שיבוץ הסטודנטיות בתוך בתי הספר נעשה על פי שילוב של מספר גורמים: כ-70% מהמנהלות דוברות העברית וכ-60% מהמנהלות דוברות הערבית דיווחו כי שיבוץ הסטודנטיות מתבצע בהתאם לצורכי בית הספר תוך התחשבות בבקשת הסטודנטיות.

אופן יישום התוכנית בכיתות

לפי דיווחי הסטודנטיות, כמחצית מהן פועלות בבית הספר במשך 2-4 שעות בשבוע והיתר – במשך 5 שעות ומעלה. כמו כן נמצא כי לרוב בכל בית הספר פועלת יותר מסטודנטית אחת. מרבית המנהלות מדווחות על קיום תוכנית עבודה מסודרת ועל עבודה שנעשית על פיה, אולם שיעורי הדיווח בעניין זה בקרב המורות והסטודנטיות היו נמוכים יותר.

אשר למתווה העבודה בתוך הכיתות, עולה כי כ-90% מהמורות וכ-85% מהסטודנטיות מדווחות כי העבודה נעשית מול קבוצות של תלמידים המתקשים בחומר או מול תלמידים עם קשיים רגשיים או התנהגותיים. כמו כן, מרבית המורות דוברות העברית (70%) מדווחות על עבודה מול קבוצה קבועה של תלמידים, מחצית מהמורות דוברות הערבית (42%) וכ-60% מהסטודנטיות.

מדיווחי המנהלות דוברות העברית בנוגע לאופן העבודה בפועל עולה כי מרבית הסטודנטיות עובדות באותה כיתה ועם אותו מורה (77%) בעוד המנהלות דוברות הערבית מדווחות על גיוון רב יותר במודל העבודה. כ-50% מהסטודנטיות מדווחות על עבודה באותה כיתה ועם אותו מורה.

אשר להתמקדות בעבודת הסטודנטית, מדיווחי המנהלות, המורות והסטודנטיות עולה כי **במרבית המקרים (בין כ-70% לכ-85%) עבודת הסטודנטיות מתמקדת בעבודה ישירות מול התלמידים**. עם זאת בין 16% ל-31% מהן ציינו כי מבצעות גם משימות מגוונות נוספות, בהתאם לדרישת המורה. כמו כן, בהתאם לנהלים, **כלל המנהלות והסטודנטיות מדווחות כי הסטודנטיות אינן משמשות כממלאות מקום או כמחליפות של המורה בכיתה**.

אשר למיקום הפעילות – רוב הסטודנטיות דוברות הערבית (כ-90%) מדווחות כי הן מקיימות את הפעילות בתוך הכיתות, בעוד כמחצית מדוברות העברית דיווחו כי העבודה מתבצעת בתוך הכיתה ומחצית מהן דיווחו כי היא מתבצעת מחוצה לה.

בכל בתי הספר עלתה המשמעות הרבה המיוחסת לקשר האישי המתפתח בין הסטודנט לתלמידים. הסטודנטיות מעידות מצידן כי הן **חותרות ליצירת קשר אישי ועמוק מול התלמידים, משתדלות להקפיד על נוכחות רציפה, ולהכירם בצורה מעמיקה ככל האפשר**. כמו כן, רוב ניכר בקרב התלמידים מעידים כי במסגרת העבודה בקבוצה קטנה מול הסטודנטית הם **מקבלים עזרה אישית, יכולים לשאול שאלות ולהתעכב על נושאים שפחות מובנים להם וגם זוכים ליחס אישי וחם**.

האחריות על התוכנית בבתי הספר

בחלק מבתי הספר האחריות על התוכנית נתונה בידי המנהל ובחלקם – היא נתונה בידי משהו שמונה מטעמו; בקרב דוברות העברית, כ-40% מהמנהלות ושיעור דומה לזה בקרב המורות מדווחות כי המנהלת או היועצת היא האחראית על התוכנית. בקרב דוברי הערבית – שיעור גבוה (מעל 70%) מהמורות סבורות כי המנהלת היא האחראית על התוכנית, אך רק 40% מהמנהלות מעידות כך. כמו כן, 40% מהמנהלות דוברות הערבית מדווחות כי הסגנית היא האחראית על התוכנית. כמו כן, ברוב בתי הספר מתקיימות ישיבות עדכון בנושא פעילות התוכנית כמה פעמים לפחות במהלך השנה.

ליווי בתי הספר על ידי החברה הזכיינית

מרבית המנהלות (כ-80%) מדווחות כי יש גורם ספציפי מטעם החברה הזכיינית שאליו ניתן לפנות בעת הצורך. עם זאת, שיעור לא מבוטל של מנהלות (בין 5% ל-16%) מעידות כי הן אינן יודעות אם ניתן לפנות בעת הצורך לגורם כלשהו או אל מי.

פרק 2

בחינת מודל העבודה של התוכנית

2. בחינת מודל העבודה של התוכנית

לאחר שדנו באופן הפעלת התוכנית בפועל, נבחן כעת את מודל העבודה ממבט-על, ואת מאפייני השונים. תוכנית סחל"ב פועלת בתוך בתי הספר מזה שנים מספר על פי מתווה מוגדר שנקבע על ידי מובילי התוכנית באגף לחינוך יסודי במשרד החינוך. כאמור, מטרת-העל של התוכנית היא תגבור לימודי וחינוכי בבתי הספר המשתתפים ביום חינוך ארוך, בדגש על עבודה קבוצתית או אישית עם תלמידים מתקשים. כמו כן, עבור הסטודנטיות, במידה שהן ממלאות את חובתן כנדרש, ההשתתפות בתוכנית, לצד התרומה לבתי הספר, מקנה הזדמנות לקבלת מלגה. לפי חזר המנכ"ל של משרד החינוך בנושא תוכנית סחל"ב⁵, קיימת מכסת שעות מסוימת שהסטודנטית צריכה למלא בבית הספר, ושבמהלכה עליה להתרכז בפעילות לימודית וחינוכית בלבד, אשר תתבצע ישירות מול התלמידים ובהתאם להנחיית המורה. בהתאם למסגרת כללים אלו, על בתי הספר המשתתפים בתוכנית לפעול. עם זאת, לצד קווי המתאר הברורים להפעלת התוכנית, מוקנה לבתי הספר חופש פעולה מסוים שבמסגרתו הם רשאים לערוך שינויים קלים בהפעלת התוכנית בהתאם לצורכי בית הספר. בפרק זה נבחן ראשית את המודל שעל פיו פועלים בתי הספר לצורך הפעלת התוכנית, תוך התייחסות למידת העמידה בנהלים, הגמישות המופעלת בתוך בתי הספר והאילוצים הטכניים הקיימים במסגרת התוכנית, כגון מספר הסטודנטיות שהתקבלו לבית הספר, גודל בית הספר וכו'. כמו כן נעמוד על שביעות הרצון של המנהלות והמורות ממודל העבודה הנוכחי וממידת התמיכה שהם מקבלים מהחברה הזכיינית לצורך הפעלת התוכנית. בפרק האחרון ניגע בשביעות הרצון של הגורמים השונים מהתוכנית עצמה ובתרומה שלה לתלמידים ולמורות.

2.1 מאפייני המודל שעל פיו פועלים בתי הספר ומידת הגמישות

בהפעלתו

על פי הגדרת משרד החינוך ומובילי התוכנית, קיימים נוהלי עבודה ברורים להפעלת התוכנית בבתי הספר. מודל זה, שאליו הם מתוודעים דרך החברה הזכיינית, מתווה לבתי הספר את אופן הפעולה הכללי שעל פיו תפעל התוכנית ועוסק בהגדרת הפעילות בתחומים שונים, כגון מספר השעות שהסטודנטיות מחויבות לתת לבית הספר, אופן הדיווח והמעקב אחר נוכחותן, מה כוללת עבודתן, היכן הן צריכות לעבוד וכו'. **ככלל, בתי הספר מדווחים כי הם פועלים באופן כללי על פי המתווה המוגדר, תוך חתירה למימוש המטרות המרכזיות של התוכנית:**

מדיווחי המנהלות והמורות בראיונות האיכותניים עולה כי בכל בתי הספר קיימת הקפדה, בהתאם לדרישות, על כך שפעילות הסטודנטית בכיתות תעסוק בהוראה ובעבודה ישירה מול התלמידים בלבד ולא בפעילויות אחרות על פי הצורך או במילוי מקום של המורה. גם

⁵ משרד החינוך (2013). חזר מנכ"ל תשע"ד/3 (א) 3.7-78 תכנית סחל"ב (סטודנטיות חוברות לבית הספר ולגן)

הסטודנטיות מצידן מעידות כי הן עוסקות רק בהדרכה או בהנחיה המתבצעות ישירות מול התלמידים וכי הן אינן מתבקשות לבצע עבודות טכניות או כאלו שאינן קשורות לתלמידים.

גם בקשר למאפייני התלמידים שנבחרו לעבוד עם הסטודנטיות קיים קונצנזוס, הבא לידי ביטוי בכך **שבכלל בתי הספר מרבית התלמידים שעימם עובדות הסטודנטיות הם תלמידים הנחשבים מתקשים מבחינה לימודית או רגשית.**

בהקשר זה, עולה השאלה האם העבודה על פי מודל אחד מותווה מראש, שלפיו עבודת הסטודנטית ממוקדת לרוב בתלמידים מתקשים הוא המודל הנכון או שנכון יותר לפתוח באופן רחב יותר את אפשרויות העבודה עבור בית הספר. לדוגמה, לאפשר לסטודנטית לקחת קבוצה של תלמידים חזקים ולקדםם, ולאפשר למורה, אשר מתמחה בפדגוגיה ומכירה את התלמידים היטב, לעבוד דווקא עם התלמידים המתקשים.

"התפקיד של המורה הוא לנהל את הכיתה באופן מיטבי ותפקידי לעזור גם בתחום הלימודי וגם בתחום האישי לתלמידים שזה הצורך שלהם... זו לא חונכות אישית, יותר עבודה בקבוצות קטנות ופרטנית לפי צורך" סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"אני הצעתי את מודל העבודה. חשוב לי לקדם את החלשים וזה עובד מצוין, הם מתקדמים טוב יותר כשנותנים להם יחס אישי ואין הסחות של כלל התלמידים בכיתה." מורה, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

לצד המאפיינים שצוין כי הם מיושמים בכלל בתי הספר, ישנם מספר פרמטרים שמשתנים בהתאם לצרכים הספציפיים של בתי הספר, של המורות ושל התלמידים. לרוב, הסטודנטית עובדת עם קבוצה קטנה של תלמידים אך **בשיעור לא מבוטל מבתי הספר מתקיימת בחלק מהשעות גם עבודה פרטנית שבמסגרתה הסטודנטית עובדת עם תלמיד בודד** על חיזוק פעילות מסוימת שבה הוא מתקשה במיוחד, כמו קריאה או הבנת הנקרא, זאת תוך התאמה לקצב וליכולות האישיות שלו. לדברי המורות, השילוב בין עבודה בקבוצה קטנה לעבודה פרטנית מאפשר לבתי הספר לחזק הן תלמידים בינוניים או כאלו המתקשים במקצת והן תלמידים חלשים יותר, אשר ייתכן שהם זקוקים ללמידה ממוקדת של 'אחד על אחד' המותאמת לצורכיהם ואף לחיזוקים חיוביים ברמה האישית לצורך התקדמות לימודית ואישית. בהקשר זה, העלו המורות והאחראיות על התוכנית בכמה בתי ספר כי **עצם העבודה באופן פרטני מקדמת תלמידים אלו מבחינה לימודית וגם מעלה באופן משמעותי את הביטחון העצמי שלהם ומאפשרת להם להשתלב טוב יותר בפורום של הקבוצה ובהמשך אף של הכיתה כולה.** חשוב לציין כי על פי הדיווחים, עבודה של הסטודנטית המתבטאת בהוראה והנחיה מול הכיתה כולה אינה מתקיימת כלל.

"המודל הנוכחי משלב בין תלמידים תת משיגים ותלמידים הטרוגניים, בין קבוצה קבועה לקבוצות משתנות. בעיני מודל זה הוא מאוד מתאים ונותן פירות מבחינת תפקוד התלמידים וגם מאפשר שתוף פעולה טוב ביני לבין הסטודנטית." מורה, בי"ס דובר עברית

"קבוצה קטנה, יחס אישי, פרטני, זו הדרך רק כך מגיעים באמת לתלמידים זה עוזר להם חברתית ואישית בכל מובן." מורה, בי"ס דובר עברית ממלכתי

"האפשרות לתת מענה גם באופן קבוצתי וגם באופן אישי הוא מתכון מצוין... בדרך זו התלמידים שקשה להם חברתית לומדים כישורים חברתיים בקבוצה קטנה, באווירה תומכת ואז קל להם יותר בכיתה. ככה גם מבחינה לימודית. רוכשים הרגלי למידה בהדרגה בקצב שלהם." סטודנט, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

כאמור, בתי הספר שאת רוב השעות שבהן הסטודנטית נמצאת בכיתה מנתבים לצורך עבודה עם קבוצות קטנות של תלמידים, צריכים לוודא כי על פי ההגדרה תעבוד הסטודנטית עם קבוצות קבוצות של תלמידים לפרק זמן של שישה שבועות לפחות, על מנת לשמור על רציפות עבור התלמידים וכדי שיוכל להתקיים תהליך אמיתי של למידה והתקדמות. בהערכה האיכותנית עולה כי **מרבית התלמידים אינם מתחלפים חדשות לבקרים וכי הם מקבלים את העזרה מהסטודנט לתקופת זמן ארוכה יחסית של מספר שבועות לכל הפחות**. עם זאת, בחלק מבתי הספר, יצרו המורות מודל 'מעורב', שבמסגרתו קיים גרעין קבוע של תלמידים אשר עימם הסטודנטיות עובדות לאורך זמן, בעוד חלק מהקבוצה מתחלפת על פי הצרכים המשתנים של התלמידים ושל הכיתה. עבודה בתצורה זו מאפשרת לתת מענה רצוף לתלמידים המתקשים הזקוקים לעזרה שוטפת והמתקשים לקבל מענה מותאם במסגרת הכיתתית, ובמקביל לחזק נקודתית תלמידים המתקשים בנושאים מסוימים או שנוצר אצלם קושי רק בפרקי זמן מסוימים על פני שנת הלימודים. כמו כן, למרות שלרוב הסטודנטית עובדת עם תלמידים מתקשים, במיעוט מבתי הספר מתקיימת גם פעילות העשרה וחזוק של תלמידים חזקים ואף מצטיינים, לדוגמה מיקוד בעבודת חקר.

נושא נוסף שעליו שמים דגש בהתוויית העבודה במסגרת התוכנית הוא **מיקום הפעילות**. על פי המתווה, על הסטודנטית לעבוד עם קבוצת התלמידים בתוך כיתה האם על מנת לשמור על קשר עם המתרחש בכיתה ובשל סיבות הקשורות בביטחון התלמידים. בפועל, בחלק מבתי הספר המורות והאחראיות על התוכנית החליטו כי נכון יותר שהעבודה תתבצע דווקא מחוץ לכיתה עקב שיקולים הקשורים לרמת הריכוז של התלמידים הללו ולאפשרות להעניק להם תחושה נוחה לחלוטין במסגרת הלמידה הנפרדת. למעשה, על פי הדיווחים, **בכמחצית מבתי הספר דוברי העברית פועלים בתוך הכיתה ובמחצית – מחוצה לה, בעוד בקרב דוברי ערבית העבודה מתקיימת לרוב בתוך הכיתה**. כמו כן, לעיתים מתקיים מודל משולב, בהתאם לצרכים הספציפיים של התלמידים המרכיבים את הקבוצה.

בכל הקשור להרכב הקבוצות שעימן עובדות הסטודנטיות וכן למיקום הפעילות, ניתן ללמוד מעדויות בתי הספר כי כאשר ניתנת להם האפשרות לפעול בהתאם לצורכיהם ולהיכרותם עם הנפשות הפועלות, התועלת המופקת היא מרבית. עקב כך, ייתכן שכדאי לבחון את מידת הגמישות שניתן להפעיל בנוהלי העבודה המועברים לבתי הספר, ואף לפרוש לפניהם אפשרויות עבודה נוספות.

נדבך אחרון ומשמעותי במודל שלפיו פועלים בתי הספר נוגע לפיקוח ולמעקב אחר נוכחות הסטודנטיות ומחויבותן לפעילות. **כאמור, בכל בתי הספר המורות, המנהלות והסטודנטיות דיווחו כי מתקיים רישום ומעקב אחר נוכחותן.** מעקב זה מתבצע ברמה היומית על ידי המורה שעובדת איתן ישירות וברמה החודשית על ידי מנהלת בית הספר או האחראית על התוכנית. באמצעות רישום ומעקב זה מתאפשר לבתי הספר לוודא אם הנוכחות של הסטודנטית בכיתה היא רציפה וכמו כן לעקוב אחר התקדמות התלמידים. במקביל, הדיווח על שעות הנוכחות משמש את הסטודנטיות כראיה לכך שמילאו את חובתן המלאה ולכך שהן זכאיות לקבלת המלגה בסוף שנת הלימודים. על אף פי שכלל בתי הספר מבצעים את הרישום והמעקב אחר נוכחות הסטודנטית, כנדרש, **התהליך עצמו נמצא בירוקרטי ומסורבל, דבר המקשה הן על בתי הספר והן על הסטודנטיות.** בפרק העוסק בשביעות הרצון מכלל התוכנית נעסוק בהרחבה בנושא זה ובנושאים נוספים אשר טעונים שיפור לדעת הגורמים השונים.

מהניתוח של מודל העבודה עולה כי **לרוב פועלים בתי הספר בהתאם להנחיות הכלליות שקיבלו מהחברה הזכיינית וממפעילי התוכנית במשרד החינוך.** עמידה בכללים אלו מאפשרת לבתי הספר ליצור פוטנציאל אמיתי למימוש המטרות המרכזיות של התוכנית. עם זאת, **נראה כי קיימים הבדלים בתמונת המציאות בין בתי הספר השונים, דבר המחייב את המנהלות והמורות להפעיל מודל גמיש ו'לתפור' את התוכנית בהתאם למאפיינים ולצרכים המשתנים של בית הספר ושל תלמידיו.** אף שחלק מהמנהלות והמורות מדווחות כי הן בוחרות לערוך התאמות באופן הפעלת התוכנית בהתאם לצורכי בית ספרן, **נראה כי כמות הכלים הנמצאים בידיהן לצורך התאמת התוכנית באופן הטוב ביותר לצורכי בית הספר היא מוגבלת, עקב העובדה שלעיתים ההדרכה והליווי לוקים בחסר.** עוד עולה כי **ההכוונה וההדרכה שבתי הספר מקבלים מבחוץ איננה מספקת** ועל כן הם נאלצים לעיתים להתמודד עם דילמות וסוגיות, שלהערכתן ל של המנהלות והמורות אינן נפתרות תמיד על הצד הטוב ביותר. זאת, מכיוון שמעבר לייחוד של כל בית ספר קיימות גם מגבלות טכניות הקשורות להפעלת התוכנית, כגון מספר הסטודנטיות שקיבל בית הספר, מספר התלמידים הזקוקים לעזרה וגורמים נוספים שמקשים לעיתים על מימוש מיטבי של התוכנית. ייתכן שבאמצעות הכוונה מוסדרת יותר שתיעשה בידי גורם ממשרד החינוך או מהחברה הזכיינית, והיכרות מעמיקה שלו עם מאפייני בית הספר, תתאפשר 'תפירה' מותאמת יותר של מודל העבודה עבור כל אחד מבתי הספר.

כאמור, הפעלת התוכנית בתוך בתי הספר כפופה מחד גיסא לנהלים שמתקבלים מהחברה הזכיינית וממשרד החינוך ומאידך גיסא לשיקולים פנימיים של בית הספר שההתאמות השונות נערכות בהתאם להם. לאחר סקירת מודל ההפעלה הרווח בבתי הספר והתמרון בין עמידה בנהלים לבין הפעלת מודל גמיש, נבחן את שביעות הרצון של הגורמים השונים בתוך בתי הספר מהמודל, ממידת הגמישות המתאפשרת להם בהפעלתו ומההכוונה שהם מקבלים על מנת שהתוכנית תפעל על הצד הטוב ביותר ותממש את מטרותיה הלכה למעשה בתוך הכיתות. **באופן כללי, שביעות הרצון של המנהלות והמורות ממודל הפעלת התוכנית בבתי הספר היא גבוהה;** רובן המכריע של המנהלות והמורות דיווחו במסגרת ההערכה האיכותנית כי הן מרוצות

מאוד מאופן הפעלת התוכנית בבית הספר, כי הן מצליחות לשלב בין עקרונות התוכנית לבין צורכי בית הספר וכי היו רוצות להמשיך את התוכנית על פי קווי המתאר של המודל הנוכחי.

"מרוצה מאופן הפעילות הנוכחי בבית הספר. מעוניינת להיות מעורבת בתחילת התהליך טרם שליחת הסטודנטיות כדי להשפיע על מידת התאמתם אך מבקשת אוטונומיה בהפעלתם בתוך בית הספר." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

עם זאת, המנהלות והאחראיות של התוכנית דיווחו באופן גורף כי כמה נושאים במודל העבודה נמצאו בעייתיים וכי יש לערוך בהם מספר שינויים והתאמות. ראשית, **העבודה מול החברה הזכיינית עלתה כבעייתית**, שכן **עם כניסת הסטודנטיות לבתי הספר ותחילת הפעילות מידת המעורבות של הנציגה מטעם החברה הזכיינית נמוכה ואינה מורגשת דיה**, דווקא בשלב שבו הגורמים השונים בבית הספר חשים כי הם זקוקים ביתר שאת לליווי שוטף ולמענה לפניות בעת הצורך.

לצד הליווי מהחברה הזכיינית, מרבית המנהלות הדגישו כי **בתי הספר זקוקים למידה ניכרת של אוטונומיה בהפעלת התוכנית**, כלומר לאפשרות לערוך שינויים באופן ההפעלה של התוכנית בתוך בית הספר בעקבות הצרכים הספציפיים של בית הספר, וכן בעקבות צרכים שונים שעולים במהלך השנה. זאת, מכיוון שצוות ההוראה והניהול מודע היטב לצורכי בית הספר ויכול לערוך התאמות תוך שמירה על עקרונות ומטרות התוכנית. אף על פי שהצוות הבית ספרי מכיר לעומק את התלמידים ואת אופי בית הספר, **עולה כי במסגרת הליווי החיצוני שהוא מקבל תיעשה עבודה משותפת של צוות בית הספר ושל הגורם המקצועי בבניית מודל שמותאם באופן מיטבי לצורכי בית הספר**. בהקשר זה, חלק מהמנהלות ציינו כי המודל הפועל בבית הספר הוא מודל שמוכר להן, אך הן היו שמחות לקבל עזרה מקצועית בבניית מודל המותאם לבית ספרן ובמקביל לשמור על קווי המתאר הבסיסיים של התוכנית ועל מטרותיה.

"שהתוכנית תהיה יותר ברורה ופרקטית אך תאפשר אוטונומיה לבית הספר לבנות את המודל המותאם לצרכיה." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"לא לכפות סטנדרט אחד על כלל בתי הספר, אחרת נפספס את המטרה." מורה, בי"ס דובר ערבית

"אינני מכירה מודלים אחרים, נציגי התוכנית לא הופיעו בבת הספר ודנו אתנו באופציות אחרות, גם לא שלחו חומרים רלוונטיים. אני סומכת על שיקול הדעת של המורה בבחירת המודל האפקטיבי לכיתה." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

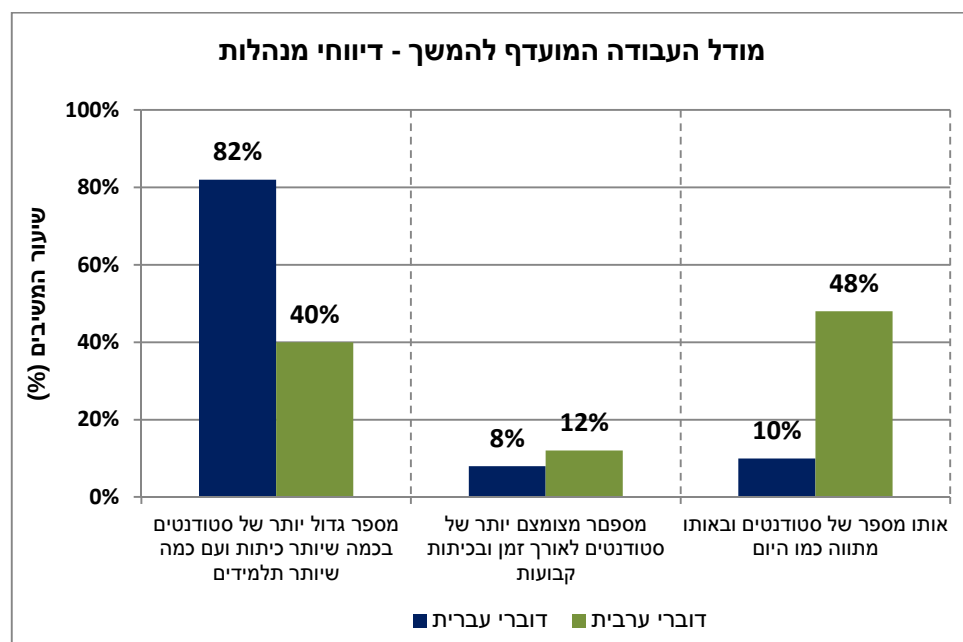
כחלק מבחינת שביעות הרצון מההתנהלות השוטפת של בית הספר מול החברה הזכיינית ומהליווי שמתקבל ממנה, לצד הטענות על מתן מענה חלקי, עלתה גם התייחסות לכך שבשלב מסוימים, בעיקר טרום כניסת התוכנית לבית הספר, המנהלות והמורות היו מעוניינות להיות מעורבות יותר בתוכנית. **שביעות הרצון ממידת המעורבות של בתי הספר בשלבים המטרימים לכניסת הסטודנטית לבית הספר נמוכה יותר**; בחלק מבתי הספר המנהלות

והאחראיות על התוכנית דיווחו כי לא ידעו שבית ספרן התקבל לתוכנית וכי הוא עתיד לקחת בה חלק, ונודע להן על כך רק על ידי הסטודנטית שהגיעה בהפתעה לבית הספר. ראשית, מעלה הצוות החינוכי דרישה לתהליך מוסדר ומאורגן של הודעה על קבלה של בית הספר לתוכנית והעברת מידע רלוונטי טרם כניסת הסטודנטית לבית הספר. בנוסף, המנהלות וצוות ההוראה מעוניינים להיות שותפים בבחירת הסטודנטית ובבדיקת התאמתה לבית הספר הספציפי ולצרכיו. הטענה שעלתה נוגעת בכך שתהליך הגיוס והמיפוי של הסטודנטיות על ידי החברה הזכיינית אינו לוקח בחשבון שיקולים של התאמה למאפייני בתי הספר, שלגביהם הידע הפנימי של צוות בית הספר מהווה יתרון משמעותי, ועל כן שילובו של בית הספר בתהליך המיון והבחירה יכול לתרום משמעותית להצלחת התוכנית.

"לי חשוב תחילת התהליך, לתאם עם סחל"ב מי מגיע, אם הוא מתאים, באיזה תחום הוא מתמחה, שעות... חשוב שבית הספר ישלב ויבחר את הסטודנטיות, גורמים חיצוניים לא מספיק מכירים את הניואנסים בבית הספר וזה לא נכון שיתערבו." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

גם במסגרת השאלון הטלפוני, נשאלו המנהלות בנוגע למודל העבודה המועדף עליהן להמשיך הפעילות של התוכנית.

תרשים 15: דיווחי המנהלות על מודל העבודה המועדף, לפי מגזר שפה

רוב המנהלות דוברות העברית (כ-80%) מעוניינות כי בשנים הבאות יפעלו יותר סטודנטיות במסגרת התוכנית בבית הספר. בקרב דוברות הערבית - רק 40% מעוניינות במספר גדול יותר של סטודנטיות, וכמחצית מהן מעוניינות להמשיך במתווה התוכנית הנוכחי.

לסיכום,

ניתן לומר כי לרוב **בתי הספר מביעים שביעות רצון גבוהה ממודל העבודה הגנרי שעל פיו הם נדרשים ליישם את התוכנית**. כמו כן, כלל בתי הספר אכן מקפידים לעבוד בהתאם לקווי הפעולה הכלליים המוגדרים להם מטעם משרד החינוך והחברה הזכיינית המלווה.

עם זאת, **קיימת עמימות מסוימת לגבי המעורבות הנדרשת מבתי הספר בשלב המקדים לכניסת התוכנית לבתי הספר, וניכרת מעורבות מעטה של בתי הספר בשלב זה** בהקשר של בחירת הסטודנטיות, כניסתן לבתי הספר והכנה מקדימה ומספקת לבתי הספר לקראת התוכנית. בנוסף סבורים צוותי ההוראה כי **הליווי השוטף שניתן לבתי הספר על ידי החברה הזכיינית במהלך שנת הלימודים לוקה בחסר** וכי אינו מספק כלים להפעלה מיטבית של התוכנית, תוך התאמתה לצרכים הספציפיים של בית הספר.

אשר להמשך הפעילות בשנים הבאות, מרבית מנהלות בתי הספר דוברי העברית (כ-80%) מעוניינות בהרחבה של פעילות התוכנית ובקבלה של סטודנטיות נוספות, בעוד בקרב דוברות הערבית קיימת שביעות רצון יחסית מהמודל הנוכחי והצורך להרחיב את היקף הפעילות (כמחצית מעוניינות לשמור על ההיקף הקיים) – ניכר פחות. נתון זה עולה בקנה אחד עם הדיווחים על מספר גבוה יותר של סטודנטיות הפועלות במסגרת התוכנית בבתי הספר דוברי הערבית בהשוואה לאלה הפועלות בבתי הספר דוברי העברית.

פרק 3

ליווי הסטודנטיות ומידת מחויבותן לתוכנית

3. ליווי הסטודנטיות ומידת מחויבותן לתוכנית

מאחר שהסטודנטיות הן הממשות בפועל של התוכנית בתוך בתי הספר, חשוב לבחון את הליווי וההנחיה שהן מקבלות במסגרת פעילותן בתוכנית, ובמקביל, את מידת המחויבות והמסירות שלהן לפעילות במסגרת התוכנית. הליווי שמקבלות הסטודנטיות במהלך שנת הלימודים בתוכנית מגיע הן מחוץ לבית הספר והן מגורמים בתוך בית הספר. הליווי החיצוני שמקבלים בתי הספר והסטודנטיות מגיע מהחברה הזכיינית שנבחרה במכרז על ידי משרד החינוך, אשר מופקדת על מיון ובחירת הסטודנטיות לתוכנית, על הכנה שלהן ושל בית הספר לקראת ההשתתפות בתוכנית ועל וליווי ומתן מענה מקצועי שוטף לאורך שנת הלימודים ועל פי הצורך. במקביל, לאחר ששובצו הסטודנטיות בבתי הספר, לרוב המנהלת או מישהי מטעמה מוגדרות כאחראיות על התוכנית בתוך בית הספר, והן שמתפקדות גם כנשות הקשר ומספקות מענה שוטף עבור הסטודנטית. לתמיכה ולליווי שמקבלת הסטודנטית במהלך פעילותה בתוך בית הספר קיימת חשיבות רבה ויש להן השלכות על אופן עבודתה, על מידת המחויבות שלה לתוכנית ועל הקשר שלה עם בית הספר ועם התלמידים. בפרק זה נתמקד בסטודנטיות הפועלות בתוך בתי הספר ונעסוק בליווי ובהנחיה שהן מקבלות מבית הספר ומחוצה לו, בהדרכה שקיבלו טרום-התוכנית, בליווי השוטף שניתן להן במהלך השנה, בזמינות של הגורמים השונים עבורן וכן במידת מחויבותן לתוכנית והקפדתן על נוכחות.

3.1 ההכנה להשתתפות בתוכנית

תהליך המיון ובחירת הסטודנטיות שלוקחות חלק בתוכנית מתבצע על ידי החברה הזכיינית המפעילה את התוכנית עבור משרד החינוך באותה השנה. בשנת תשע"ח, שנת ההערכה של התוכנית, חברת מרמנת תפקדה כזכיינית הרשמי של התוכנית והנחתה את בתי הספר ואת הסטודנטיות במהלך השנה. לאחר שהסטודנטיות התבשרו כי ייקחו חלק בתוכנית וישובצו בבית הספר, הן נדרשו לעבור הדרכה ממוקדת שבמסגרתה הן יקבלו מידע כללי על התוכנית, על מטרותיה המרכזיות, על מאפייני הפעילות ועל החוקים שעל פיהם יש לפעול במסגרת הפעילות בבית הספר.

מהראיונות האיכותניים עם כלל הסטודנטיות עולים דיווחים דומים לגבי ההדרכה שהן קיבלו טרם הכניסה לבתי הספר. מרבית הסטודנטיות ציינו כי נפגשו עם המדריכה האזורית מטעם החברה הזכיינית ולאחר שעברו את הריאיון ונתבשרו שהתקבלו, הגיעו לפגישה קבוצתית שבה נכחו סטודנטיות נוספות. במסגרת מפגש זה, שארך כארבע שעות, **הוסבר להם באופן כללי על התוכנית ומטרותיה, על הגדרת התפקיד שלהן, על היבטים טכניים הקשורים לנוכחות ולדיווחים ועל החוקים שעל פיהם יש להתנהל בתוך בית הספר.** במסגרת ההסברים על התפקיד שימלאו בכיתות, נאמר להן כי תפקידן העיקרי הוא לסייע לתלמידים מתקשים מבחינה לימודית ורגשית וכי הן אינן אמורות לבצע עבודות אחרות כגון מילוי מקום המורה, עבודה משרדית או סיוע באירועים של בית הספר. בנוגע להיבטים הטכניים קיבלו הסטודנטיות מידע לגבי היקף הפעילות שלהן מבחינת שעות העבודה ותדירות ההגעה לבית הספר, אופן הדיווח על הנוכחות

והתנהלות על פי כללי ההתנהגות המקובלים בתוך בית הספר. כלל הסטודנטיות נכחו במפגש אחד בלבד עם המדריכה מטעם החברה הזכיינית טרם הכניסה לבית הספר, ובפגישה זו הועבר להן המידע היחיד שקיבלו על התוכנית. **מרבית הסטודנטיות ציינו כי ההדרכה שעברו תיארה את התוכנית בקווים כלליים, היא כללה פרטים טכניים ומידע מעורפל במקצת וכי היא עסקה פחות בהכנה ממשית ובמתן כלים לביצוע העבודה בבתי הספר.** בנוסף, חלק מהסטודנטיות אשר פועלות בתוכנית מזה חודשים מספר ציינו כי מאז אותה הכנה לא היה להם קשר ממשי עם המנחה מהחברה הזכיינית והתברר כי הדרכה זו הייתה למעשה הפעם היחידה שבה קיבלו מידע מרוכז על התוכנית. בהמשך נעסוק בליווי השוטף שקיבלו הסטודנטיות מהחברה הזכיינית לאורך השנה.

"המפגש לא היה מספק, הסתובבתי עם הרבה שאלות. כשנכנסתי לתוכנית הרגשתי אבודה." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

"קיבלנו הסבר כללי על התוכנית, דברים פרוצדורליים, על הדיווחים ועל הציפיות מאתנו בתוך הכיתה. מאז לא קיבלתי שום הדרכה או ליווי נוסף." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

"קיבלנו רק הכשרה קבוצתית של ארבע שעות שעסקה בקשר עם התלמידים, מערך שיעור וקשר עם המורה המלווה. אני חשה שזרקו אותנו לים ללא הכנה מספקת." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

במקביל לעדות הסטודנטיות על ההדרכה שקיבלו, חלק ניכר מהמורות ומהמנהלות מעידות כי **אינן מודעות להדרכה שקיבלו הסטודנטיות**, כלומר לא קיבלו על כך מידע כלל. בנוסף, חלק קטן מהאחראיות על התוכנית ציינו כי ההדרכה שעברו הסטודנטיות אינה מספקת לדעתן וכי והן הגיעו ללא ידיעה מה בדיוק מצופה מהן.

"הגיע די בשוק, לא ידע איך בית ספר מתנהל... ללא ידע על עבודה עם תלמידים, הוראה, מערכת החינוך." יועצת, אחראית על התוכנית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"אין לי מושג מה הסבירו לה לפני שהגיעה לכאן, היא קיבלה את כל ההסברים, התמיכה וההדרכה הנחוצה כאן." מורה, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

3.2. התחשבות בבקשות הסטודנטיות

80% מהסטודנטיות ציינו כי ביקשו לפעול בבית ספר מסוים או באזור מסוים במסגרת התוכנית. בהמשך, הסטודנטיות שביקשו לפעול בבית ספר מסוים נשאלו לגבי הסיבה לכך, והוצגו להן מספר אפשרויות, שמהן יכלו לבחור יותר מתשובה אחת.

לוח 4: דיווחי הסטודנטיות על הסיבות לבקשה לפעול בבית ספר מסוים, לפי מגזר שפה

מדוע ביקשת לפעול בבית ספר מסוים?			
כלל המדגם (N=501)	דוברות ערבית (N=243)	דוברות עברית (N=258)	
432 %86	217 %89	215 %83	כי זה קרוב לבית שלי
49 %10	18 %7	31 %12	כי זה קרוב למקום הלימודים שבו אני לומדת
41 %8	18 %7	23 %9	כי יש לי יחסים טובים עם המנהל בבית הספר
52 %10	27 %11	25 %10	כי יש לי יחסים טובים עם המורים בבית הספר
42 %9	15 %7	27 %11	אחר

מרבית הסטודנטיות בשני מגזרי השפה (בין 80% ל-90%) ביקשו לפעול בבית ספר או באזור מסוים עקב הקרבה לביתן.

3.3. קליטת הסטודנטיות בבתי הספר

לאחר ההכנה הראשונית שעברו הסטודנטיות על ידי החברה הזכיינית, הן נדרשות להתחיל את עבודתן בתוך בתי הספר, ועל כן חשוב לבחון את תהליך הקליטה שעברו עם הגעתן לבתי הספר. בחינת תהליך הקליטה מנקודת מבטן של הסטודנטיות היא קריטית, מכיוון שרגעיה הראשונים של הסטודנטית בבית הספר והאופן שבו התקבלה על ידי הגורמים השונים עלול להוות בסיס להמשך עבודתה ולמידת מחויבותה לפעילות במסגרת התוכנית במשך השנה. **כלל הסטודנטיות והאחריות על התוכנית מדווחות כי** כאשר הסטודנטיות שובצו בבתי הספר הן **זומנו קודם לכן לפגישה עם המנהלת ו/או האחראית על התוכנית** ובמרבית המקרים אף עברו ראיון נוסף בפורום זה על מנת לוודא את התאמתן לבית הספר. בפגישה ראשונית זו, שקדמה לכניסה לכיתות, נערכה **שיחת היכרות בין הסטודנטית לגורמים הקולטים, כולל מתן הסברים על מאפייני בית הספר ועל העבודה המצופה מהן**. כמו כן, נערכה היכרות עם הסטודנטית, שבה עמדו על כישוריה ותחום לימודיה, וכן התבררו העדפותיה לגבי הכיתות שאליהן תיכנס. מבחינתן של הסטודנטיות קיימת חשיבות לקליטה טובה ולליווי מקיף, שיבטיחו כי ה'נחיתה' שלהן בבתי הספר תהיה רכה ותהווה קרקע פורייה להמשך העבודה, וכדי שהסטודנטיות יחוו כי יש בידיהן כל המידע הדרוש וכי יש להן למי לפנות בעת הצורך. כמו כן, הסטודנטיות מעידות כי מעבר לשיחה

שכללה היכרות עם בית הספר ועם העבודה המצופה מהן, לרוב ניתנה להן בשיחה גם אחזן קשבת והייתה רגישות לבקשותיהן ולצורכיהן.

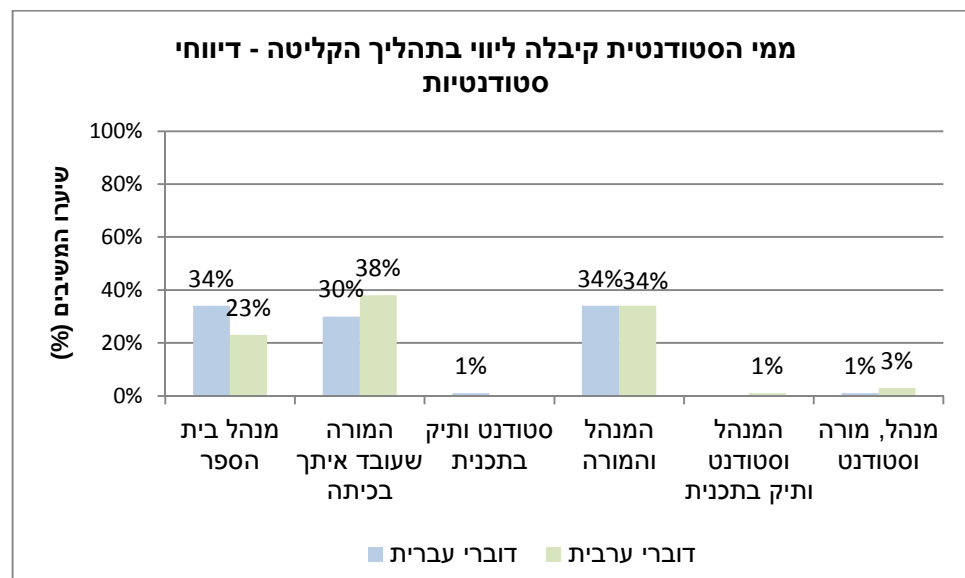
"ראיינתי את הסטודנט וזיהיתי את היכולות הגבוהות שלו... הוא הגיע לוח חלק והיה צריך ליווי רציני והרבה הסברים כדי להיכנס לעניינים." יועצת, אחראית על התוכנית, ב"ס דובר עברית, ממלכתי

"פגשתי את המנהל באופן פרטני, הוא הציג בפניי את מתווה התוכנית, והציג את הכיתה שאיתה אעבוד. הוא העמיק ונתן מידע באסרטיביות על המחויבות בעבודה וחשיבות העמידה בל"ז ותוכנית העבודה והסביר על פרוצדורות הדיווחים." סטודנטית, ב"ס דובר ערבית

"נפגשתי עם המנהל והסגנית לפגישת היכרות, אחרי זה דברנו על התוכנית באופן ממצה, ייחודיות בית הספר והם הציגו את תוכנית העבודה שנבנתה על סמך המיפוי השנתי והציפיות ממני. הפגישה הייתה מקצועית וברורה." סטודנטית, ב"ס דובר ערבית

בסקר הטלפוני נשאלו הסטודנטיות והמנהלות מי ליווה את הסטודנטיות בתהליך קליטתן בבית הספר. בפני הסטודנטיות הוצגו מספר תשובות, שמתוכן יכלו לסמן יותר מתשובה אחת. בתרשים הבא מוצגים דיווחי הסטודנטיות בנוגע לגורם שליווה אותן בתהליך הקליטה בבית הספר.

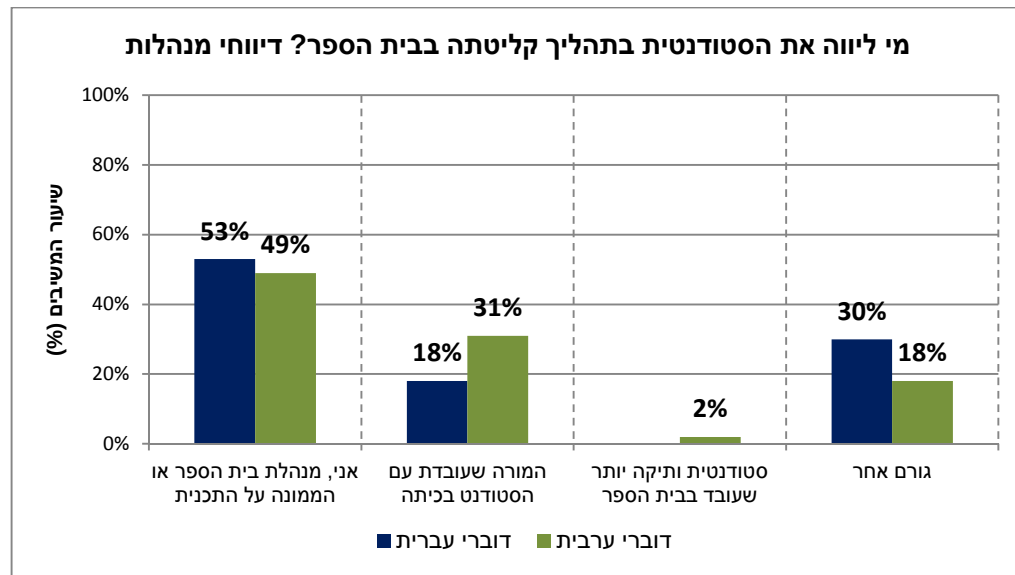
תרשים 16: דיווחי הסטודנטיות על הגורם המלווה בתהליך הקליטה, לפי מגזר שפה

באופן כללי, שיעורי הדיווח בין שני מגזרי השפה דומים: בקרב סטודנטיות דוברות עברית שיעור דומה מדווחות על קבלת ליווי מהמנהלת או מהמורה שעובדת עימן (כשליש לגבי כל אחד מהגורמים הללו). כמו כן, כשליש מדווחות כי קיבלו ליווי גם מהמנהלת וגם מהמורה במקביל. בקרב דוברות הערבית כ-40% מדווחות כי המורה שעובדת עימן ליוותה אותן בתהליך הקליטה,

כשליש מדווחות כי המנהלת ליוותה אותן, וכשליש מציינות כי גם המורה וגם המנהלת ליוו אותן בעבודתן.

תרשים 17: דיווחי המנהלות על הגורם המלווה את הסטודנטיות בקליטה, לפי מגזר שפה

בקרב המנהלות – כ-50% דיווחו שהן ליוו את הסטודנטית בתהליך הקליטה. לגבי ליווי על ידי המורה – 18% מהמנהלות דוברות העברית ו-31% מדוברי הערבית דיווחו כך. עוד עולה כי 30% מקרב המנהלות דוברות העברית ו-18% מהמנהלות דוברות הערבית דיווחו כי גורם אחר כגון סגנית המנהלת, יועצת או רכזת השכבה ליוותה את הסטודנטיות בתהליך הקליטה שלהן בבית הספר.

3.4 מחויבות הסטודנטיות לפעילות ונוכחות בבתי הספר

במסגרת השתתפות הסטודנטיות בתוכנית סחל"ב, קיימת חשיבות לפעילות בכפיפות לנהלים שהוגדרו על ידי מובילי התוכנית. מחויבות זו באה לידי ביטוי בין היתר בהקפדה על נוכחות בבית הספר ובהתנהלות מסורה והגונה, בהתאם להתחייבויותיהן אל מול הגורמים בבית הספר. כך, כאשר סטודנטית נדרשת להעדר מבית הספר עקב תקופת מבחנים ידועה מראש או מכל סיבה אחרת, עליה לעדכן את המורה שעימה היא עובדת או את האחראית על התוכנית. זאת משום שהמערכת רואה בסטודנטיות כוח עזר קבוע בכיתות וכל היעדרות כמוה כהיעדר חלק מכוח העבודה השוטף. מעבר לכך, עקב הפעילות השוטפת והישירה אל מול התלמידים, מחויבות הסטודנטיות לנהוג כלפיהם במסירות ולדאוג לשמור עימם על קשר רציף ככל האפשר, על מנת להמשיך ולקדם מבחינה לימודית וכן לא לפגוע בקשר שהתפתח וברגשותיהם. בתת-הפרק הנוכחי נבחן באמצעות דיווחיהם של הגורמים השונים אם בדרך כלל הסטודנטיות אכן מבצעות את עבודתן במסירות ומקפידות ככל האפשר על נוכחות מלאה בבתי הספר. כמו כן ייבחן אופן ביצוע המעקב של בית הספר אחר נוכחותן.

3.4.1. מידת ההתמדה של הסטודנטיות והקפדה על הנוכחות

מהראיונות עם הגורמים השונים ומהתצפיות בכיתות עולה כי ברוב ניכר בקרב בתי הספר הסטודנטיות מפיגות מידה רבה של רצינות ואחריות בעבודתן, מחויבות לפעילותן וכי הן אינן נעדרות או מאחרות שלא לצורך. לרוב הסטודנטיות מגיעות לכיתה באופן קבוע אחת לשבוע כפי שנקבע מול בית הספר ומבצעות תכנון מראש מול המורה או האחראית בבית הספר לגבי ההיעדרות המתוכננת שלהן בתקופת המבחנים הצפויה. בבתי הספר שבהם מעידות המורות והאחראיות על התוכנית כי לרוב הסטודנטיות רציניות ומתמידות בנוכחותן, ניתן להבחין כי צוות ההוראה מצידו משתדל ללכת לקראתן ככל האפשר. גמישות זו באה לידי ביטוי במתן אפשרות לסטודנטיות להיעדר על פי הצורך בתקופת המבחנים שלה, ואף לבצע שינויים בשעות עבודתן ולהגמיש את דרישות הנוכחות כלפיהן בהתאם לאפשרויות וללוח הזמנים שלהן בתקופה זו. בהקשר זה עולה עוד כי המחויבות והמסירות של הסטודנטיות אינה נעלמת מעינין של המורות והאחראיות על התוכנית וכי הן מעריכות את עבודתן ומחזיקות להן טובה בשל כך.

"היא אינה מאחרת או נעדרת, היא מסורה לעבודה. בתקופת מבחנים שלה אני מגמישה - משנה ימים ולעיתים מגדילה או מחסירה שעות בימי הנוכחות שלה. אני מאוד מרוצה ממנה ומשיטת העבודה שלה..." מורה, בי"ס דובר ערבית

"יש לסטודנטיות מחויבות ומוטיבציה לתרום לבית הספר. הן מגיעות בימים ובשעות קבועות, לא מאחרות ואם נעדרות אז בתיאום איתי. אני מאוד מרוצה מהתפקוד שלהן..." סגנית מנהל, בי"ס דובר ערבית

גם מדיווחי הסטודנטיות ניכר כי הן עושות כל מאמץ לא להיעדר מבית הספר שלא לצורך ומפנימות את חשיבות הרציפות עבור התלמידים ועבור התקדמותם. זאת ועוד, מהתצפיות שנערכו בכיתות נראה כי הסטודנטיות הגיעו לעבודה בזמן והיו מוכנות לקראת השיעור.

"מתחילת השנה לא איחרתי ולא נעדרתי ולו יום אחד. אם אצטרך חייב להודיע מראש לסגנית. פה מאוד מקפידים על הדברים האלה." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

"אינני מאחרת או נעדרת, הרי זה מקום קרוב ואני מעוניינת במלגה. בתקופת המבחנים אני מחליפה ימים או שעות והכול נעשה בתיאום עם המורה, אני מרוצה מגמישותה וזה מחייב אותי להיות רצינית בעבודה." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

מעבר לעמידה בהתחייבויותיהן ולהקפדה על הנוכחות ועל העבודה המקצועית, במספר מועט של בתי ספר ציינו המורות כי הסטודנטיות אף 'מגדילות ראש' ומבצעות את עבודתן באיכות גבוהה מאוד ולעיתים מעבר לשעות העבודה הנדרשות מהן ולהגדרת התפקיד הרשמית.

"חשוב לי להגיע בזמן ולעמוד בזמנים שהגדרנו, זה טוב לילדים וגם לי... אם מתאפשר לי אני נשארת יותר ממה שהוגדר." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכת

"המחויבות של הסטודנטית מאוד גבוהה. מקפידה לא לאחר, להתעדכן ולא להיעדר. מודיעה מראש על כל שינוי צפוי, משתפת פעולה ומתנהלת כחברת צוות כלל דבר... לעיתים מסייעת באירועים כיתתיים אך באופן שזה מקדם ומעצים את התלמידים שלה בקבוצה..." מורה, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

עם זאת, באחד מבתי הספר עלה מהראיונות כי הסטודנטית מפגינה רצינות פחותה במקצת בעבודתה ונוטה להיעדר, דבר אשר עלה גם מצד התלמידים אשר העידו כי ראו אותה פעמים בודדות מתחילת השנה ואינם מכירים אותה היטב.

"אני מנסה להגיע לכל מפגש, כשאני יכולה אני מודיעה בעיקר בתקופת המבחנים. אינני זוכרת כמה פעמים איחרתי או נעדרתי." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

גם מההערכה הכמותית עולה כי הסטודנטיות אינן נעדרות שלא לצורך וכי הדבר קורה לעיתים רחוקות בלבד.

לוח 4: דיווחי מנהלות, מורות וסטודנטיות על תדירות ההיעדרות של הסטודנטיות, לפי מגזר שפה

להערכתך, באיזו תדירות נוהגת הסטודנטית להיעדר מהעבודה בכיתה?						
דוברי ערבית			דוברי עברית			
סטודנטיות	מורות	מנהלות	סטודנטיות	מורות	מנהלות	
3%	6%	3%	2%	3%	4%	לעיתים קרובות מאוד
7%	9%	10%	9%	11%	8%	מדי פעם
31%	45%	74%	53%	49%	75%	לעיתים רחוקות
59%	40%	13%	36%	37%	14%	בכלל לא

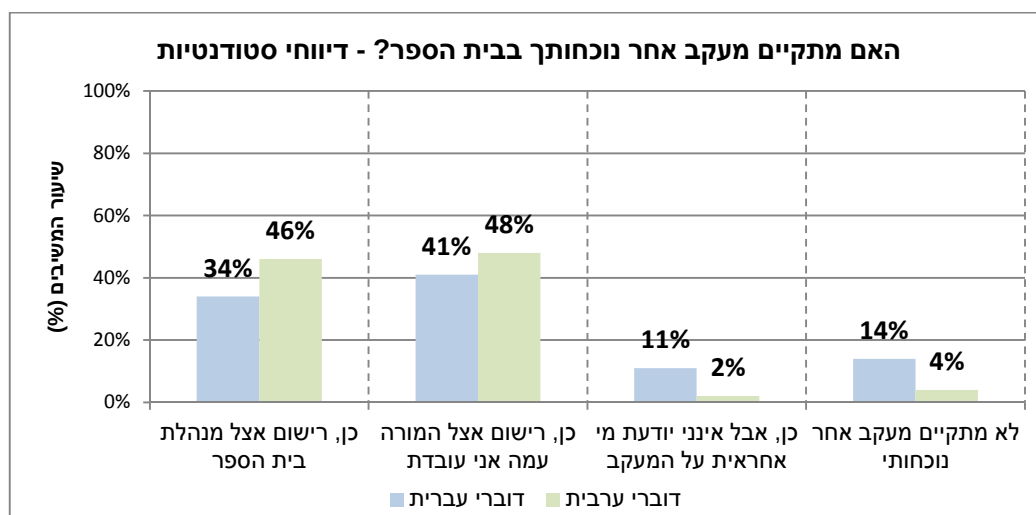
על פי דיווחי מרבית המנהלות (כשלושה רבעים מהן), הסטודנטיות נוהגות להיעדר לעיתים רחוקות מהכיתה. לפי דיווחי המורות או הסטודנטיות – הן נעדרות לעיתים רחוקות או כלל לא.

3.4.2. המעקב אחר נוכחות הסטודנטיות בבית הספר

לצורך הדיווח על שעות הפעילות של הסטודנטיות בבית הספר לטובת קבלת המלגה, מתבצע מעקב אחר נוכחות, והאחריות האפשריות לנושא זה הן המורות או הממונות על התוכנית בבית הספר. על פי הדיווחים, המעקב אחר הנוכחות מתבצע על ידי המנהלת או על ידי המורה שעמן הן עובדות: **המורות עוקבות אחר נוכחות הסטודנטיות בכיתות ברמה היומית** ומאשרות באמצעות יומן הנוכחות כי הגיעו לשיעור, והמנהלת מאשרת את הדיווח החודשי. כמו כן, נראה כי נושא הנוכחות מקבל חשיבות רבה כחלק מעבודתן של הסטודנטיות וכי המנהלות או האחראיות

על התוכנית מקפידות לעקוב באופן מדוקדק אחר הגעתן לבית הספר והעמידה בהתחייבויותיהן. בתרשים הבא מוצגים דיווחי הסטודנטיות בנוגע למעקב אחר נוכחותן בבית הספר.

תרשים 18: דיווחי הסטודנטיות בנוגע למעקב אחר נוכחותן, לפי מגזר שפה

בקרב סטודנטיות דוברות עברית כ-40% מדווחות כי רישום הנוכחות מתבצע אצל המורה שעימה הן עובדות וכשליש – אצל המנהלת. בקרב דוברות הערבית קיימת חלוקה כמעט שווה, קרוב למחצית, בין המדווחות על רישום אצל המורה או אצל המנהלת. כמו כן, ניתן לראות כי בקרב דוברות העברית שיעור לא מבוטל של סטודנטיות מציינות כי אינן יודעות אצל מי מתבצע המעקב או שלא מתקיים מעקב כלל (11% ו-14%, בהתאמה).

"האחריות הרשמית והכוללת היא שלי (המנהלת), אך בפועל המורה מבצעת את המעקב והקשר השוטף מול הסטודנטית. לי היא מדווחת אחת לחודש באופן כללי." מנהלת, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

"המנהל, רכז המקצוע והמורה מתואמים ביניהם, המנהל עוקב ומאוד מחמיר בנושא ההיעדרויות. אני מופיעה בזמן ומתאמת מראש כל איחור או היעדרות." סטודנטית, ב"ס דובר ערבית

3.5. הליווי השוטף שמקבלות הסטודנטיות בתוך בית הספר

כחלק מההשתתפות בתוכנית, הסטודנטיות נדרשות לעבוד בתוך בית הספר במשך כל שנת הלימודים ולהגיע לכיתה/ות באופן קבוע לפחות אחת לשבוע. במסגרת עבודתן, הסטודנטיות אינן פועלות בחלל ריק, ועל מנת שהעבודה תתבצע על הצד הטוב ביותר הן זקוקות לליווי שוטף מבחינה מקצועית מהגורמים שעימן הן עובדות בתוך בית הספר וכן לכתובת שאליה יוכלו לפנות כאשר מתעוררת שאלה או בעיה אישית. בפרק זה נבחן בראש ובראשונה את שיתוף הפעולה המקצועי המתקיים בין הסטודנטית למורה המלווה מבחינה מקצועית, תוך עמידה על מסגרות

הקשר המתקיימות ביניהן באופן שוטף. בנוסף, נבחן את תחושת הסטודנטיות בנוגע לאפשרות לפנות למורות או לגורם אחר בתוך בית הספר כאשר יש להן צורך בכך – בין אם מדובר בדילמה מקצועית ובין אם מדובר בסוגיה אישית.

3.5.1. התמיכה והליווי המקצועי מהמורות

על מנת שהסטודנטית תגיע מוכנה לכל השיעורים ותדע בדיוק מה תפקידה ומהן הציפיות ממנה, צריך להתקיים קשר שוטף והדדי בינה לבין המורה שעימה היא עובדת ישירות בכיתה. מעבר לעדכונים טכניים בין שני הצדדים, שבהם נגענו קודם, בענייני נוכחות, למשל, הרי שמבחינה מקצועית הקשר שיתקיים בין המורה לסטודנטית יכול לעדכונים שוטפים בנוגע לחומר הנלמד בכיתה, עדכון על צורכי התלמידים והתקדמותם ומתן מקום להעלאת נושאים שעולים במסגרת העבודה השוטפת. לרוב, **המורות והסטודנטיות מדווחות כי הן מקיימות ישיבה קצרה אחת לשבוע**, שבה מתבצע תיאום ציפיות לגבי המשימות הנדרשות באותו יום, מעבר על החומר הנלמד בכיתה, עדכון על מצב התלמידים ועל כל דבר נוסף שעולה.

"עם המורה אני עוברת במיוחד על התכנים, מערכי שיעור, דגשים בלמידה." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"אני משתתפת בפגישה קבוצתית בהשתתפות הסטודנטיות, המורות והרכזות – חיזוקים, פסיכולוגיה חיובית וחיזוק הקשר עם המורה המלווה. בנוסף, יושבת עם המורה כחצי שעה בתדירות שבועית ואנחנו מתעדכנות אודות כל תלמיד ותלמיד. ההדרכה בבית הספר היא הכי משמעותית עבורי." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

"יש שגרה וחלוקת עבודה; המורה מכינה את חומרי הלמידה ומנחה אותי... אחת לכמה שבועות אנחנו דנות במצב התלמידים וחושבות איך אפשר לקדם אותם." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

בחלק מבתי הספר, לא מתקיימות ישיבות מסודרות בין המורה לסטודנטית הכוללות תכנון ארוך טווח, אלא עדכון קצר ומעבר על התכנים הנלמדים בכיתה לפני השיעורים. כמו כן, מספר סטודנטיות ציינו כי חשות שאין בבית הספר שבו הן פועלות הדרכה מקצועית שנעשית באופן מעמיק ומובנה, אלא מעין עדכונים 'על הדרך', מספר דקות לפני כל שיעור, דבר שעולה לעיתים כלא מספק.

"אני מעדכנת את הסטודנטית חמש דקות לפני השיעור אודות החומר המתוכנן, אני נגישה מאוד לכל פנייה מצידה בין אם בנושאים פדגוגיים או בעיות משמעת של התלמידים." מורה, בי"ס דובר ערבית

"אני פונה למורה בנושאים נקודתיים – מעין פתרון בעיות ספציפיות, אין הדרכה אמיתית במובן המקצועי - מעמיקה, מוגדרת ומובנית." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

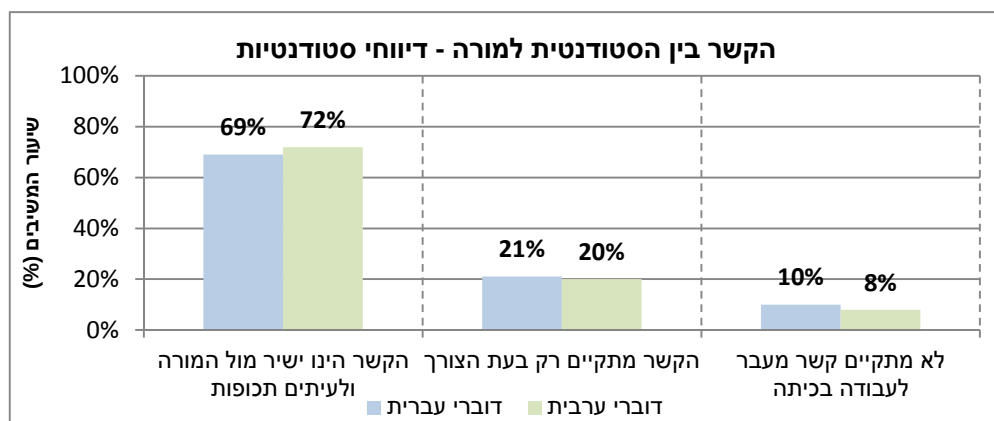
למרות שההתנהלות בכל בית ספר היא שונה במעט ותלויה דינמיקה בין הנפשות הפועלות, נראה כי רובן המכריע של הסטודנטיות אכן מקבלות את המענה שהן זקוקות לו מבחינה מקצועית במסגרת ישיבות קבועות או ביחמת המורה. כלומר, הסטודנטיות מעידות כי **כאשר הן פונות מצידן למורה ומעלות בפניה שאלה או התלבטות לגבי העבודה או לגבי תלמיד מסוים הן מקבלות מענה מקצועי, תמיכה ואזן קשבת.**

"הכתובת המקצועית עבורי היא המורה, אני נוהגת לשבת אתה בהפסקות ולעיתים בשעות שהייה למשך חצי שעה. היא מספיק מקצועית וקשובה בכדי לתת לי תשובה ובכל מקרה או שאלה בתחום עבודתי." סטודנטית, ב"ס דובר ערבית

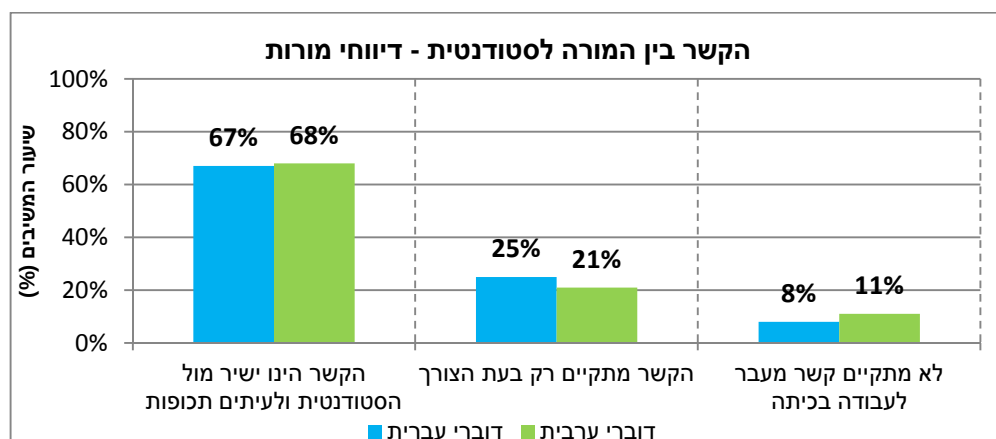
"אין הדרכה מוגדרת ומובנית מראש, אני פוגשת את המורות לפני השיעור ומתעדכנת. בשעת הצורך פונה באופן אישי בוואטסאפ ומקבלת מענה לפי הצורך." סטודנטית, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

על מנת להבין לעומק את מידת הקשר בין המורה לסטודנטית, נשאלו הסטודנטיות לגבי סוג הקשר המתקיים עם המורה ואם הוא מתקיים מעבר למפגש שלהן בגבולות העבודה בכיתה.

תרשים 19: דיווחי הסטודנטיות על הקשר בינן ובין המורות, לפי מגזר שפה

תרשים 20: דיווחי המורות על הקשר בינן לבין הסטודנטיות, לפי מגזר שפה

מרבית הסטודנטיות (כ-70%) מדווחות כי הקשר מול המורה עמן עובדות הוא ישיר ולעיתים תכופות. גם המורות מדווחות בשיעורים דומים על קשר ישיר ותכוף מול הסטודנטיות. כמו כן, כרבע מהסטודנטיות והמורות מדווחות על קשר המתקיים רק בעת הצורך.

3.5.2. נגישות הגורם המלווה והתמיכה האישית שמקבל הסטודנט

לצד התמיכה המקצועית שחשיבותה ברורה, הסטודנטיות המגיעות לעבודה בתוך בתי הספר, לעיתים ללא כל רקע וידע בנושא חקוקות לדמות אשר תהווה בעבורן מעין 'חונך' ומלווה להתמודדות עם נושאים שעולים במסגרת העבודה וכן בנושאים אישיים. לכל סטודנטית מוגדר גורם אשר אליו היא יכולה לפנות בכל נושא. לעיתים מדובר במורה שאיתה הסטודנטית עובדת ישירות ולעיתים ברכזת התוכנית או בגורם מוגדר אחר. מהראיונות עולה כי בנושאים המקצועיים הסטודנטיות מתנהלות מול המורות ובנושאים האישיים הן פונות בעיקר אל האחראית על התוכנית, תפקיד שאותו ממלאת לרוב היועצת, סגנית המנהלת או רכזת המקצוע. הליווי והפנייה בנושאים האישיים עשוי לחול על עניינים החל בעדכון על היעדרות או איחור, דרך בעיה שעלתה במסגרת העבודה בכיתה ועד לסוגיה או התלבטות הנוגעת לחיים האישיים של הפונה. **כלל הסטודנטיות מדווחות כי קיימת בבית הספר דמות מוגדרת שאליה הן פונות בעת הצורך בכל עניין**, גם בנושאים אישיים, וכי לרוב הן נתקלות באחזן קשבת ובאמפתיה. באופן טבעי חלק מהסטודנטיות מדווחות על יחס חם וקרוב יותר עם המורה או הרכזת וחלקן פחות, אך על פי עדותן, כולן מקבלות מענה ראוי לפנייתן.

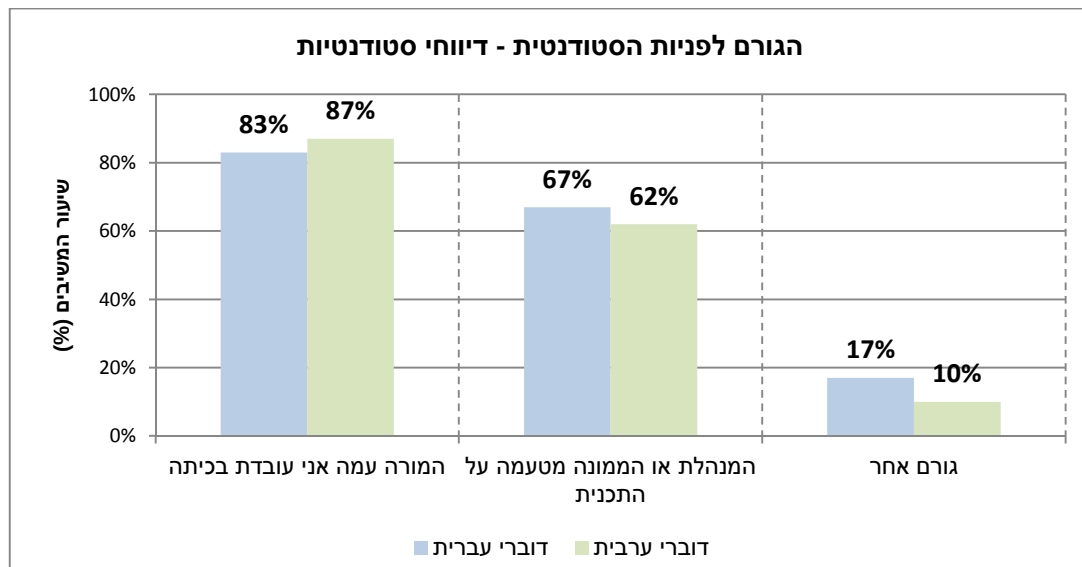
"אני האדם אליה הוא פונה בכל עניין מרגיש נוח איתי אני משתדלת לעזור בכל בעיה אישית או של התלמידים או ארגונית" יועצת, אחראית על התוכנית, בי"ס דובר עברית, מלכתי

"מאוד מכבדת אותי ומקבלת את העצות שלי." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"נמצאת בקשר עם הסגנית שאחראית על התוכנית לכל דבר שצריכה." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

בהתאמה לדיווחים שעלו בהערכה האיכותנית, **כלל הסטודנטיות מדווחות במסגרת הסקר הטלפוני כי הן חשות שיש להן למי לפנות בבית הספר**. בתרשים הבא מוצגים הדיווחים על הגורם בתוך בית הספר שאליו הסטודנטיות נוהגות לפנות בעת הצורך.

תרשים 21: דיווחי הסטודנטיות על הגורם שאליו פונות בעת הצורך, לפי מגזר שפה

מרבית הסטודנטיות (כ-85%) מדווחות כי בעת הצורך הן פונות למורות שמולן הן עובדות, במדרג השני – כשני שלישים פונות למנהלת או לממונה על התוכנית בבית הספר. כמו כן, בין 10% ל-17% ציינו כי הן פונות לגורם אחר, כגון סגנית המנהלת, היועצת, מורה אחרת בבית הספר או המנחה מטעם החברה הזכיינית.

3.6. הליווי השוטף מהחברה הזכיינית

כאמור, בכל שנה טרם תחילת התוכנית נערך מכרז שבמסגרתו נבחרת החברה הזכיינית אשר תלווה את הפעלת התוכנית על היבטיה השונים. חברה זו אחראית על בחירת הסטודנטיות, הכשרתן וגם על ליווין במהלך השנה באופן שוטף ועיתי. החברה מקצה לכל מספר בתי ספר מנחה אזורית שתפקידה להכשיר וללוות את הסטודנטיות עם כניסתן לבתי הספר ולהיפגש עמן מספר פעמים במהלך השנה על מנת לוודא שהכול מתנהל כשורה. גורם חיצוני זה אמור להיות זמין עבור הסטודנטית כל העת ולסייע לה בכל דילמה או קושי שעולה כחלק מהפעילות בבית הספר. משני סוגי ההערכה עולה כי **מרבית הסטודנטיות מכירות את המנחה מטעם החברה הזכיינית, אך מידת הקשר עם המנחות השונות במהלך השנה משתנה מבית ספר אחד למשנהו.** כמעט כולן ציינו כי פגשו לפחות פעם אחת את המדריכה לפני תחילת התוכנית במפגש אישי או קבוצתי שעסק בתכנים שמסייעים לעבודה, כגון הסבר כללי על התוכנית ועל הגדרת התפקיד, מתן כלים להתמודדות במצבים שונים מול התלמידים, מישוב תלמידים, עבודת צוות אפקטיבית וכו'. רק חלק מהסטודנטיות, בעיקר אלו שלוקחות חלק בתכנית במשך יותר משנה אחת ועל כן יש להן ניסיון, דיווחו כי לאורך השנה מתקיימים שניים עד שלושה מפגשים עם המדריכה, לרוב מדובר במפגשים קבוצתיים. במפגשים אלו, כאשר הם מתקיימים, המדריכה בודקת היכן הסטודנטיות עומדות, האם עולות שאלות או בעיות כחלק מעבודתן וכמו כן נושאים שונים נידונים ביתר פירוט לשם הבהרה וחיזוק שלהם, על פי צרכי הסטודנטיות.

לוח 5: דיווחי הסטודנטיות על המפגשים עם המנחה מהחברה הזכיינית, לפי מגזר שפה:

אתה נפגש עם המנחה שעובד איתך מטעם החברה הזכיינית...		
דוברי ערבית (N=334)	דוברי עברית (N=286)	
12 4%	16 6%	לא נפגש עם המנחה
58 18%	71 26%	פעם-פעמיים בשנה
236 70%	182 62%	שלוש-ארבע פעמים בשנה
28 8%	16 6%	חמש פעמים בשנה ויותר

בשני מגזרי השפה מרבית הסטודנטיות (60%-70%) מדווחות כי נפגשו עם המנחה מטעם החברה הזכיינית שלוש עד ארבע פעמים במהלך השנה. בין חמישית לרבע מהן מדווחות כי נפגשו עם המנחה בין פעם לפעמיים וכ-5% - כי לא נפגשו עם המנחה כלל.

עם זאת, **במסגרת ההערכה האיכותנית, מספר סטודנטיות דיווחו כי אין להם מספיק מידע על החברה הזכיינית ועל המנחה** או שנפגשו עם המנחה רק פעם אחת במסגרת מפגש ההיכרות בקבלה לתוכנית. חלקן אינן יודעות את שמה ואת פרטי ההתקשרות עימה וחלקן ניסו להשיגה, אך ללא הצלחה, מאחר שהיא לא הייתה זמינה. בהקשר זה, חלק קטן מהסטודנטיות מציינות כי הן חשות ש'נזרקו למים' ומדווחות כי ללא הליווי שיש להן בתוך בית הספר ייתכן שהן היו הולכות לאיבוד.

"לא קיבלתי שום ליווי ולא פגשתי אף נציג מהחברה... לא התקיימו פגישות עם נציגי

סחל"ב". סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

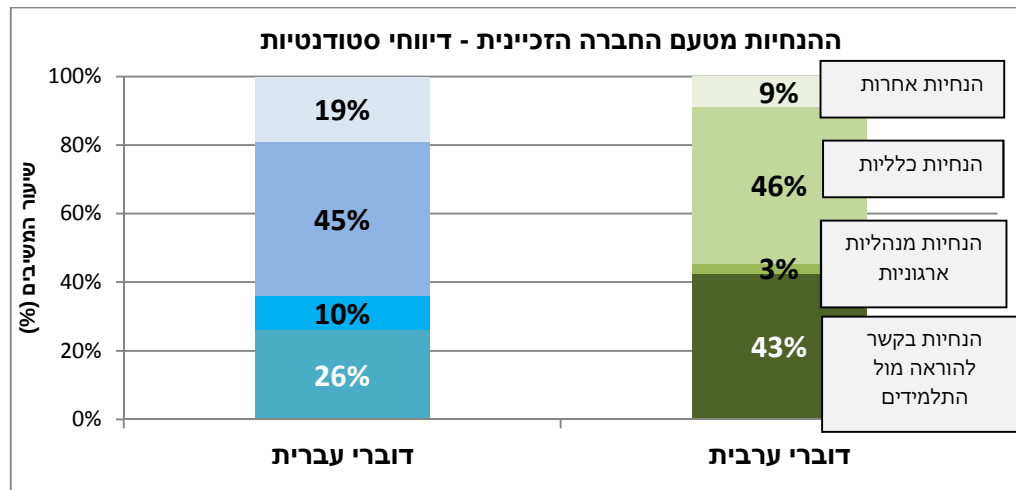
הליווי של סחל"ב לא מספיק ממוקד וברור, הייתי צריכה להבין לבד מה מותר ומה לא אין

מספיק ליווי והנחייה" סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

בנוגע לליווי של המנחה מטעם החברה הזכיינית נשאלו הסטודנטיות שנמצאות בקשר עמה, אם הן מקבלות ממנה הנחיות ברורות לעבודה בבית הספר וכן איזה סוג של הנחיות הן מקבלות. **רוב מוחלט בקרב הסטודנטיות** - 95% בקרב דוברות העברית ו-99% בקרב דוברות הערבית מדווחות כי קיבלו מהמנחה מטעם החברה הזכיינית הנחיות ברורות לעבודה בבית

הספר. בתרשים הבא מוצגים דיווחי הסטודנטיות על סוג ההנחיות שקיבלו מטעם החברה הזכיינית.

תרשים 22: דיווחי הסטודנטיות על סוג ההנחיות מטעם החברה הזכיינית, לפי מגזר שפה

מרבית ההנחיות שמקבלות הסטודנטיות עוסקות בהוראה מול התלמידים או בהנחיות כלליות.

לסיכום,

מאחר שהסטודנטיות הן המממשות בפועל של התוכנית בתוך בתי הספר, חשוב לבחון את תהליך הליווי וההנחיה שהן מקבלות במסגרת פעילותן בתוכנית, החל מהכניסה לבתי הספר וכן באופן שוטף לאורך השנה כולה, ובמקביל, את מידת המחויבות והמסירות שלהן לפעילות במסגרת התוכנית.

ההכנה לתוכנית והקליטה בבית הספר

מרבית הסטודנטיות בשני מגזרי השפה ציינו כי ביקשו לפעול בבית ספר מסוים עקב הקרבה לביתן, ולרוב בקשותיהן התקבלו. בנוגע להכנה לתוכנית מעידות מרבית הסטודנטיות כי **נכחו במפגש אחד עם המנחה מטעם החברה הזכיינית טרם הכניסה לבית הספר**, שם קיבלו הסבר על התוכנית ומטרותיה, על הגדרת תפקידן, לרבות היבטים טכניים בתפקיד ועל החוקים שלפיהם יש להתנהל. לדעת הסטודנטיות, **ההדרכה הייתה כללית, היא כללה יותר פרטים טכניים ועסקה במידה פחותה בהכנה פרקטית לעבודה בבית הספר**.

אשר לקליטה בבית הספר, **מרבית הסטודנטיות מדווחות כי זומנו תחילה לפגישה עם המנהלת או האחראית על התוכנית, שבמסגרתה נערכה שיחת היכרות וניתנו להן הסברים על מאפייני בית הספר ועל העבודה המצופה מהם**. כ-60% מהסטודנטיות ציינו כי מנהלת בית הספר ליוותה אותן בתהליך הקליטה. כמו כן, 56% בקרב דוברות העברית וכ-70% בקרב דוברות הערבית ציינו כי המורה שעימה הן עובדות ליוותה אותן בתהליך הקליטה.

מידת ההתמדה והמחויבות של הסטודנטיות

בבחינת מידת המחויבות של הסטודנטיות לעבודתן בבית הספר נראה כי **הסטודנטיות מפגינות רצינות רבה ואחריות בעבודתן, וכי הן נעדרות רק לעיתים רחוקות**. כ-40% מהסטודנטיות דיווחו כי רישום הנוכחות התבצע אצל המנהלת בעוד כ-45% כי הוא התבצע אצל המורה שעימה הן עובדות.

הליווי השוטף בבית הספר ומהחברה הזכיינית

הליווי המקצועי שמקבלות הסטודנטיות בבתי הספר מתקבל ברוב המקרים מהמורה שעימה הן עובדות ישירות. הן מעידות כי הן מקבלות מענה מקצועי מהמורה שאליה הן פונות, ובחלק מהמקרים אף נערכות ישיבות שבועיות לצורך תכנון השיעורים והעבודה המשותפת. הרוב (70%) מציינות כי הקשר מול המורה הוא ישיר ומתקיים לעיתים תכופות. בנוסף, מוגדר עבור הסטודנטיות גורם אשר אליו הן יכולות לפנות גם בנושאים אישיים. מעל 80% פונות אל המורה שעימה הן עובדות או אל המנהלת (כשני שלישים מהן).

אשר לליווי של המנחה מטעם החברה הזכיינית, בשני מגזרי השפה מרבית הסטודנטיות (60%-70%) מדווחות כי נפגשו עם המנחה שלוש עד ארבע פעמים בשנה. כמו כן, רובן המוחלט מדווחות כי קיבלו הנחיות ברורות העוסקות בהוראה מול התלמידים או הנחיות כלליות.

עם זאת, מההערכה האיכותנית עלתה התחושה כי למעט ההדרכה בתחילת השנה והעברת המידע הבסיסי על התוכנית, **לא קיים ליווי מספק לסטודנטיות**, אשר כולל בירור לגבי מידת התאקלמותן בבית הספר, מעקב ובקרה על פעילותן ועל השתלבותן בבית הספר ודאגה לזמינות שוטפת עבורם בכל נושא.

פרק 4

שביעות הרצון

מהתוכנית

והתרומה הנתפסת

שלה

4. שביעות הרצון מהתוכנית והתרומה

הנתפסת שלה

נדבך מרכזי בבחינת הצלחתה והטמעתה של תוכנית סח"ב בבתי הספר עוסק במידת מימוש מטרותיה המרכזיות ובשביעות הרצון של הגורמים השונים הנוטלים חלק בתוכנית. בפרק זה נבחן את שביעות הרצון של הגורמים השונים ונבדוק אם לדעתם של הנוגעים בדבר אכן מומשו המטרות המרכזיות של התוכנית, העוסקות בקידום של הילדים. כמו כן נבחן אם קיים רצון להמשיך את פעילות התוכנית בבית הספר ואילו שינויים דרושים, לדעת המעורבים בה, על מנת להגיע להצלחה מרבית.

4.1 שביעות רצון המורות, המנהלות והסטודנטיות מהתוכנית

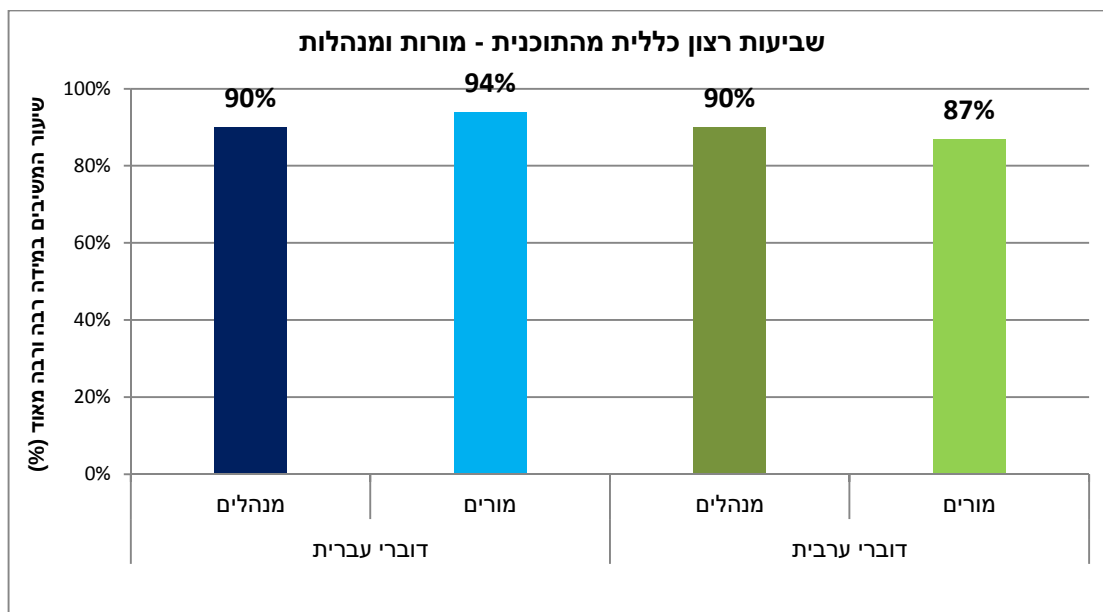
באופן כללי, הלך הרוח שעולה לגבי התוכנית הוא חיובי מאוד **ושביעות הרצון של כלל המעורבים בתוכנית בתוך בתי הספר גבוהה**. על פי הדיווחים שעלו מהראיונות, התוכנית מהווה מענה חיוני לתלמידים, ובמקביל היא תורמת רבות גם למורות, לסטודנטיות ולכלל בית הספר. התלמידים זוכים לתקשורת תומכת ומעצימה מצד הסטודנטיות, דבר שמשפר את רמת המסוגלות העצמית שלהם ואת היכולת שלהם להיות מעורבים בנעשה בכיתה. המורות, מצידן, זוכות לכיתה שקטה, קואופרטיבית והומוגנית יותר, והסטודנטית זוכה לניסיון ישיר בהוראה ומתנסה בעבודה ישירה מול תלמידים וכן תורמת לחברה.

4.1.1 שביעות רצון המורות והמנהלות

באופן כללי, משני סוגי ההערכה, עולה באופן גורף **שביעות רצון גבוהה מפעילות התוכנית ומהעבודה מול הסטודנטיות בתוך הכיתות**. המורות ציינו כי הן מרוצות מאוד מנוכחות הסטודנטית בכיתה וכי מדובר במשאב שמשפר את איכות ההוראה בכיתה באופן כללי. הן מעידות כי עצם העבודה של הסטודנטיות מול קבוצת התלמידים המתקשים מאפשרת להן פניות רבה יותר לניהול הכיתה, ובעקבות כך הן גם מספיקות להעביר כמות גדולה יותר של חומר. למעשה, מכיוון שברוב המקרים קיימת שונות גדולה בין התלמידים בתוך הכיתות, לא תמיד מצליחות המורות להגיע לכלל התלמידים ולהתאים את החומר הנלמד ליכולותיהם, ועל כן תצורת העבודה, המשלבת סיוע של הסטודנטית לקבוצת תלמידים קטנה, נותנת מענה הולם גם לבעיה זו. בתרשים הבא מוצגים דיווחי המנהלות והמורות בנוגע לשביעות רצונן הכללית מהתוכנית.

תרשים 23: דיווחי המנהלות והמורות על שביעות הרצון הכללית מהתוכנית, לפי מגזר

שפה

כאמור, מרבית המנהלות והמורות (כ-90%) מביעות שביעות רצון גבוהה מהתוכנית. בהשוואה בין מגזרי השפה עולה כי בקרב המנהלות שביעות הרצון דומה בשני המגזרים (90%), בעוד בקרב המורות, נמדדה שביעות הרצון גבוהה מעט יותר בקרב דוברות העברית בהשוואה למורות דוברות הערבית (94% ו-87%, בהתאמה).

עוד עולה מההערכה האיכותנית כי על פי התרשמותן, המורות חשות **שהעבודה מול הסטודנטיות תורמת מאוד לתלמידים גם מבחינה אישית וגם מבחינה לימודית**, וחלקן אף שמות לב לשיפור ביכולותיהם, בפרט בקריאה ובכתיבה. הן מציינות כי מודל העבודה במסגרת התוכנית מקדם את המעורבות של התלמידים המתקשים בשיעורים ומזמן שיח קבוע סביב התלמידים המתקשים, וכך ניתן להם מענה ממוקד ושוטף התורם גם הוא לקידומם.

"מקל עליי את ההתמודדות עם התלמידים שמתקשים ועם שאר הכיתה... יש אווירה לימודית בכיתה ויותר תלמידים רוצים להצליח ולשפר את ההישגים שלהם. נעים יותר ללמד ואין לי ספק שזה בעקבות תרומתה של X." מורה, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"לא יכולתי לבקש יותר, זו עזרה ענקית, לא רק לתלמידים שהסטודנטית עובדת איתם אלא גם לי. זה מאפשר לי לעבוד באופן יותר רגוע ויעיל בכיתה... העובדה שהיא עובדת עם תלמידים קבועים, מזמנת לנו שיח עליהם באופן שוטף. מתמקדים באיך לקדם אותם ואיך אפשר לעזור להם. אם הייתי לבד זה היה קורה הרבה פחות." מורה, בי"ס דובר עברית,

ממ"ד

"אני מאוד מרוצה מנוכחותה, היא עושה למידה מתקנת לקבוצה של תלמידים, ואז אני פנויה יותר לשאר הכיתה. היא מבינה אותי טוב, אני נותנת כיוון או מטלה והיא מסוגלת להוביל את הקבוצה אל היעד. עבורי היא משאב שמשפר את איכות ההוראה בכיתה."

מורה, בי"ס דובר ערבית

כמו כן, מרבית המנהלות או האחראיות על התוכנית מטעמן שבעות רצון מהתוכנית באופן כללי. עם זאת, בהשוואה לתמימות הדעים אשר עלתה בקרב אוכלוסיית המורות לגבי ההצלחה של התוכנית, בקרב המנהלות הדעות חלוקות מעט יותר: מרבית המנהלות מרוצות ומעוניינות שהתוכנית תמשיך לפעול בבתי הספר, אך **מדגישות בעיקר את התרומה הנקודתית לתלמידים וברמת הכיתה ופחות לכלל בית הספר.** כמו כן, בשני בתי ספר שביעות רצון המנהלות הייתה נמוכה יותר.

כאמור, **במרבית בתי הספר מעידות המנהלות כי הן מרוצות** מאוד מעבודת הסטודנטיות, **ורואות את התרומה ברמה הפרטנית לתלמידים, למורה ולאווירה בכיתה.** חלק מהמנהלות חשות, ואף קיבלו דיווחים על כך מהמורות, כי ניכר שיפור בהישגים ובמידת המעורבות של התלמידים המתקשים בשיעורים בעקבות העבודה הפרטנית או הקבוצתית עם הסטודנטיות. בעקבות העדויות על שיפור בקרב התלמידים המתקשים, המנהלות במספר בתי ספר מעידות כי הן חשות גם בתרומה העקיפה של המהלך לכלל בית הספר, תרומה הבאה לידי ביטוי בצמצום הפערים בין התלמידים ובשיפור האקלים בכיתות.

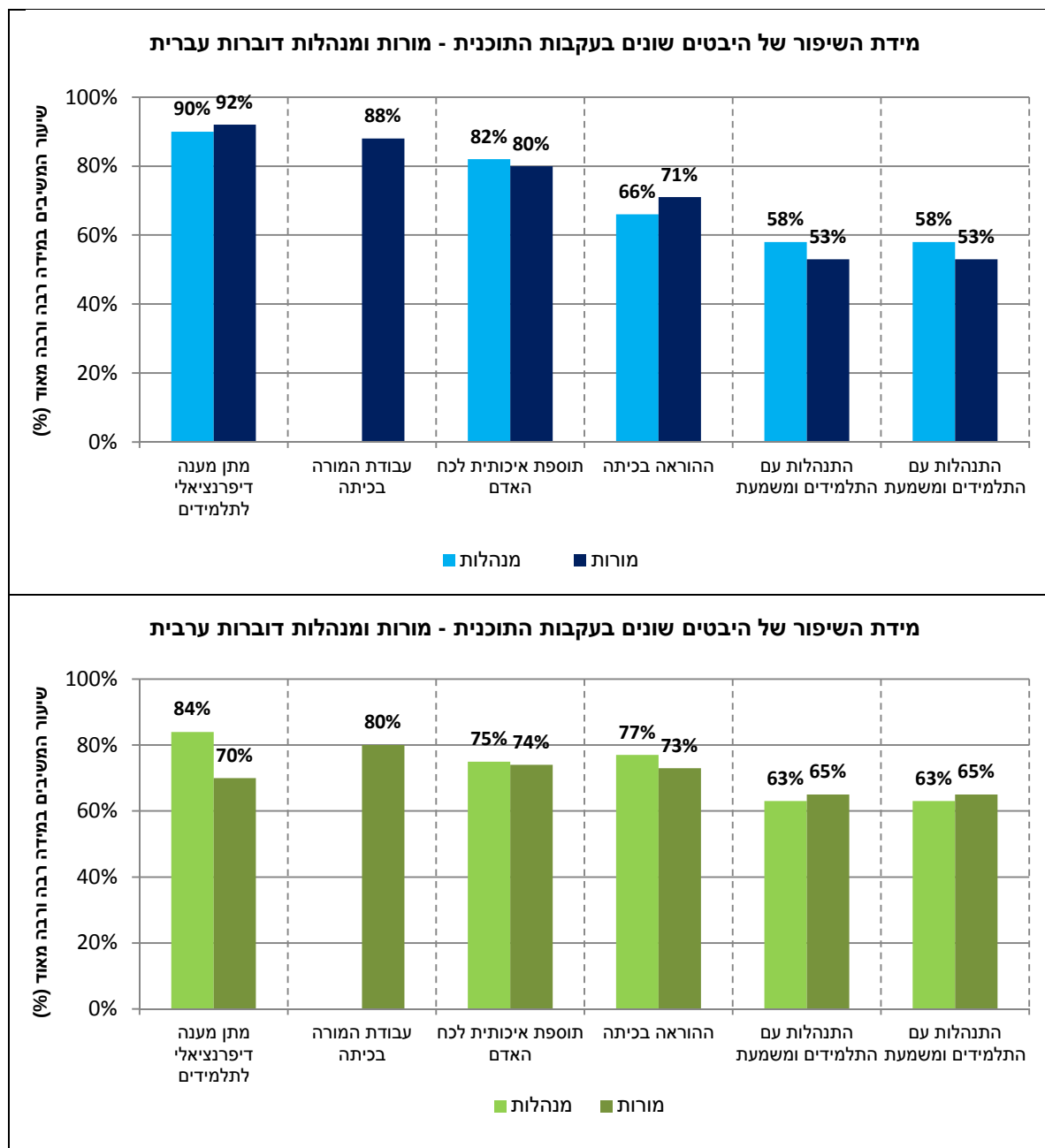
"התרומה הכללית היא שבמודל עבודה הזה אנחנו מקדמים את כלל התלמידים ומצמצמים פערים." מנהלת, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"התוכנית תורמת גם לתלמידים וגם למורה וגם לכיתה. דמות חיובית בבית הספר המשמשת דומה בהתנהגות המסורה והנעימה שלה." יועצת, אחראית על התוכנית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"אני שבעת רצון מתפקוד התוכנית ומתוצאותיה. הסטודנטיות מחויבות לתוכנית וכמעט לא מאחרות או נעדרות, קיים שיתוף פעולה פדגוגי טוב בין המורות המלוות לבין הסטודנטיות. התלמידים מרוצים מהסטודנטיות ומתחילים לעלות בהישגים..." סגנית מנהלת, אחראית על התוכנית, בי"ס דובר ערבית

בתרשים הבא מוצגים דיווחי המנהלות והמורות לגבי מידת התרומה הנתפסת של התוכנית להיבטים שונים הקשורים בניהול הכיתה, במתן מענה דיפרנציאלי לתלמידים וכן לבית הספר כולו.

תרשים 24: דיווחי המנהלות והמורות על מידת השיפור בהיבטים שונים בעקבות התוכנית, לפי מגזר שפה

לדעת המנהלות והמורות, ההיבטים שהתוכנית תרמה בהם בצורה המשמעותית ביותר עוסקים במתן מענה דיפרנציאלי לתלמידים ובעבודת המורה בכיתה (כ-90% בקרב דוברי העברית ובין 70%-ל-84% בקרב דוברי הערבית). כמו כן, על פי הדיווחים, מרבית המנהלות והמורות סבורות כי הכניסה של הסטודנטיות לבית הספר תורמת באופן חיובי לכוח האדם בבית הספר. (בין כ-75% לכ-80%). ההיבטים שלגביהם שיעור נמוך יותר מהמנהלות ומהמורות

סבורות כי קיים שיפור בעקבות התוכנית, עוסקים בהוראה עצמה בכיתה ובהתנהלות מול התלמידים והמשמעת. בהשוואה בין מגזרי השפה, במרבית ההיבטים שיעורי הדיווח בקרב דוברות העברית גבוהים מעט יותר בהשוואה לדוברות הערבית, למעט בנוגע להוראה בכיתה ולהתמודדות עם משמעת.

לצד שביעות הרצון שהביעו מרבית המנהלות, מההערכה האיכותנית עלה כי מיעוט מהמנהלות (בשני בתי ספר) פחות מרוצות בעיקר עקב כניסה מאוחרת של התוכנית לבית הספר, מצב אשר אינו מאפשר לעקוב אחר התרומות שלה להתקדמות התלמידים עקב הזמן המועט שבו היא פועלת. כמו כן, אחת מהמנהלות חשה כי התוכנית אינה מצליחה לממש את ייעודה בבית הספר עקב חוסר רצינות של הסטודנטיות והיעדרות רבה שלהן. יש לציין כי שביעות רצון נמוכה יותר בהערכה האיכותנית עלתה באופן משמעותי יותר בבתי ספר דוברי ערבית.

"אינני יודעת, התוכנית שנה ראשונה והחלה לפעול בתחילת השליש השני. אני מתרשמת שישנה תרומה קטנה מבחינת הישגים וגם מבחינת תמיכה אישית שמגבירה את הביטחון העצמי אצל חלק מהתלמידים." מנהלת, ב"ס דובר ערבית

"אינני מתרשם לטובה מהתוכנית, הסטודנטיות לא רציניים, הם נעדרים ומאחרים ללא סיבה מוצדקת וללא תיאום מראש, אני חש שהתוכנית לא מצליחה. לכל היותר, אולי ניתן לתוכנית עוד הזדמנות לשנה הבאה." סגן מנהל, ב"ס דובר ערבית.

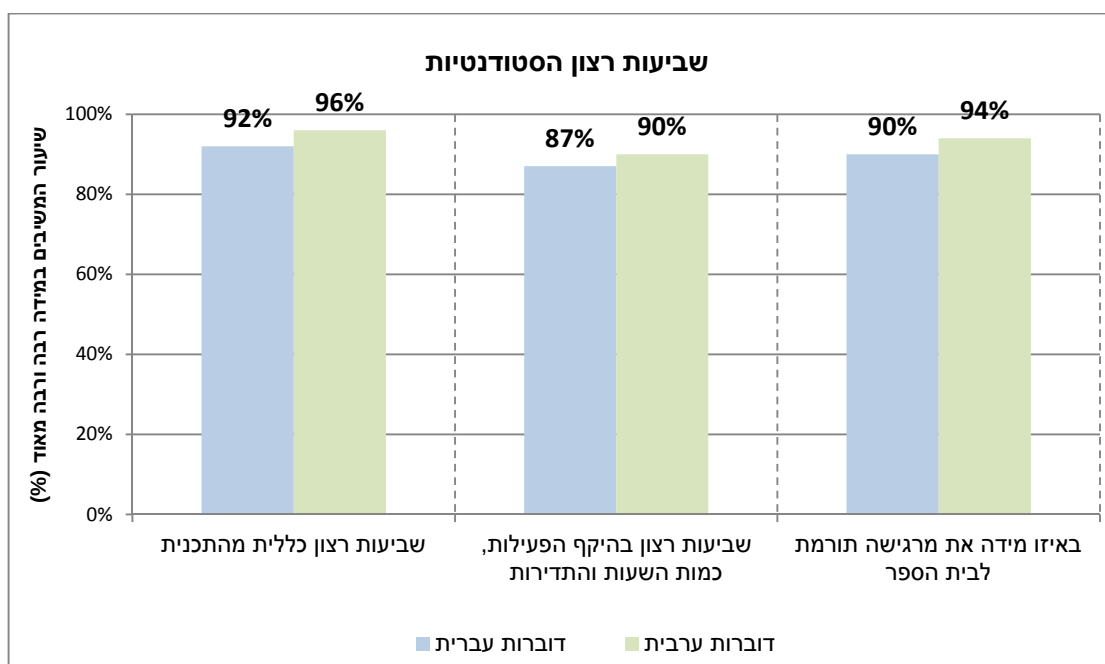
חשוב לציין כי לצד שביעות הרצון הגבוהה והתחושה החיובית שעולה בנוגע לשיפור בלמידה ובהיבטים נוספים, התרומה הנתפסת של התוכנית תלויה במידה רבה בציפיות ממנה, המתמקדות בסיוע למורה בכיתות, כיוון שזהו עיקר כוחה, ולא בשינוי פדגוגי או ארגוני בבית ספר.

4.1.2. שביעות רצון הסטודנטיות

הסטודנטיות שנבחרו להשתתף בתוכנית סחל"ב הן למעשה הממשות העיקריות של הפעילות שמתבצעת בתוכנית בתוך בתי הספר. על כן, מעבר לשביעות הרצון של הגורמים שעובדים מולן - המנהלות, המורות וכמובן התלמידים - חשובה לא פחות שביעות רצון מההתנהלות השוטפת של עבודתן כחלק מהתוכנית. כאשר הסטודנטית חשה כי סומכים עליה וכי היא מבצעת עבודה משמעותית, כי היא נקלטת באופן נאות ומקבלת יחס חם מצוות בית הספר, כך גוברים מחויבותה ורצונה להצליח ולקדם את התלמידים, מה שיתרום בהמשך להצלחתה של התוכנית באופן כללי.

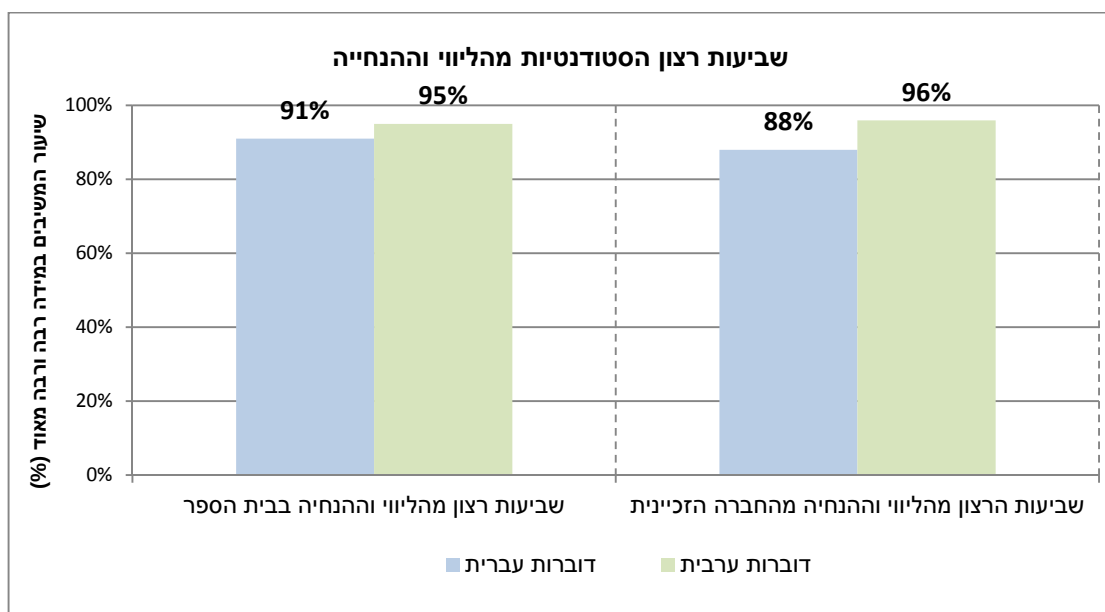
בתרשימים הבאים מוצגים דיווחי הסטודנטיות על שביעות רצון מהתוכנית וכן מהליווי ומההנחיה שקיבלו במהלך שנת הפעילות.

תרשים 25: דיווחי הסטודנטיות על שביעות רצוןן מהתוכנית, לפי מגזר שפה

שביעות הרצון שמביעות הסטודנטיות מהתוכנית היא גבוהה מאוד; כ-94% שבעות רצון מהתוכנית באופן כללי, כ-90% שבעות רצון מהיקף הפעילות ומכמות השעות וכ-92% חשות תורמות לבית הספר בעקבות הפעילות בתוכנית. כמו כן, שביעות הרצון בקרב דוברי העברית מעט נמוכה יותר בהשוואה לדוברי הערבית.

תרשים 26: דיווחי הסטודנטיות על שביעות רצוןן מהליווי וההנחיה שקיבלו במסגרת התוכנית, לפי מגזר שפה

גם שביעות הרצון מנושא הליווי וההנחיה שקבלו הסטודנטיות במסגרת התוכנית היא גבוהה יחסית. עם זאת, שביעות הרצון בקרב הסטודנטיות דוברות העברית נמוכה מעט יותר בהשוואה למקבילותיהן דוברות הערבית; 91% לעומת 95% בהתאמה שבעות רצון מהליווי וההנחיה שקיבלו בתוך בית הספר וכן 88% לעומת 96% בהתאמה שבעות רצון מהליווי וההנחיה שקיבלו מטעם החברה הזכיינית.

במסגרת ההערכה האיכותנית פירטו הסטודנטיות מה גרם לשביעות רצונן; הרוב המכריע **מרוצות מאוד מתהליך הקליטה והשיבוץ ומהיחס שהן מקבלות מצוות בית הספר**, בין מהמורות שעובדות איתן ישירות ובין מהמנהלות או מהאחראיות על התוכנית. כמו כן, בעבודתן השוטפת הסטודנטיות זוכות לאמון וליחס חם מצד המורות וחשות כי יש להן כתובת לפנות אליה בעת הצורך.

"קיבלו אותי מאוד יפה, הסבירו לי ותמכו... הקשר שלי עם המורה הוא מקצועי וחברי, מתייעצת איתי, מקשיבה לרעיונות שלי." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"אני מרוצה מהמורה ומהאחראיות שהיא מגלה כלפיי. אני מרגישה אני תורמת ועוברת חוויה טובה כאן." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

גם בקשר לליבת העבודה, מרבית הסטודנטיות הביעו שביעות רצון גבוהה, והן מעידות כי הן חשות שהן תורמות לתלמידים גם מבחינה לימודית וגם מבחינה אישית. חלקן ציינו כי הן מרגישות שחלק מהתלמידים אכן משפרים את הישגיהם ואת יכולותיהם בקריאה, בכתיבה ובחשבון. סטודנטיות אשר פועלות יותר משנה בתוכנית מעידות כי לקראת סוף השנה שעברה ניתן היה להבחין בהבדלים ובהתקדמות של התלמידים מבחינה לימודית. במקביל לתרומה בתחום הלימודי, הסטודנטיות חשות כי חלק ניכר מעבודתן מתמקד גם בפן האישי והרגשי, מאחר שעצם עבודתן, המתבצעת באופן פרטני או בקבוצות קטנות עם התלמידים המתקשים, מאפשרת להם למידה דיפרנציאלית ומותאמת יותר לצורכיהם של תלמידים אלה. תצורת למידה זו, שבה התלמידים לומדים בחברת אדם שיוצר איתם קשר אישי ואכפתי, לרוב מאפשרת להם להרגיש בנוח לשאול שאלות, להתקדם בהתאם לקצב שלהם, לחוש התפתחות במסוגלות שלהם שממשיכה לצמוח, ובהמשך אף להעלות את רמת המעורבות שלהם בפורום הכיתתי הרחב. בנוסף, הסטודנטיות מעידות כי לרוב נרקם קשר אישי וחם ביניהן לבין התלמידים, דבר שתורם להן מאוד מבחינה אישית וגם מוערך מאוד על ידי התלמידים.

"אני רואה התקדמות גם בלימודים וגם בביטחון העצמי של התלמידים. שואלים יותר, מעיזים וסומכים על עצמם... ילד שהייתה לו חרדת מבחנים ולא היה מסוגל לעשות מבחן, היום מסיים את כל המבחן לבד ואני רק יושבת לידו ומעודדת." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"אני חשה שחלק מהתלמידים משפרים הישגים ומתפתחים אישית, אני חשה שזו התנסות משמעותית עבורי הן מבחינה פדגוגית והן מבחינת היכרותי הישירה והאמיתית עם ביה"ס כארגון." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

"הפרויקט לדעתי מאוד חיובי, ואני מרגישה תורמת. רואים את התרומה שלי לילדים לקראת סוף השנה זה נותן סיפוק." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

מעבר לתרומה לתלמידים, חלק ניכר משיעורי הרצון של הסטודנטיות נובעת גם מהתרומה האישית שלתחושתן הן מקבלות מהתוכנית. **מרבית הסטודנטיות ציינו כי הן חשות נתרמות באופן אישי מעצם ההתנסות בעבודת ההוראה ומהמפגש עם בתי הספר.** זאת ועוד, הסטודנטיות שלומדות תואר בחינוך או בתחום קשור אחר מעידות כי עבורן זו ממש הזדמנות פז, שבמסגרתה הן זוכות להתנסות בעבודת ההוראה בבתי הספר ומול תלמידים, דבר אשר תורם להן רבות לקורות החיים ומאפשר להן נגיעה במקצוע שייתכן שיעסקו בו בעתיד.

"אני שוקלת לעשות הסבה מקצועית, התאהבתי במקצוע ההוראה. זה נותן לי יותר ממה שאני נותנת... רואה את מקצוע המחנך וההוראה אחרת לגמרי ממה שהכרתי, עולם חדש מאתגר ומסקרן עבורי." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"אני מאוד מרוצה, זה תחום ההתמחות שלי ואני מרגישה שהעבודה מאוד מקצועית ומכבדת. אולי אהיה כאן מורה כשאסיים ללמוד..." סטודנטית, בי"ס דובר עברית ממ"ד

"אני לומדת עבודה סוציאלית והעבודה עם תלמידים שקשה להם היא התנסות טובה ומשמעותית עבורי." סטודנטית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

4.2. התרומה הנתפסת לתלמידים ושיעורי רצונם

לאחר שעמדנו על שיעורי הרצון של כל אחד מהגורמים הלוקחים חלק ביישומה של התוכנית - המנהלות, המורות והסטודנטיות, נבחן את התרומה הנתפסת ואת שיעורי הרצון של בעלי העניין העיקריים של התוכנית – התלמידים. על התרומה שמקבלים התלמידים בתחומים השונים ניתן ללמוד הן מהתצפיות שנערכו בשיעורים ומעדויות התלמידים והן מדיווחי יתר הגורמים, לרבות המנהלות, המורות והסטודנטיות.

באופן כללי, **שיעורי הרצון של התלמידים גבוהה** ועולה בקנה אחד עם שיעורי הרצון של שאר הגורמים שסקרנו בפרק הקודם. כמו כן, ניכר כי **התוכנית תורמת באופן משמעותי לתלמידים בעיקר בתחום האישי ובכל הקשור לחיזוק הביטחון והמסוגלות העצמית שלהם** וכן בתחום הלימודי, אם כי ביחס לכך עולות הסתייגויות בחלק מבתי הספר, כיוון שהתוכנית אינה פועלת בהם במשך תקופת זמן ארוכה דיה, המאפשרת הערכה רצינית ועמוקה של ממד זה. חשוב לציין כי את רמות שיעורי הרצון ומידת התרומה לתלמידים יש לבחון בהתאם לציפיות מהתוכנית, וכיוון שמדובר בתוכנית ממוקדת שהיקפה אינו רחב מאוד, היא אכן משיגה את מטרותיה, שמלכתחילה הן מצומצמות יחסית בהיקפן, ואין בהן ניסיון להשפעה על כלל בית הספר.

4.2.1. התרומה הנתפסת עבור התלמידים

ברוב המכריע של בתי הספר מעידות התצפיות והראיונות עם הגורמים השונים כי התלמידים אכן נתרמים מהפעילות עם הסטודנטית במסגרת העבודה בקבוצה קטנה או באופן פרטני. כאשר

מדברים על התרומה לתלמידים בעקבות התוכנית עולה כמעט תמיד הנגיעה בקידום התלמידים בתחום הלימודי וכן בתחום האיש. יחד עם זאת, אף שכלל הגורמים ציינו כי קיימת תחושה של התקדמות בלימודים ובהישגים של התלמידים, חלקם מתקשים לשים את האצבע ולהעריך באופן מדויק אם מדובר בתופעה גורפת. כלומר, **מרבית המורות והסטודנטיות מעידות בהערכה האיכותנית כי הבחינו בשיפור נקודתי ממש אצל חלק מהתלמידים** שעובדים בקבוצה הקטנה, כאשר הדגש הוא על שיפור בהבנת הנקרא, בשפה ובחשבון, **אך קיימים גם גורמים המסתייגים מלקבוע כך**, לרוב עקב פרק זמן קצר יחסית להפעלת התוכנית בבית הספר, שאינו מאפשר להגיע למסקנות ברורות בנושא זה.

"יש התקדמות אך קשה למדוד זאת... אין עדיין שינוי דרסטי מבחינת הישגים, זה מוקדם מדי, בשנה הבאה נדע". מנהלת, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

"אין תרומה פדגוגית, לא מרגישה שינוי ושיפור משמעותי בהישגי התלמידים". מורה, ב"ס דובר ערבית

להלן הנושאים שעלו לגבי השיפור בתחום הלימודי:

- ✓ שיפור במיומנויות קריאה וכתיבה
- ✓ קידום תלמידים מצטיינים והתנסות בעבודת חקר
- ✓ דיווחים על עלייה בהישגים מצד המורות ומצד התלמידים
- ✓ מענה דיפרנציאלי ומותאם לתלמידים מתקשים
- ✓ צמצום פערים, אווירה לימודית ושיפור האקלים הכיתתי
- ✓ עלייה במוטיבציה של התלמידים ורצון לשפר את ההישגים ולהצליח

"התלמידים השתפרו במיומנויות קריאה וכתיבה... שולטים טוב יותר בהבנת הנקרא ומקבלים ציונים יותר גבוהים". סטודנטית, ב"ס דובר ערבית

"מענה דיפרנציאלי לתלמידים מתקשים, האווירה הלימודית והאקלים השתפרו. התחזקה תחושת המסוגלות העצמית של התלמידים בקבוצה הקטנה. התלמידים שואפים למצוינות". מורה, ב"ס דובר עברית, ממלכת

"הייתי מקבל 60 בחשבון ועכשיו קיבלתי 80... אני מרגיש שהתקדמתי יותר, יודע הרבה מילים באנגלית... כשקשה לי היא מסבירה שוב ושוב ולא יורדת עליי". תלמיד, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

"אנחנו מבינים טוב יותר את החומר עם הסטודנטית ומנהלות איתה דיונים שלא מתקיימים בכיתה הרגילה. זה מעמיק את ההבנה שלנו בחומר ומשפר את הביטחון העצמי שלנו". תלמידה, ב"ס דובר ערבית

אשר להתקדמות ולהתפתחות האישית של התלמידים קיימת תמימות דעים, דבר שבא לידי ביטוי בראיונות של כלל הגורמים וכן בתצפיות שנערכו בשיעורים. לפי התמונה המשתקפת מנקודת

מבטן של המורות והסטודנטיות מצידן והן של התלמידים מן העבר האחר, שותפים לאותה הערכה בנוגע לתרומה האישית הנובעת מעבודת הסטודנטיות. אחדות יחסית זו בהשקפות משני הצדדים לגבי התרומה האישית הנובעת מעבודת הסטודנטיות, מהווה הוכחה לכך שאכן מדובר בתרומה משמעותית עבור התלמידים; **כלל התלמידים, המורות, הסטודנטיות והמנהלות מדווחות כי העבודה מול הסטודנטיות בכיתות תורמת מאוד לתלמידים מבחינה אישית ורגשית ומעלה את הביטחון שלהם ואת מסוגלותם העצמית.** לעיתים, התלמידים המתקשים מוצאים עצמם משתרכים מאחור והלמידה בכיתה אינה מותאמת לצורכיהם ובעקבות כך הם חשים כי אינם מקבלים את תשומת הלב שלהם זקוקים, דבר שפוגם בביטחון העצמי ובתפיסת המסוגלות שלהם. נראה כי באמצעות העבודה הפרטנית או בקבוצות הקטנות, הנעשית מול גורם פחות רשמי מהמורה, ובדרך כלל דמות צעירה ועדכנית יותר, מאפשרת לתלמידים למידה אחרת, משוחררת ופתוחה יותר, שבה נוצר מרחב פורה להעלאת שאלות ומחשבות שלא תמיד מתאפשר בפורום הכיתתי הרחב. כך, מהתצפיות בשיעורים ומעדות התלמידים עולה כי לרוב הם מרגישים בנוח לפנות לסטודנטית בכל דבר, בין בנושא לימודי ובין בנושא אישי, ושקשר חם זה מביא אותם גם להידוק שיתוף הפעולה הלימודי עימה. כמו כן, התרומה האישית המרכזית של עבודת הסטודנטית באה לידי ביטוי בהעלאת המוטיבציה ותפיסת המסוגלות העצמית של התלמידים, דבר שמאפשר להם להרגיש יותר בטוחים בעצמם וביכולתם להצליח ואף להשתלב טוב יותר במסגרת הכיתתית הרחבה, דבר שיש מקום להניח שלא היה מתאפשר קודם לכן, בהיעדר מעורבותה של הסטודנטית.

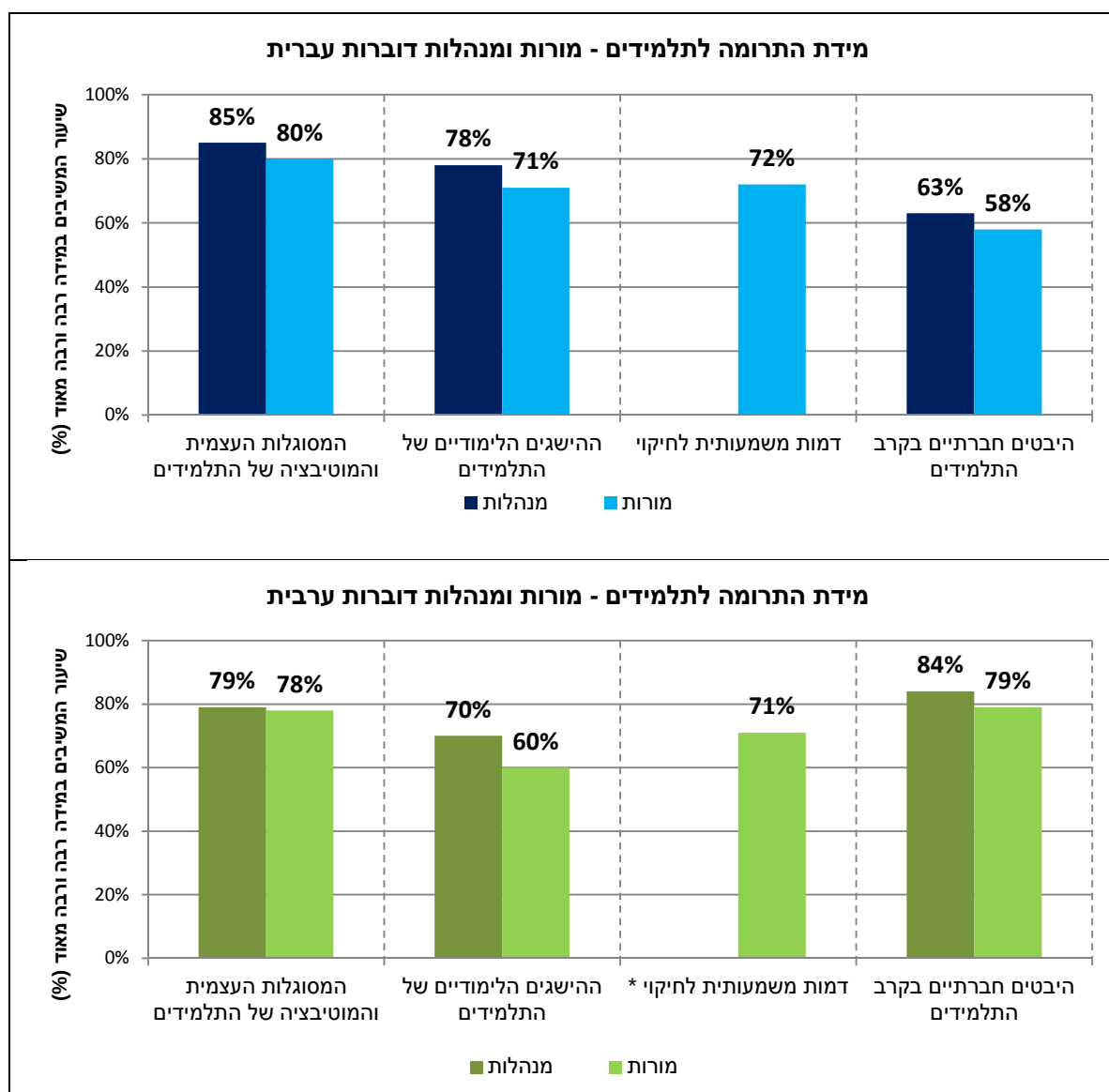
הסטודנטית נתנה מענה דיפרנציאלי בתחום הלימודי והרגשי. עודדה, החמיאה, התעכבה ליד כל תלמיד. תצפית, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"התרומה המשמעותית היא בתחום האישי – התלמידים נפתחים ונהיים יותר מעורבים." מורה, בי"ס דובר ערבית

"הם שוברים את מחסום הביישנות, מגייסים מוטיבציה ללמידה – ריכוז ועקומת בעיות המשמעת יורדת פלאים." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

"הייתי מפחד מבפנים ועכשיו פחות..." בי"ס דובר עברית, ממ"ד

תרשים 26: דיווחי המנהלות והמורות על מידת התרומה לתלמידים, לפי מגזר שפה

*ההיגד בנושא דמות משמעותית לחיקוי. נשאל רק בקרב המורות

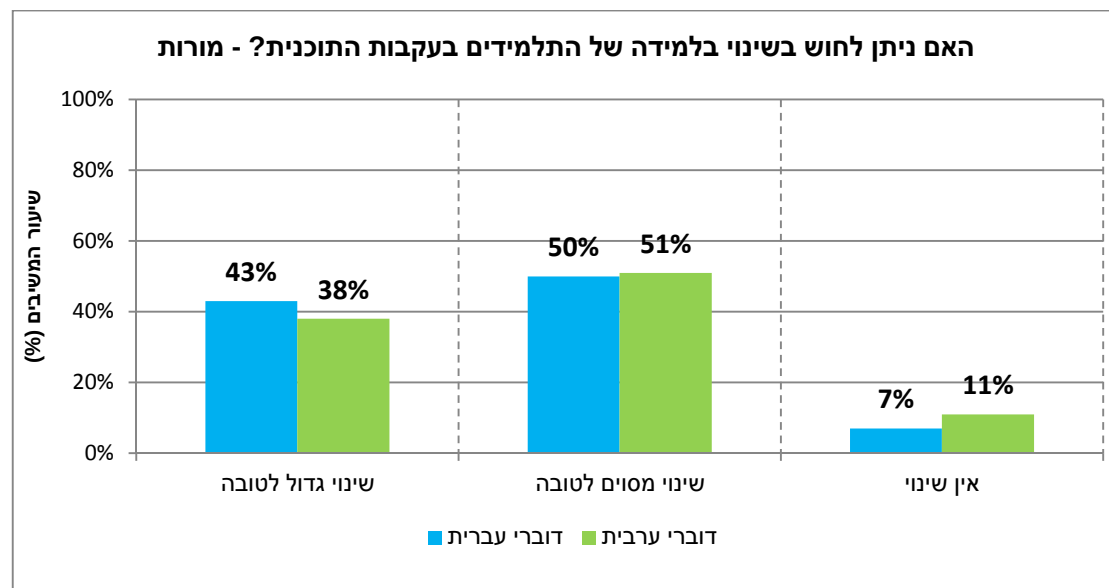
כאמור, מרבית המורות והמנהלות חשות כי העבודה עם הסטודנטית אכן תורמת לתלמידים בהיבטים השונים. בהשוואה בין המנהלות למורות עולה כי בשני מגזרי השפה שהמנהלות סבורות כי מידת התרומה של הסטודנטיות גבוהה יותר לעומת מידת התרומה שצינו המורות. בקרב דוברות העברית נמצא כי התרומה המשמעותית ביותר של התוכנית היא בתחום המסוגלות העצמית והמוטיבציה של התלמידים וכן בתחום ההישגים הלימודיים (בין כ-70% ל-85%). שיעורים מעט נמוכים יותר סבורים כי הסטודנטית מהווה דמות לחיקוי עבור התלמידים וכן כי התוכנית תורמת להיבטים החברתיים של התלמידים (בין כ-60% לכ-70%).

בקרב דוברי הערבית מצטיירת תמונה מעט שונה: התרומה הגדולה ביותר לדעת המנהלות והמורות היא להיבטים החברתיים של התלמידים וכן למסוגלות העצמית והמוטיבציה (בין כ-80% ל-84%) ומעט פחות – בתחום ההישגים הלימודיים וכדמות לחיקוי (בין 60% לכ-70%). בהשוואה

בין מגזרי השפה עולה כי בקרב דוברות העברית התרומה של התוכנית למסוגלות העצמית ולהישגים הלימודיים היא הגבוהה יותר, בעוד שבנוגע להיבטים החברתיים, נמצאה מגמה הפוכה, כלומר בתחום זה, שנמצא נתרם במידה הרבה ביותר בקרב דוברות הערבית - נמצאה התרומה המעטה ביותר בקרב המנהלות והמורות דוברות העברית.

בתרשים הבא מוצגים הנתונים מהסקר הטלפוני לגבי תחושת השינוי של המורות בלמידה של התלמידים.

תרשים 27: דיווחי המורות לגבי השינוי בלמידה בעקבות התוכנית, לפי מגזר שפה

רוב המורות מעידות כי הן חשות שינוי בלמידה של התלמידים בעקבות התוכנית; כ-40% מדווחות על שינוי גדול לטובה וכמחצית – על שינוי מסוים לטובה. כ-10% דיווחו כי לא חשו בשינוי כלשהו, ואף מורה לא דיווחה על שינוי לרעה בעקבות התוכנית.

4.2.2. שביעות רצון התלמידים מהעבודה עם הסטודנטיות

במקביל לבחינת התרומה הלימודית והאישית שלה זוכים התלמידים, הם נשאלו באופן ספציפי בנוגע למידת שביעות רצונם באופן כללי מהעבודה מול הסטודנטיות. מהתצפיות ומקבוצות המיקוד שנערכו עם התלמידים שעובדים ישירות עם הסטודנטיות **עולה שביעות רצון גבוהה**. התלמידים מרוצים מאוד מאופן העבודה בקבוצה קטנה או באופן פרטני, מהלמידה המעט פחות פורמאלית בהשוואה ללמידה הכיתתית, מהיחס האישי והחם שהם מקבלים מהסטודנטית ומהתאמת הלמידה לצורכיהם האישיים. למעשה, מעבר לתרומות בתחום הלימודי והאישי, העבודה מול הסטודנטית גורמת לתלמידים המתקשים לשביעות רצון גבוהה יותר מהלמידה באופן כללי ואף מההשתלבות בכיתה. הם מעידים כי הם נהנים להגיע לשיעור עם הסטודנטית, כי הם זוכים ממנה ליחס אישי וחם, מרגישים בנוח לפנות אליה בכל נושא, וחשוב מכך - רובם חשים שמתעניינים בהם גם מעבר להיבט הלימודי. עוד עלה מהתצפיות כי חלק מהתלמידים מחוברים מאוד לסטודנטיות ועקב העבודה העיתית ניכר כי הם זקוקים לתמיכתן ולקבלת מענה רגשי ואישי

מהן. ברמה הכלל-כיתתית נראה כי בעקבות נוכחות הסטודנטית בכיתה התלמידים מעידים כי נוצרה אווירה משוחררת יותר ופחות פורמלית.

"אכפת לה מאיתנו, תמיד עוזרת." תלמידה, בי"ס יסודי ממ"ד

"כשקשה לי היא מסבירה שוב ושוב, לא יורדת עליי." תלמיד, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"אתמול קיבלתי מכה והלכתי ל-X, היא שטפה לי את הפנים והרגיעה אותי." תלמידה, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"אנחנו מרוצים ואוהבים את הסטודנטית, היא אוהבת אותנו ומסייעת לנו בלמידה, אנחנו לא רוצים להפסיד אותה בשנה הבאה, עם הסטודנטית אנחנו לומדים טוב יותר מאשר בכיתה הגדולה." תלמיד, בי"ס דובר ערבית

4.3. הרצון להמשך הפעילות והשינויים הדרושים

כחלק מבחינת שביעות הרצון של הגורמים השונים מהתוכנית, נעסוק בתת-הפרק הנוכחי בשאלת רצונם של הגורמים השונים בהמשך הפעלת התוכנית בבתי הספר: עד כמה הם מעוניינים בכך, ואם, לדעתם, יש לבצע בה שינויים ושיפורים כדי שתפעל טוב יותר בשנים הבאות.

4.3.1. המשך פעילות התוכנית בבתי הספר

בהמשך לשביעות הרצון הגבוהה מהתוכנית, שאליה נחשפנו בפרקים הקודמים, הרוב המכריע של המעורבים בה ציינו בראיונות כי הם מעוניינים שהתוכנית תמשיך לפעול בבית הספר גם בשנה הבאה. **המנהלות והאחראיות על התוכנית** חשות כי התוכנית תורמת רבות לתלמידים, למורות ואף לבית הספר כולו, ועל כן היו מעוניינות שהתוכנית תפעל בבית הספר גם בשנים הבאות, ולכך מתלווה רצון, שעולה במרבית בתי הספר, לקבלת מספר רב יותר של סטודנטיות. **המורות** שעבדו ישירות עם הסטודנטיות מעידות כי נוכחות הסטודנטית בכיתה ועבודתה עם קבוצה קטנה של תלמידים תרמה לעבודתן כמורות, בכך שאפשרה להגיע לאותם תלמידים מתקשים ובה בעת להתפנות ליתר הכיתה. עקב כך המורות חפצות בהמשך הנוכחות של הסטודנטית בכיתה, וחלקן אף ציינו כי הן מתקשות לדמיין את עבודתן ללא עזרתה של הסטודנטית, שאל נוכחותה בחלק מהשיעורים הן כבר התרגלו. גם **התלמידים**, שהתוכנית מתקיימת אל-נכון לשם קידום והעשרתם, מרוצים מאוד מהלמידה עם הסטודנטית, מרגישים כי היא מקדמת אותם מהבחינה הלימודית ומהבחינה האישית, ובעיקר הם נהנים מהיחס החם וממתכונת הלימוד המצומצמת יותר בקבוצה הקטנה.

"מאוד הייתי רוצה שהתוכנית תמשיך, זה משאב מעולה." יועצת, אחראית על התוכנית, בי"ס דובר עברית, ממלכתי

"כן, אנחנו רוצים ש-X תמיד תהיה איתנו, היא כמו חברה ואני רוצה שהיא תמשיך." תלמידה, בי"ס דובר עברית, ממ"ד

"אני מאוד מעוניינת בקליטת סטודנטית גם בשנה הבאה. מי ייתן ואקבל סטודנטית טובה ומסורה כמו הסטודנטית שהכרתי בשנה זו." מורה, בי"ס דובר ערבית

"אני ארשם גם בשנה הבאה לתוכנית ומקווה שאתקבל לאותו בית ספר. אני מרגישה שהצלחתי כאן והשתפרתי בתפקודי כמורה לעתיד." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית

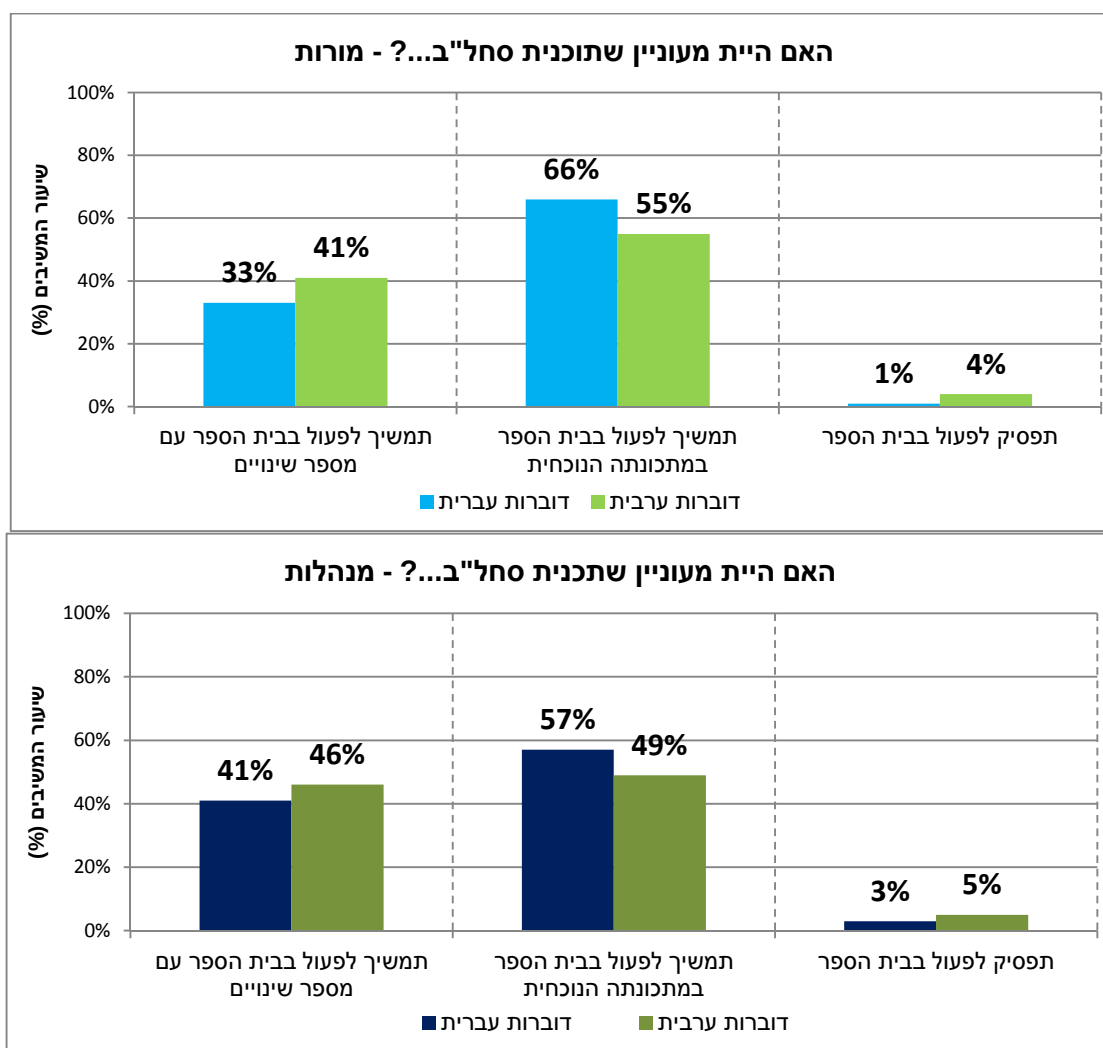
בבתי ספר בודדים במגזר דובר הערבית עלתה בהערכה האיכותנית שביעות רצון נמוכה יותר, ועל כן קיימת בהם מוטיבציה פחותה מצידן של המנהלות והמורות להמשיך את פעילות התוכנית. בבתי ספר אלו התוכנית פעלה באופן מובנה פחות, ככל הנראה ללא תוכנית עבודה מוסדרת מראש, וגם מידת המחויבות והתרומה של הסטודנטיות הייתה נמוכה יותר. על כן, בשני בתי ספר אלו, יש רצון לנסות את התוכנית במשך שנה נוספת ובלבד שתתקיים התייעלות בהפעלת התוכנית כמו גם תכנון מוסדר יותר מראש.

"אני מעוניינת בניסוי התוכנית רק עוד שנה אחת, ובלבד שנבנה תוכנית עבודה מראש..." מנהלת, בי"ס דובר ערבית

"לא הייתה הצלחה בשנה זו. לכל היותר ניתן לתוכנית עוד שנה הזדמנות או לא נמשיך בכלל." מנהל, בי"ס דובר ערבית

גם במסגרת הסקר הטלפוני נשאלו המנהלות והמורות האם היו מעוניינים שתוכנית סחל"ב תמשיך לפעול בבית הספר ובאיזו מתכונת.

תרשים 27: דיווחי המנהלות והמורות על הרצון להמשיך הפעילות, לפי מגזר שפה

רובן המכריע של המורות והמנהלות בשני מגזרי השפה מעוניינות כי התוכנית תמשיך לפעול בשנה הבאה בבית הספר במתכונתה הנוכחית או עם הכנסת שינויים. בקרב **המנהלות** דוברות העברית כשני שלישים מעוניינות שהתוכנית תמשיך לפעול במתכונת הנוכחית ושליש - עם הכנסה של מספר שינויים. בקרב דוברות הערבית המגמה הכללית דומה, אם כי שיעור מעט גבוה יותר של המנהלות בהשוואה לעמיתותיהן דוברות העברית מעוניינות בהמשך פעילות התוכנית עם הכנסת שינויים (41%). 60% **מהמורות** דוברות העברית וכמחצית מהמורות דוברות הערבית מעוניינות כי התוכנית תמשיך לפעול במתכונתה הנוכחית, ובין 41% ל-46% מעוניינות בהכנסת שינויים. שינויים אלה יפורטו בפרק הבא.

4.3.2 נקודות לשיפור בהפעלת התוכנית

לאור הנתונים שעלו בהערכה, אין עוררין על שביעות הרצון הגבוהה בקרב הגורמים השונים המעורבים בה ועל רצונם להמשיך את פעילות התוכנית בבתי הספר. לצד זאת, עלו מספר נקודות תורפה מצד הגורמים השונים בבתי הספר, שאותם יש לשפר בהמשך הפעילות. בחלק ניכר

מהנושאים שיש לערוך בהם שינוי או לשפרם, נגענו בפרקים הרלוונטיים לאורך הדוח, אך בפרק זה נערוך ריכוז של כלל התובנות והשינויים הרצויים להמשך דרכה של התוכנית.

נושא מרכזי שהבעייתיות שבו עלתה שוב ושוב בקרב מרבית המנהלות, המורות והסטודנטיות, הוא הליווי הלוך בחדר שקיבלו בתי הספר מהחברה הזכיינית טרם כניסת התוכנית לבית הספר ואף במהלך שנת הלימודים. מהדיווחים של הגורמים השונים עולה כי **הליווי וההנחה מטעם המנחה מהחברה הזכיינית טרם התוכנית ובמהלכה אינה מספקת**. ראשית, תהליך בחירת הסטודנטיות והתאמתן לבתי הספר נעשה באופן עצמאי על ידי החברה הזכיינית, באופן שאינו לוקח בחשבון את המאפיינים הספציפיים של בית הספר. כמו כן, ההכשרה של הסטודנטיות עלתה כבלתי מספקת הן מצידן והן מצד המורות והמנהלות, המעידות כי חלק מהסטודנטיות אינן מודעות לדרישות העבודה בבתי הספר ואינן עוברות הכשרה מתאימה לעבודה בקבוצות קטנות. גם במהלך פעילות התוכנית לאורך שנת הלימודים כולה, חשים בתי הספר כי הליווי שהם מקבלים לא נותן מענה לצורכיהם ולעיתים הם אף אינם יודעים למי עליהם לפנות בעת הצורך. למעשה, הגורמים השונים בבתי הספר מעוניינים מחד גיסא להיות מעורבים בתהליך בחירת הסטודנטיות והתאמתן לבית הספר ולקבל מענה שוטף לאורך השנה, ומאידך גיסא – שתינתן להם האוטונומיה להפעיל מודל עבודה מותאם ככל האפשר לצורכי בית הספר. לטענתם, באמצעות שילוב מאוזן של הנחיה מקצועית בעת הצורך וכן מתן תחושת ביטחון לבתי הספר בכך שהם שמחזיקים בידע הרלוונטי ביותר בעבורם לשם החלטה הנוגעת ליישום התוכנית בין כותליהם, יש בכוחה ליצור ניצול מקסימלי של עבודת הסטודנטיות בשאיפה לתוצאות מרביות.

"יש לי תחושה שהסטודנטיות מזרקות לשטח ללא מעקב וליווי, הן לא מקבלות הדרכה ואיני מאמין שבית הספר מסוגל לעשות זאת ללא הנחיה מהחברה הזכיינית." מנהל, ב"ס דובר ערבית

"לי חשוב בתחילת התהליך לתאם עם סחלב מי מגיע, אם הוא מתאים, באיזה תחום הוא מתמחה, שעות... חשוב שבית הספר ישלב את הסטודנטיות. גורמים חיצוניים לא מספיק מכירים את הניואנסים בבית הספר וזה לא נכון שיתערבו" מנהל, ב"ס דובר עברית, ממ"ד

נושא נוסף, עוסק **בהיקף התוכנית ובמספר הסטודנטיות והשעות המוקצות לבתי הספר**. כפי שמשקף לאורך כל הדוח, דווקא משום שבאופן כללי שביעות הרצון מהתוכנית ומהפעלתה גבוהה ושהגורמים השונים מעידים כי הם מצליחים לחלץ באמצעותה תמורה משמעותית עבור התלמידים, קיים רצון גורף להרחיב את פעילותה בתוך בתי הספר. מרבית המנהלות והאחראיות על התוכנית, ובשיעור משמעותי יותר בקרב בתי הספר דוברי העברית, ציינו כי **כמות השעות שבמהלכן הסטודנטיות פועלות בכיתות אינה מספקת ואינה תואמת תמיד את הצרכים, ועל כן קיימת דרישה להגדלת מספר הסטודנטיות המגיעות לבתי הספר, כמו גם את מספר שעות הפעילות שלהן**. המנהלות והמורות מדווחות כי מספר השעות שמקבלת כל כיתה מועט, ואין בו די כדי לחולל שינוי משמעותי בהישגים בקרב התלמידים. לדעתם, התלמידים בכיתה זוכים בסופו של דבר לשעה אחת בשבוע שבה הם עובדים עם הסטודנטית בקבוצה קטנה או

באופן פרטני, היקף פעילות שאינו מספיק כדי לייצר לתלמידים רציפות לימודית, ופלטפורמה להתקדמות לימודית ואישית. כמו כן, כאמור, כניסת הסטודנטיות לבתי הספר מתאפשרת החל מחודש אוקטובר, עם תחילת שנת הלימודים האקדמית באוניברסיטאות ובמכללות. עם זאת, בחלק ניכר מבתי הספר הכניסה בפועל מתרחשת מאוחר יותר, לעיתים קרוב יותר לאמצע שנת הלימודים. **הכניסה המאוחרת של הסטודנטיות מקשה מאוד על בית הספר**, הן מכיוון שהצורך לעזרה בכיתות קיים כבר מתחילת השנה והן משום שבשלב כה מתקדם של השנה, עת העשייה הלימודית והפדגוגית בעיצומה, קשה לקלוט גורמים חדשים לבית הספר, ולשלבם בתוכנית הלימודים. מאחר שבשנת הלימודים הנוכחית בבתי ספר רבים כניסת הסטודנטיות התעכבה מסיבות טכניות שונות, הגורמים בבתי הספר מבקשים כי בהמשך תהיה הקפדה כי כניסתן לבתי הספר תהיה קרובה ככל האפשר לתחילת השנה, כדי שתתאפשר לבית הספר הפניות לתכנון מוקדם ולקליטה חלקה שלהן.

"חייבים להקצות כיתה אחת לכל סטודנטית, שעה אחת בשבוע אינה מספיק משמעותית לתלמיד ואין בה די לחולל שינוי משמעות בהישגים." מורה, בי"ס דובר ערבית

"עיתוי כניסתן של הסטודנטיות- בתחילת השליש השני, הוא אומלל ולא תורם לבית הספר ולא לסטודנטיות. חייבים לשנות זאת ולהתחיל עם פתיחת שנת הלימודים ולכל המאוחר באוקטובר." מנהל, בי"ס דובר ערבית

נושא נוסף שעלה כטעון שיפור, קשור גם הוא להיבטים הטכניים של התוכנית ועוסק **בבירוקרטיה הרבה הכרוכה בתהליך המעקב אחר נוכחות הסטודנטיות בבתי הספר**. על פי דיווחי המנהלות, המורות והסטודנטיות, רישום הנוכחות מתבצע באופן מסורבל והוא כולל שרשרת דיווחים למספר גורמים, שלא לצורך. כמו כן, פרוצדורת הרישום הנעשית על ידי הגורמים השונים וההעברה לבסוף לחברה הזכיינית מתבצעת באופן מיושן ולא מותאם לעידן הטכנולוגי שבו אנו חיים. ייתכן שבאמצעות מציאת הפלטפורמה הדיגיטלית המתאימה יתאפשר לבצע את תהליך המעקב והבקרה אחר נוכחות הסטודנטיות ביתר קלות ובצורה מקצועית ומדויקת.

"מאוד מסורבל ומיותר... אנחנו במאה ה-21 לא צריך בשלוש דרכים. מספיק במחשב ושהמורה מאשרת שאני מגיעה באופן עקבי" סטודנטית, בי"ס דובר ערבית, ממ"ד

"בירוקרטיה מסורבלת של הזכיינית מול הסטודנטיות, בעיקר סביב נושא החתימות ביומן. אנחנו נדרשים לבצע מעקב כפול ביומן אישי בכתב יד עם חתימות האחראי בבית הספר ולהקליד למערכת ממוחשבת. האתר מאוד לא ידידותי וסובל מבעיות טכניות רבות." סטודנטית, בי"ס דובר ערבית, ממלכתי

מעבר להיבטים הדורשים שיפור ברמה הטכנית של הפעלת התוכנית, עלו גם סוגיות הקשורות לתכנון הפקת התועלת המרבית מהתוכנית לאורך זמן. ראשית, מדברי המנהלות והמורות עולה כי **בבניית התוכנית לא הושם מספיק דגש על נושא המשכיות והתמורות שלה לטווח הארוך**. הווה אומר, חלק מבתי הספר לוקחים חלק בתוכנית יותר משנה אחת וקלטו יותר מסטודנט אחד, אך ניכר כי לא קיימת התאמה בין העבודה בשנה אחת לעבודה בשנה העוקבת

וגם לא בין תצורת העבודה של סטודנטית אחד למשניה. כמו כן, עקב העובדה שלעיתים התוכנית מתחילה מאוחר יחסית וכן מאחר שהסטודנטיות נעדרות מדי פעם, קיים קושי לשמור עבור התלמידים על רציפות למידה במסגרת התוכנית ולהבחין בתוצרים משמעותיים לאורך זמן.

בנוסף, חלק מבתי הספר מעידים כי **לא קיימים בידיהם כלים לקבלת משוב פדגוגי וכי אין מנגנון בקרה ממשי על עבודת הסטודנטיות ומידת התרומה לתלמידים בעקבותיה**. כלומר, נראה כי אף על פי שהתוכנית תורמת לתלמידים ולבתי הספר, ייתכן שבעזרת הכוונה ממוקדת יותר ותכנון מראש התועלת תהיה גדולה יותר ותואמת את צורכי בית הספר הספציפי.

"התוכנית לא יוצרת המשכיות, לא בתוך הכיתה ולא בין השכבות. נוכחותה המצומצמת של הסטודנטית לא מאפשרת תוצרים מצטברים." מורה, בי"ס דובר ערבית

"יש לשקול נושא ההמשכיות בין שנה לשנה ובין הסטודנטיות בכדי לבנות תוצרים והציגם בפני המורים וההורים." מנהל, בי"ס דובר עברית

"בית הספר לא בנה כלים או תוכנית עבודה לקבלת משוב פדגוגי לעשיית הסטודנטיות ולא נבנה מנגנון בקרה הבוחן את התמדתם והתאמתם לתוכנית". מנהל, בי"ס דובר ערבית

לסיכום,

הלך הרוח הכללי שעולה לגבי התוכנית הוא חיובי מאוד **ושביעות הרצון ממנה של כלל המעורבים בה בתוך בתי הספר גבוהה**. על פי הדיווחים, התוכנית מהווה מענה חיוני לתלמידים ובמקביל תורמת רבות גם למורות, לסטודנטיות ולכלל ההתנהלות בכיתה.

שביעות רצון המורות והמנהלות

באופן כללי, עולה באופן גורף **שביעות רצון גבוהה מפעילות התוכנית ומהעבודה מול הסטודנטיות בתוך הכיתות**. מרבית המנהלות והמורות (כ-90%) מביעות שביעות רצון גבוהה מהתוכנית.

ההיבטים שבהם לדעת המנהלות והמורות התוכנית תרמה בצורה המשמעותית ביותר עוסקים **במתן מענה דיפרנציאלי לתלמידים ובעבודת המורה בכיתה וכמו כן היא תורמת לכוח האדם בבית הספר**. ההיבטים שלגביהם שיעור נמוך יותר בקרב המנהלות והמורות סבורות כי קיים שיפור בעקבות התוכנית, הם ההוראה עצמה בכיתה וההתנהלות מול התלמידים והמשמעת. בהשוואה בין מגזרי השפה, במרבית ההיבטים שיעורי הדיווח בקרב דוברות העברית גבוהים מעט יותר בהשוואה לדוברות הערבית, למעט בנוגע להוראה בכיתה ולהתמודדות עם משמעת.

שביעות רצון הסטודנטיות

שביעות הרצון הכללית שמביעות הסטודנטיות מהתוכנית היא גבוהה מאוד (מעל 90%), לרבות שביעות רצון מהיקף הפעילות ומתחושת התרומה שלהן. שביעות הרצון בקרב דוברות העברית נמוכה מעט יותר בהשוואה לדוברות הערבית. **גם שביעות הרצון מנושא הליווי וההנחיה שקיבלו הסטודנטיות במסגרת התוכנית גבוהה** (88% ומעלה). עם זאת, שביעות הרצון בקרב דוברות העברית נמוכה מעט יותר בהשוואה לדוברות הערבית.

התרומה הנתפסת עבור התלמידים ושביעות רצונם

כאמור, **מרבית המורות והמנהלות חשות כי אכן העבודה עם הסטודנטית תורמת לתלמידים בהיבטים השונים**. בהשוואה בין המנהלות למורות נמצא כי בשני מגזרי השפה לרוב המנהלות הן אלה שחשות כי מידת התרומה של הסטודנטיות גבוהה יותר. דוברות העברית סבורות כי התרומה המשמעותית ביותר של התוכנית היא לתחושת המסוגלות העצמית ולמוטיבציה של התלמידים וכן להישגיהם הלימודיים, בעוד בקרב המנהלות והמורות דוברות הערבית מצטיירת תמונה מעט שונה: הן סבורות כי התרומה הגדולה ביותר של התוכנית היא להיבטים החברתיים של התלמידים וכן למסוגלות העצמית והמוטיבציה.

רוב המורות (90%) מעידות כי הן חשות בשינוי גדול או בשינוי מסוים לטובה בלמידה של התלמידים בעקבות התוכנית.

גם מצד התלמידים עולה שביעות רצון גבוהה; התלמידים מרוצים מאוד מאופן העבודה בקבוצה קטנה או באופן פרטני, מהלמידה הפחות פורמלית, מהיחס האישי והחם שהם מקבלים מהסטודנטית ומהתאמת הלמידה לצורכיהם האישיים.

לסיכום, רובן המכריע של המורות והמנהלות בשני מגזרי השפה מעוניינות כי התוכנית תמשיך לפעול בשנה הבאה בבית הספר במתכונתה הנוכחית או עם הכנסת שינויים.

להלן הנושאים שבהם לדעת המנהלות והמורות יש לערוך שיפורים:

- ✓ הליווי וההנחיה מטעם החברה הזכיינית טרם התוכנית ובמהלכה אינן מספקות מבחינת תדירות הליווי ורמת המעורבות במתרחש במסגרת התוכנית במהלך כל השנה.
- ✓ מרבית בתי הספר מעוניינים בהרחבת היקפה של התוכנית בתוך בתי הספר ובתוך כך בקבלת מספר גדול יותר סטודנטיות וכן העלאת מניין שעות פעילותן.
- ✓ תהליך המעקב אחר נוכחות הסטודנטיות כרוך בסרבול ובבירוקרטיה מיותרים, ולדעת כלל המעורבים בתוכנית יש להתאימו לעידן הטכנולוגי.
- ✓ לדברי המנהלות, בתהליך בניית התוכנית על ידי מוביליה לא הודגש מספיק נושא ההמשכיות של התוכנית והתמורות המצופות ממנה לטווח הארוך, כלומר על פני שנים.
- ✓ בנוסף, בתי הספר חשים כי אין בידיהם כלים לקבלת משוב פדגוגי וכי לא עומד לרשותם מנגנון בקרה על עבודת הסטודנטיות ועל מידת תרומה הממשית של עבודה זו לתלמידים.
